

T.C

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AHMED RASİM'İN "YENİ SARF DERSLERİ" ADLI
ESERLERİNİN METİN ÇEVİRİSİ VE TÜRKÇE EĞİTİMİ
AÇISINDAN İNCELEMESİ**

Recep KILIÇ

Danışman

Doç. Dr. Bedri SARICA

Denizli-2014

TEZ ONAY FORMU

Bu çalışma, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Doç.Dr.Bedri SARICA**Üye:** Yrd.Doç.Dr.Feyza TOKAT**Üye:** Yrd.Doç.Dr.Kemal DAŞÇIOĞLU

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
11/07/2016 tarih ve 22/08 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ramazan BAŞTÜRK

Enstitü Müdürü 4

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın oluőturulması s¼recinde, engin bilgi ve deneyimi ile çalıőmalarımın planlanması ve y¼r¼t¼lmesi konusunda yardımlarını esirgemeyen hocam, Sayın Doç. Dr. Bedri Sarıca'ya ve çalışma s¼recinde bana destek olan aileme teőekk¼r¼ bir borç bilirim.

Bu tezin / projenin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmanın yapılması ve bulguların çözümünde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyulduğunu; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza

:

Adı Soyadı

: Recep KILIÇ

ÖZET

AHMED RASİM'İN “YENİ SARF DERSLERİ” ADLI ESERLERİNİN METİN ÇEVİRİSİ VE TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELEMESİ

Kılıç, Recep
Yüksek Lisans Tezi, Türkçe Eğitimi ABD
Danışman: Doç. Dr. Bedri Sarıca

Temmuz 2014, 246 sayfa

Çalışmamıza konu olan *Yeni Sarf Dersleri* adlı ders kitapları, Ahmed Rasim'in *1924 İlk Mektepler Müfredat Programı*'na göre ilkokul dördüncü ve beşinci sınıfların dil bilgisi derslerinde kullanılmak üzere 1924 yılında yazdığı iki kitaptır. Bu kitaplar, aynı tarihlerde ilkokulların sarf derslerinde kullanılmak üzere onay alan diğer sarf dersi kitaplarıyla birlikte 1928 yılında yapılan *Harf İnkılâbı*'na kadar ilkokullarda kullanılmışlardır.

Çalışmamızda ilk olarak Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri kitapları* ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında dördüncü ve beşinci sınıflarda kullanılan diğer dil bilgisi kitapları hakkında bilgiler verilmiş ve ardından gelen bölümlerde Ahmed Rasim'in hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmamızın diğer kısımlarında Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilkokulların eğitim programlarına ve Türkçe eğitiminin genel durumuna değinilmiş, Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* Adlı kitaplarının ağırlıklı olarak dil bilgisi öğretimi açısından olmak üzere biçimsel açıdan ve Türkçe eğitiminin diğer alanları açısından incelemesine yer verilmiş ve ardından çalışmamıza konu olan kitaplarda kullanılan dil bilgisi terimleri ve kitapların tam metin çevirileri verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Rasim, Yeni Sarf Dersleri, Cumhuriyet'in ilk yılları, Türkçe Eğitimi, Dil Bilgisi Öğretimi

ABSTRACT

TRANSLATIONS OF AHMED RASİM'S "YENİ SARF DERSLERİ" BOOKS AND EXAMINING THE PERSPECTIVE OF TURKISH EDUCATION

Kılıç, Recep

Master's Thesis, Education of Turkish Teaching of Turkish

Supervisor: Associate Professor Bedri Sarıca

July 2014, 246 pages

The *Yeni Sarf Dersleri* Books that the subject of our study written by Ahmed Rasim in 1924. This two books based on 1924 *primary school curriculum* and written for to be used in fourth and fifth grade of primary schools grammar lessons. This books and approved other grammar books had been used until 1928 *Alphabet Revolution*.

In our study, the firstwe gave information about Ahmed Rasim's *Yeni Sarf Dersleri* books and used in the same period other fourth and fifth grade of primary schools grammar books. After that we gave information about Ahmd Rasim's life and his Works.

In the other part of our study we touched on general condition of Turkish education and primary school curriculums during the early Republic Period and we examined Ahmed Rasim's *Yeni Sarf Dersleri* books the perspective of grammar education and the other area of Turkish education. After that we touched on formal characteristics of books and we gave place to text translations.

Keywords: Ahmed Rasim, Yeni Sarf Dersleri, Early Republic Period, Turkish Education, Grammar Education

İÇİNDEKİLER

Tez / Proje Onay Sayfası.....	i
Teşekkür.....	ii
Bilimsel Etik Sayfası.....	iii
Özet.....	iv
Abstract.....	v
İçindekiler.....	vi
Çizelgeler Dizini.....	vii
Şekiller Dizini.....	viii
Simge ve Kısaltmalar Dizini.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. GİRİŞ	1
1.2. AHMED RASİM'İN HAYATI VE ESERLERİ.....	3
1.2.1. Ahmed Rasim'in Hayatı	3
1.2.2. Ahmed Rasim'in Eserleri.....	6
1.3. AHMED RASİM'İN "YENİ SARF DERSLERİ" ADLI KİTAPLARI ÜZERİNE.....	9
1.4. Problem Durumu	12
1.5. Problem Cümlesi	12
1.6. Önem	13
1.7. Sınırlılıklar	13
1.8. Tanımlar	13

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE	15
2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	17
--------------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

4.1. CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA EĞİTİM ÇALIŞMALARI VE TÜRKÇE DERSLERİ.....	18
4.1.2. Tevhid-i Tedrisat Kanunu.....	19
4.1.3. 1924 Müfredat Programları.....	21
4.1.4. 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı.....	22
4.1.5. 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'nda Türkçe Dersleri	25
4.1.6. 1926 İlk Mektepler Müfredat Programları ve Türkçe Dersleri....	27
4.2. AHMED RASİM'İN YENİ SARF DERSLERİ ADLI ESERLERİNİN TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELEMESİ	28
4.2.1. Kitapların Biçimsel Açısından Değerlendirilmesi.....	29
4.2.2.Kitapların Dil Bilgisi Öğretimi Açısından Değerlendirmesi.....	30
4.2.3. Kitapların Okuma, Yazma ve Konuşma Eğitimi Açısından Değerlendirmesi	41
4.2.4. Kitapların Atatürkçülük ve Bağlantılı Diğer Konular Açısından Değerlendirmesi	45
4.3. ESERLERDE KULLANILAN DİLBİLGİSİ TERİMLERİ VE AÇIKLAMALARI.....	48
4.4. "YENİ SARF DERSLERİ" KİTAPLARININ METİN ÇEVİRLERİ....	58
4.4.1. YENİ SARF DERSLERİ (DÖRDÜNCÜ SINIF-BİRİNCİ KISIM)..	58
4.4.2. YENİ SARF DERSLERİ (BEŞİNCİ SINIF-İKİNCİ KISIM)	125

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	242
KAYNAKLAR.....	244
ÖZGEÇMİŞ.....	246

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 4.1. 1924 Öğretim Programı Kız ve Erkek İlk Mektepler Haftalık Ders Dağılım Cetveli.....	24
Çizelge 4.2. 1924 İlk Mektepler Müfredat Programında Türkçe derslerinin sınıflara göre dağılımları.....	25
Çizelge 4.3. 2009 İlköğretim 4. ve 5. sınıflar Türkçe dersi müfredatında dil bilgisi konuları	37

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Yeni Sarf Dersleri (Dördüncü Sınıf- Birinci Kısım).....	9
Şekil 1.2. Yeni Sarf Dersleri (Beşinci Sınıf- İkinci Kısım)	11
Şekil 4.1. Yeni Sarf Dersleri (Dördüncü Sınıf, Birinci Kısım) ve Yeni Sarf Dersleri (Beşinci Sınıf, İkinci Kısım).....	29
Şekil 4.2. Konu anlatımı ve alıştıırma düzenine ilişkin resim.....	30
Şekil 4.3. 111-Temrin (1924: 83).....	38
Şekil 4.4. 110-Temrin (1924: 82).....	38
Şekil 4.5. 40-Temrin (1924: 34).....	39

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
Md.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
TBEA	: Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

1. GİRİŞ

Bağımsızlık savaşını yürütmek üzere Atatürk önderliğinde kurulan TBMM hükümeti, kurulduğu ilk zamanlardan itibaren kurtuluş savaşının en şiddetli zamanları da dahil olmak üzere, eğitime hayati bir önem vermiş ve eğitimle ilgili çalışmalar yapmayı ihmal etmemiştir. Yeni meclisin ilk olarak 5 Mayıs 1920'de başlayan eğitimle ilgili çalışmaları, 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi ve 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'nın hazırlanarak yürürlüğe konulmasıyla devam etmiştir.

Tanzimat yıllarından Cumhuriyet'in ilk dönemine kadar uzanan, oldukça üretken bir yazın hayatı olan Ahmed Rasim'in, çalışmamıza konu olan *Yeni Sarf Dersleri* adlı 1924 yılında dördüncü ve beşinci sınıflar için yazmış olduğu iki ders kitabı, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ilkokul programı olan 1924 *İlk Mektepler Müfredat Programı*'na göre hazırlanmıştır. İlk mekteplerin sarf derslerinde kullanılabileceklerine dair Maarif Vekâleti'nin ilgili komisyonunca onaylanmış olan bu kitaplar, 1928 yılına kadar ilkokullarda kullanılmışlardır.

Harf inkılabından önce, dolayısıyla eski yazıyla hazırlanmış olan bu kitapların çalışmamızda esas alınan nüshalarından 5. sınıflar için olanı 1924 yılındaki ikinci baskısıdır. Dördüncü sınıflar için olanıysa 1926 yılında basılan nüshadır.

Çalışmamızda, terimler haricinde kitaplarda geçen kimi sözcükler ve ekler yazıldığı dönemin söyleniş özellikleri de dikkate alınarak günümüz yazılışıyla aktarılmıştır. Örneğin kitaplarda dönemin yazı dili özelliklerinden dolayı *dîvâr*, *dâne*, *dürlü* şeklinde yazılan sözcükler *duvar*, *tane*, *türlü* şeklinde aktarılmıştır.

Çalışmamızda kitabın konuları işleyiş şeklinin sağlıklı olarak yansıtılması bakımından, kitabın orijinal metninde bulunan açıklamalarla alıştırmaları birbirinden ayıran çizgiler ve çeşitli maksatlarla kullanılan kimi işaretler metnin çevirisi sırasında muhafaza edilmiş, kitabın düzenine sadık

kalinmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte metnin çevirisinde kitapta kullanılan dipnotlar “ * ” işaretiyle; bize ait dipnotlarsa numaralandırılarak verilmiştir.

Dil bilgisi öğretimi için yazılan bu kitapların Türkçe eğitimi açısından değerlendirilmesi sırasında, değerlendirmelerimiz sadece dil bilgisi öğretimi alanıyla sınırlı kalmamış, kitaplar hitap ettikleri ölçüde Türkçe eğitiminin diğer boyutlarıyla da değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.2. AHMED RASİM'İN HAYATI VE ESERLERİ

1.2.1. Ahmed Rasim'in Hayatı

Kıbrıs kökenli bir ailenin çocuğu olan Ahmed Rasim, genel kabule göre 1865 yılında İstanbul Fatih'in Sarıgözel mahallesinde doğdu. Posta ve Telgraf memuru olan ve sık sık tayinlerle yer değıştiren babası Bahâeddin Efendi, gittiğı her yerde yeniden evlenen ve giderken evlendiğı kadınları terk eden birisiydi. Tekirdağ'a gittikten sonra Ahmed Rasim'in annesi Nevber Hanım'ı da hamileyken terk ederek İstanbul'a gönderir. Bu yüzden Nevber Hanım ve henüz doğmamış olan çocuğu Ahmed Rasim, zor şartlar altında hayatlarına devam etmişlerdir (Aktaş, 1989: 117).

Eğitim hayatına mahalle mekteplerinde başlayan Ahmed Rasim'in ilk okuduğı okul Sofular Mektebi'dir. Daha sonra taşındıkları Kırkçeşme'de bulunan Tezgâhçılar Mektebi de onun ikinci okulu olur. Yan komşularında çıkan yangın neticesinde evleri oturulamaz duruma gelince Ahmed Rasim'in ailesi Haydar Mahallesi'ne taşınır. Burada Çukurçeşme Mektebi'ne devam eder. Daha sonra ailesinin Fatih semtinde yeni ev almasıyla birlikte Hafız Paşa Mektebi'nde eğitim hayatına devam eden Ahmed Rasim, himayesine girdiğı eniştesi miralay Mehmed Bey'in konağında Yakup Hoca adındaki muallimden yazı ve Arapça dersleri almış ve bu hocanın derslerine tahsil hayatından sonra da devam etmiştir (Aktaş, 1989:117).

1876'da Dârüşşafaka'ya girer. *Gecelerim* adlı eserinde belirttiğine göre Hafız Paşa Mektebi'nde yediğı falaka sonucunda buraya yazılmıştır (Ahmed Rasim, 2005: 15-17). Dârüşşafaka'da iyi bir eğitim alan Ahmed Rasim, burada edebiyatla ve fikir akımlarıyla ilgilenmeye başlar. Bir yandan Fransızca öğrenerek Fransız yazar ve şairleri tanırken diğeryandan da Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi gibi isimlerin eserlerini okur ve kendisi de şiir ve makaleler yazmaya başlar (Aktaş, 1989: 117).

1883'te Dârüşşafaka'yı birincilikle bitirir ve Posta ve Telgraf Nezareti'nin Fen Kalemi'ne memur olarak girer. Bu yıllarda edebiyata ilgisi

devam eden Ahmed Rasim, Fransızcadan *Yolcu* isimli bir şiir tercüme eder ve bu yazısı *Tercümân-ı Hakikat'te* yayınlanır. Bu şiir onun yayınlanan ilk yazısıdır (TBEA, 2010: 38).

Posta ve Telgraf Nezareti'nde memur olarak çalıştığı yıllarda gayet mazbut bir hayat yaşayıp, beş vakit namazını düzenli olarak kıldığını belirten Ahmed Rasim, tanıştığı Ermeni bir berberin kendisini içkiye alıştırmasıyla eğlence âlemlerine girer ve kendi tabiriyle “yavaş yavaş olmaya” başlar (Aktaş, 1989: 117).

Binbaşı Bilâl Bey'in kızı Sadberk Hanım'la annesinden habersiz olarak evlenir ve bu evlikten 6 çocukları olur. Evlilikleri Ahmed Rasim 36 yaşındayken Sadberk Hanım ölene kadar sürer. Bundan sonra bir daha evlenmez (Hamarat, 2010: 4).

Ahmed Rasim'in memuriyet hayatının başlarında yazdığı bazı yazılar ve tercümeleri çeşitli gazetelerde yayınlanmaktaydı. Memuriyet hayatını bir türlü benimseyemeyen ve hayatını yazarlık yaparak kazanmak isteyen Ahmed Rasim, Ahmed Midhat Efendi'nin desteklemesiyle 1885 yılında *Tercüman-ı Hakikat'te* yazın hayatına başlar. *Cerîde-i Havâdis* gazetesinde de bilimsel konularda yazı ve tercümeleri yayınlanlanır. (Aktaş, 1989: 117). Aynı yıl memuriyet hayatını bırakarak tamamen yazarlığa yönelen Ahmed Rasim'in ilk kitabı olan *Fonograf* da bu yılda yayımlanmıştır (Hamarat, 2010: 4). Gazetelerde yazdığı bazı yazılarda ise Leyla, Feride gibi bayanlara mahsus takma isimler de kullanmıştır (TBEA, 2010: 37).

1885-1908 yılları arasında *Gülşen, Hamiyyet, Sebat, Berk, En vâ-ı Zekâ, Maârif, Resimli Gazete, Hazine-i Fünûn, Mekteb, Mecmûa -i Ebüzziyâ, Pul, Musavver Fen ve Edeb, İrtikâ ve Servet-i Fünûn* dergileriyle *Tercümân-ı Hakikat, İkdâm, Sabah, Basîret* ve *Saâdet* gazetelerinde makaleler, tercümeler ve şiirler yayımlamıştır. Hüseyin Rahmi ile birlikte *Boşboğaz ile Güllâbi* adında bir mizah gazetesi çıkarmıştır (Aktaş, 1989: 117).

Bir ara öğretmenlik de yapmış olan Ahmed Rasim'in, okullar için yazdığı tarih, dil bilgisi, imlâ, okuma, aritmetik gibi çeşitli konulardaki ders

kitapları da bulunmaktadır. *Menâkıb-ı İslam* adlı kitabı dolayısıyla II. Abdülhamid'den Mecîdî nişanı almıştır (Aktaş, 1989: 117).

Dil bilgisi kitaplarının çoğunu Yahudi Alyans ve Mekteb-i Behrâmi'de hocalık yaptığı sıralarda yazan Ahmed Rasim, okul kitaplarını genellikle ya gördüğü eksiklikler üzerine ya da kendi eğitim hayatında öğrenciyken çektiği zorluklara fayda olması amacıyla kaleme almıştır. (Hamarat, 2010:6). Ahmed Rasim, batı tarzı gramer anlayışına da yabancı değildir. *Yeni Usul Mu'allim-i Sarf* kitabının ön sözündeki kitabı Fransız gramer kitaplarını örnek alarak yazdığını ifade etmiştir (Ahmed Rasim, 1909: 2).

1898 yılında *Ma'lûmat* gazetesi tarafından muhabirlik için Suriye'ye gönderilen Ahmed Rasim, 1916'da savaş muhabiri olarak *Sabah* gazetesi tarafından Romanya'ya gönderilmiştir (Aktaş, 1989: 117).

1927 yılında İstanbul'dan milletvekili seçilen, üçüncü ve dördüncü dönemlerde TBMM'de milletvekilliği görevini sürdüren Ahmed Rasim, 21 Eylül 1932'de Heybeliada'daki evinde hayata gözlerini yumdu.

Hayli üretken bir hayat geçirmiş olan Ahmed Rasim'in gazetecilik, yazarlık, şairlik ve siyaset adamlığının yanı sıra oldukça iyi bir müzisyen yönü de bulunmaktaydı. Güftesi de kendisine ait olmak üzere Şevki Bey gibi devrin önemli müzisyenleri tarafından takdir gören altmış beş kadar şarkı türünde eser vermiştir (Aktaş, 1989: 118).

1.2.2. Ahmed Rasim'in Eserleri

Romanları

Belki Ben Aldanıyorum (1909), İki Güzel Günâhkâr (1922), İki Günahsız Sevda (1923).

Hikâyeleri: İlk Sevgi (1890), Bir Sefilenin Evrâk-ı Metrûkesi (1891), Güzel Eleni (1891), Meşakk-ı Hayat (1891), Leyâl-i Izdırap (1891), Mehâlik-i

Hayat (1891), Endişe-i Hayat (1891), Meyl-i Dil (1891), Tecârib-i Hayat (1891), Afife (1892), Mekteb Arkadaşım (1893), Tecrübesiz Aşk (1893), Nümûne-i Hayâl (1893), Bîçâre Genç (1894), Gam-ı Hicrân (1896), Sevdâ-yı Sermedî (1895), Asker Oğlu (1897), Nâkâm (1897), Ülfet (İkinci baskı: Hamacı Ülfet) (1898)

Hikâye Kitapları

İlk Sevgi (1890), Bir Sefilenin Evrâk-ı Metrûkesi (1891), Güzel Eleni (1891), Meşakk-ı Hayat (1891), Leyâl-i Izdırap (1891), Mehâlik-i Hayat (1891), Endişe-i Hayat (1891), Meyl-i Dil (1891), Tecârib-i Hayat (1891), Afife (1892), MektebArkadaşım (1893), Tecrübesiz Aşk (1893), Nümûne-i Hayâl (1893), Bîçâre Genç (1894), Gam-ı Hicrân (1896), Sevdâ-yı Sermedî (1895), Asker Oğlu (1897), Nâkâm (1897) Ülfet (İkinci basılışı “Hamacı Ülfet” adı ile dir.) (1898)

Mensur Şiirleri

O Çehre (1893), Kitâbe-i Gam, 3 c. (1897-1898)

Fıkralar Ve Makaleler

Külliyât-ı Sa'y-ü Tahrîr: Makâlât ve Musâhebât 2c. (1909), Külliyât-ı Sa'y-ü Tahrîr: Menâkıb-ı İslâm (1909-1910), Şehir Mektupları 4c. (1912-1913), Tarih ve Muharrir (1913), Eşkâl-i Zaman (1918), Cidd ü Mizah (1920), Gülüp Ağladıklarım (1924), Muharrir Bu Ya! (1926)

Anıları

Gecelerim (1895), İki Hatırat Üç Şahsiyet (1912), Fuşş-i Atîk (1922), Muharrir, Şair, Edîb (1924), Falaka (1927)

Tarih Çalışmaları

Tarih-i Muhtasar-ı Beşer (1887), Terâkkîyât-ı İlmîye ve Medenîye (1887), Arapların Terâkkîyât-ı İlmîye ve Medeniyyesi 2c. (1888), Eski Romalılar, 3c. (1887-1889), Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi 4c. (1910-1912), İki Hâtîrât Şasiyet (1916), İstibdâttan Hâkimiyet-i Millîyyeye, 2c. (1924)

Gezi Yazıları

Romanya Mektupları (1927).

Monografi

Matbûat Tarihine Medhal: İlk Büyük Muharrirlerden Şinâsî (1927)

Tercümeleri

Edebiyât-ı Garbîyyeden Bir Nebze (1886), Cümel-i Hikemiye-i Ecnebîye (1886), Cizvit Tarihi (1887), Ezhâr-ı Tarihiye (1887), Ürani (1891), İki Damla Gözyaşı (1894), Mathilda Laroche (1894), La Dame aux Camelias (1895), Karpat Dağlarında (1896), Mızıkacı Yanko ve Kamyonka (1899), Neşide-i Rûh (1899), Ohlan Karısı (1900), Kaptan Jeanson (1902), Madam Hardiber (1903), Asya Kumsallarında (1904)

Okul Kitapları

Yeni Usûl Sarf-ı Fârisî (1888), Küçük Tarih-i İslâm (1889), Küçük Tarih- Osmanî 2c. (1889), Yeni Usûl Muallim-i Sarf 3c. (1889), Osmanlı Tarihi (1890), Hesab-ı Tedrîcî (1890), İmlâ-yı Osmânî (1890), Mübtedi (Sadece adı biliniyor), Hesap Kitabı 2c. (1893), Sarf-ı İbtidâî (1894), Küçük Hıfzıssihâ (1894), Amelî ve Nazarî Talim-i Lisân-ı Osmânî (1895), Elifbâ (1903),

Elifbâdan Sonra (1903), Yeni Usûl Muhtasar Sarf-ı Türkî (1907), Resimli Küçük Tarih-i Osmânî (1913), Tecrübeli Sarf 2.c (1922), Yeni Sarf Dersleri 2c. (1924-1926), Doğru Usûl Kıraât (1927)

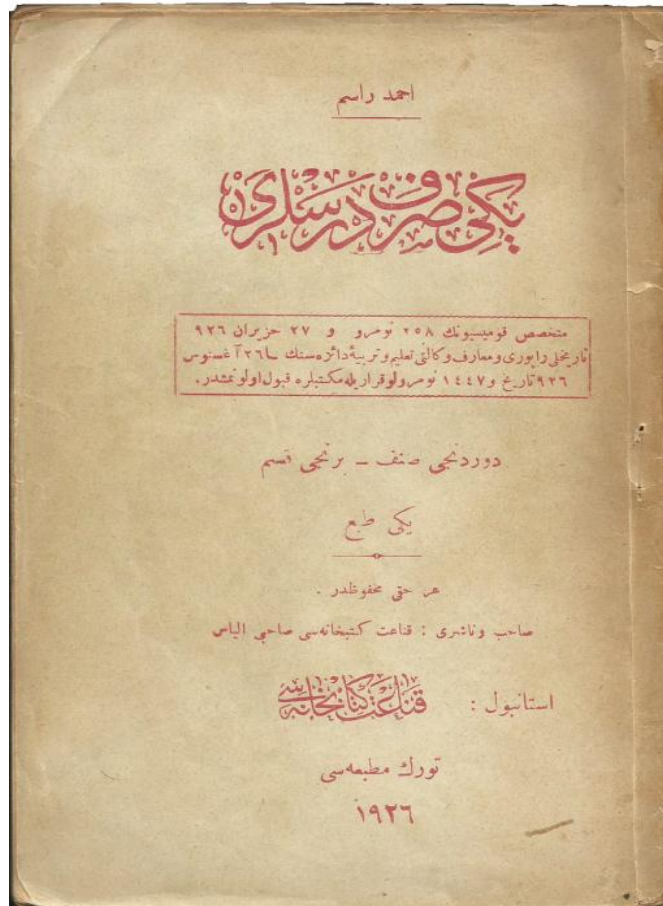
Diğer Eserleri

Bedâyi-i Keşfiyât ve İhtirâat-ı Beşerîyeden Fonograf (1885- Basılan İlk Eseri), Elektrikiyet-i Sâkine (1885), Cümel-i Hikemiye-i Osmânîye (1886), Elektrik (1887), Teşekkül-i Cihan Hakkında Fikr-i İcmâlî (1887), Garâib-i Âdât-ı Akvâm (1887), Hazine-i Mekâtib yahut Mükemmel Müşeât (1889), Ömr-i Edebî 4c., (1897-1900), Hanım (1910)

1.3. AHMED RASİM'İN “YENİ SARF DERSLERİ” ADLI KİTAPLARI ÜZERİNE

Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* adlı kitapları, dördüncü ve beşinci sınıflar için iki cilt halinde 1924 yılında *İlk Mektepler Müfredat Programı*'na göre hazırlanarak Maarif Vekâletinin ilgili komisyonunca okullarda ders kitabı olarak okutulması için onaylamıştır.

Çalışmamızda esas aldığımız nüshalardan dördüncü sınıflar için yazılmış olanı, 1926 yılında İstanbul'da *Türk Matbaası*'nda basılmıştır. İçinde konu anlatımı ve alıştırmalar bulunan kitap 80 sayfadır ve içerisinde herhangi bir çizim yahut resim yoktur. 15 Kuruş etiket fiyatıyla satışa sunulmuştur.

Şekil 1.1. *Yeni Sarf Dersleri* (Dördüncü Sınıf-Birinci Kısım)

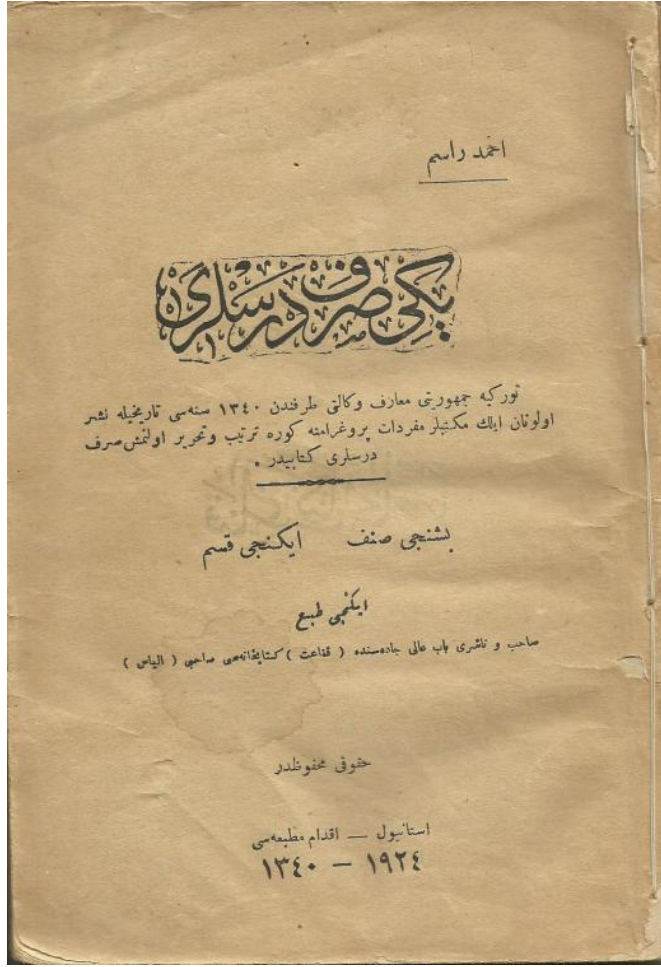
Kitabın kapağında “*Mütehassıs komisyonun 258 numara ve 27 Haziran 926 tarihli raporu ve Maârif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesinin 27 Ağustos 926 tarih ve 1447 numaralı kararıyla mekteplere kabul olunmuştur.*” ibaresi bulunur. Bununla birlikte ilgili komisyonun 1924’ten 1928 yılında yapılan harf inkılabına gelinceye kadar ilk mektep dördüncü sınıfların sarf derslerinde okutulmasına izin verilen tek kitap Ahmed Rasim’in kitabı değildir. Bu kitapla beraber aralarında Ahmed Rasim’in 1922’de yazdığı bir başka sarf kitabı da bulunmak üzere 7 sarf kitabı daha onay almış ve okullarda okutulacak kitapların seçimi okul müdürleri ve öğretmenlerine bırakılmıştır.

Maarif Vekâleti Müsteşarlığının 1924 yılında “*Maarif Vekâleti Tarafından (1340-1341 Sene-yi Dersiyesi İçün) İstanbul Vilayeti de Dâhil Olmak Üzere Bütün İlk Mektepler İptidâî Kısımlarında Tedrisi Kabul Edilen Kitaplar*” ibaresiyle verilen listede dördüncü sınıf sarf derslerinde kullanılması izin verilen diğer kitaplar şöyledir (Aslan, 2010: 253):

- Son Türkçe Sarf, S. İlhami Bey
- Türkçe Yeni Sarf ve Nahiv Dersleri (Birinci Kısım), Midhat Sadullah
- Türk Dili (Mutavassıta Birinci), Köprülüzade Fuad
- Yeni sarf Dersleri (Mutavassıta Birinci), Midhat Sadullah
- Resimli Türk Lisani, Ahmed Cevad
- Türkçe Sarf (Mutavassıta Birinci), Ahmed Cevad
- Tecrübeli Sarf (Mutavassıta Birinci), Ahmed Rasim

Çalışmamızda esas aldığımız nüshalardan beşinci sınıflar için yazılmış olanıysa 1924 tarihli 2. Baskıdır. İstanbul’da *İkdam Matbaası*’nda basılmış, 20 Kuruş fiyatla satışa sunulmuştur. 118 sayfadan oluşan bu kitabın içerisinde de diğerinde olduğu gibi herhangi bir çizim ya da resim yoktur.

Kitabın kapağında “*Türkiye Cumhuriyeti Maârif Vekâleti tarafından 1340 senesi tarihiyle neşrolunan ilk mektepler müfredat programına göre tertib ve tahrir olunmuş sarf dersleri kitabıdır.*” ibaresi bulunur.

Şekil 1.2. Yeni Sarf Dersleri (Beşinci Sınıf- İkinci Kısım)

Yukarıda bahsettiğimiz gibi bu kitap da o dönemde ilk mekteplerin beşinci sınıf sarf derslerinde okutulmasına izin verilen tek kitap değildir. Bu kitapla beraber beşinci sınıf sarf derslerinde kullanılmak üzere 1924'te ilgili komisyon tarafından izin verilen diğer kitaplar şunlardır (Aslan, 2010: 253):

- Türkçe Yeni Sarf ve Nahiv Dersleri (İkinci Kısım), Midhat Sadullah
- Yeni Sarf ve Nahiv Dersleri (Mutavassıta İki), Midhat Sadullah
- Türk Dili (Mutavassıta İki), Köprülüzade Fuad
- Resimli Türk Lisanı (Mutavassıta İki), Ahmed Cevad
- Türkçe Sarf, Ahmed Cevad
- Tecrübeli Sarf (Mutavassıta İkinci), Ahmed Rasim

Dördüncü ve beşinci sınıflarda okutulmasına izin verilen kitapların listesine bakıldığında aralarında aynı yazarın aynı sınıflar için yazdığı iki

kitabın da bulunduğu görülür. Bu kitaplar incelendiğinde bazılarının 1924'ten önce yazıldığı halde 1924 yılında da onay aldıkları görülür. Örneğin Ahmed Rasim'in beşinci sınıflar için yazdığı *Tecrübeli Sarf ders* kitabı 1922 yılında yazılmış ve 1924 yılında da yeni program yürürlüğe girmesine rağmen kullanımına izin verilmiştir. Bunun sebebi bahsi geçen kitapların 1924 programına aykırı olmaması ve hâlihazırda okullarda kullanılıyor olmasıdır. Kanaatimizce 1924 programından sonra bu yazarlar uygun görülen kitaplarında çeşitli değişiklikler yaparak bu kitapları yeni isimlerle bastırma yoluna gitmiş olmalıdırlar.

Bu kitaplardan hangisinin hangi okullarda okutulduğu yahut hangisinin ne kadar tercih edildiğini tespit etmek mümkün görünmemekle birlikte çalışmamıza konu olan Ahmed Rasim'in 1924'te yazdığı *Yeni Sarf Dersleri* kitaplarının 1926 yılında yapılan baskılarının da bulunması kitapların rağbet görmüş olduğunun göstergesi olarak sayılabilir.

1.4. Problem Durumu

Literatüre bakıldığında Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* adlı eserleri üzerinde daha önce metin çevirisi ve inceleme yapılmadığı görülmüştür.

Bununla birlikte Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkçe eğitimi üzerine yapılan çalışma sayısı Aslan'ın da belirttiği üzere oldukça azdır (2011: 723).

1.5. Problem Cümlesi

- Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkçe eğitimi ve dil bilgisi öğretimi nasıl bir gelişme göstermiştir?
- Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* adlı ders kitapları, yeni harflere geçilmeden hemen önceki dönemin özelliklerini ne ölçüde yansıtmaktadır?

1.6. Önem

Bu çalışmada, üzerinde daha önce çalışma yapılmamış olan Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* adlı eserlerinin metin çevirileri ve incelemesinin literatürümüze kazandırılması ve daha sonra başta dil bilgisi öğretimi olmak üzere Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkçe eğitimi üzerine yapılacak olan çalışmalara kolaylık sağlaması amaçlanmıştır.

Çalışmamızda eserlerde kullanılan dil bilgisi terimlerin verilmesi de bu konudaki araştırmalara katkı sağlayabilecek olması bakımından önemlidir.

Çalışmanın bir diğer amacı Ahmed Rasim'in dil bilimci yönüne ve Cumhuriyet Dönemi'nin yeni harflerle eğitime geçilmeden hemen önceki aşamasında ilkokullarda ağırlıklı olarak dil bilgisi öğretimi başta olmak üzere Türkçe eğitiminin genel durumuna ışık tutmaktır.

1.7. Sınırlılıklar

- Araştırma, Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* adlı kitaplarıyla ve TBMM'nin açılışı olan 1920'den 1928 *Harf İnkilâbı*'na kadar olan dönemle sınırlıdır.
- Araştırma, Türkçe Eğitiminin dört temel becerisinden birisi olan *dinleme* alanını kapsamamaktadır.

1.8. Tanımlar

Çalışmamızda yerine göre kullanılan *Cumhuriyet'in ilk yılları*, *Cumhuriyet Dönemi* gibi tabirlerle Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923'ten 1928 Harf İnkilâbı'na kadar olan dönem kastedilmektedir.

Sarf Dersleri: Türkçe eğitimi Cumhuriyet'in ilk yıllarında günümüzde uygulanan şekliyle bütünleşik tek bir ders şeklinde değil; *Sarf*, *Kıraat*, *Yazı*, *Tahrir*, *İmlâ* dersleri olarak ayrı dersler şeklinde ele alınıyordu. Dolayısıyla

çalışmamızda kullanılan *Sarf dersleri* tabiri, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkçe eğitiminin dil bilgisi öğretimi ayağını teşkil eden dersler için kullanılmaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesinin bir yönünü Türkçe eğitiminin unsurları, diğer yönünü ise Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkçe eğitimi ile ilgili araştırmalar oluşturmaktadır.

Çalışmamızdaki Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkçe eğitimi ile ilgili araştırmalar, ulaşılabilen kaynakların konumuzla ilgili çözümlmelerine dayanır.

Çalışmamızın Türkçe eğitimiyle ilgili yönlerini ise, Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* kitaplarının dil bilgisi öğretimine yönelik kitaplar olması itibariyle ağırlıklı olarak dil bilgisi öğretimi olmak üzere Türkçe eğitiminin kazandırmayı hedeflediği temel becerilerden olan okuma, konuşma ve yazma oluşturmaktadır. Kitaplarda dinleme beceresiyle ilgili alanlaraysa rastlanmamıştır.

Bunlarla birlikte çalışmamıza konu olan bu kitaplarda kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri, kitapların eğitim yönünden biçimsel özellikleri, kitapların hedef yaş kitlesine uygunlukları gibi durumlar değerlendirilmiştir.

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Cumhuriyet Dönemi Eğitimiyle İlgili Çalışmalar

Ergün (1985), *Atatürk Devri Türk Eğitim* kitabında 1920'de 1928'e kadar olan eğitim faaliyetlerini değerlendirmiştir.

Şahbaz (2005), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kadar (1839–1928) Türkiye'de İlkokuma Ve Yazma Öğretimi* adlı doktora çalışmasında

1839 ve 1928 yılları arasındaki okuma-yazma öğretimini ve ilkokul programlarını ve elifba kitaplarını değerlendirmiştir.

Temizyürek ve Balcı (2006), *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları* adlı çalışmalarında 1923'den 2004'e kadar olan ilköğretim Türkçe programlarını değerlendirmişlerdir.

Aslan (2010), yaptığı *Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları* başlıklı çalışmada 1924 yılında okullarda kullanılmak için ilgili komisyonca onay alan ders kitaplarının tam listesi verilmiştir.

Aslan (2011), *1924 İlk Mektepler Müfredat Programı* başlıklı bir başka çalışmasında programın yayınlanmasından önceki gelişmeleri ve programın uygulanışını ve içeriğini değerlendirmiştir.

Akyüz (2013), *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000-M.S: 2013)* çalışmasında geçmişten günümüze kadar Türk eğitimi tarihinde yaşanan gelişmeleri ele almıştır.

Türkçe Öğretimiyle İlgili Çalışmalar

Kavcar, Oğuzkan ve Sever'in (2005), yaptıkları *Türkçe Öğretimi* adlı çalışmalarında Türkçe öğretimi amaç ve ilkeler, yöntem ve teknikler gibi çeşitli açılardan ele alınmıştır.

Özbay (2006), *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri* adlı iki ciltlik çalışmasında Türkçe öğretiminin yöntem ve teknikleri hakkında bilgiler vermiş, Türkçe öğretimini çeşitli açılardan değerlendirmiştir.

Bu konudaki bir başka çalışma da Özbay editörlüğünde (2012) yapılan *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi* çalışmasıdır. Bu çalışmada dil bilgisi öğretiminin çeşitli yönleri Türkçe eğitimi açısından değerlendirilmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Çalışmamızda, geçmişte veya halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımı olan tarama (betimsel-survey)yöntemi kullanılmıştır (Karasar, 2012: 72).

İlk olarak konuyla ilgili kaynaklar doküman inceleme yöntemi kullanarak taranmış, çalışmanın amacına doğrudan ve dolaylı olarak hizmet edecek olan bilgiler sınıflandırılmıştır.

Çalışmamıza konu olan Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* adlı kitaplarını daha doğru değerlendirebilmek adına öncelikle kitapların yazıldığı dönemin gelişmeleri ve şartları ele alınmış ve bu konularla ilgili bilgiler verilmiştir.

Çalışma konumuz olan kitaplar hakkında Türkçe eğitimi açısından değerlendirilme yapılırken, sadece dil bilgisi öğretimiyle sınırlı kalınmamış, Türkçe eğitiminin diğer alanları açısından da kitaplar ele alınmaya çalışılmıştır. Değerlendirmeler yapılırken verilen örneklerin en az iki tane olmasına dikkat edilmiş, kimi zamansa gerekli gördüğümüz ölçüde daha fazla sayıda örnek verilmiştir. Bunlarla birlikte değerlendirme kısmında kitaplarda kullanılan dil bilgisi terimleri bugünkü karşılıklarıyla verilmiştir.

Son olaraksa metinlerin tam çevirileri kitabın düzenine sadık kalınmaya çalışılarak verilmiştir. Çeviri sırasında dönemin yazı dili özelliklerinden dolayı *dîvâr*, *dâne*, *dürlü* şeklinde yazılan kimi sözcükler *duvar*, *tane*, *türlü* şeklinde dönemin söylenişine uygun şekilde aktarılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA EĞİTİM ÇALIŞMALARI VE TÜRKÇE DERSLERİ

Atatürk önderliğinde 23 Nisan 1920'de açılan TBMM, savaşın en şiddetli zamanlarında bile eğitimle ilgili çalışmalar yapmayı ihmal etmemiştir. Meclisin açılmasından kısa bir süre sonra 5 Mayıs 1920'de Maarif Vekâleti hükümetin ilk eğitim programını hazırlamış ve bu program 9 Mayıs 1920 tarihinde mecliste kabul edilmiştir. Meclisin eğitimle ilgili ilk çalışması diyebileceğimiz bu program, içeriği bakımından ileride yapılacak köklü değişikliklerin habercisi niteliğindedir (Aslan, 2011: 719) .

Sonraki süreçte Sakarya Savaşı hazırlıkları devam ederken 1921'de Ankara'da Atatürk'ün isteğiyle 15-21 Temmuz 1921 tarihleri arasında Maarif Kongresi toplanmış ve Atatürk toplantıda yaptığı konuşmada eğitim anlayışının temel ilkelerini ve öğretmenlerin üzerlerine düşen görevleri belirtmiştir. Anadolu'nun çeşitli yerlerinden 250'den fazla kadın ve erkek öğretmenin katıldığı bu kongreyi *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi şu şekilde vermiştir: “*Mustafa Kemal Paşa, üçüncü Yunan taarruzunun en ateşli zamanında muallim ordusunun gelecek vazifesiyle meşgul bulunuyor.*” (Akyüz, 2013: 320-321).

1921'deki bu kongreye katılan kadın ve erkek öğretmenlerin karma olarak oturmaları, Atatürk'ün bu konudaki desteğine rağmen Mecliste Hamdullah Suphi Bey'e karşı sert eleştirilere neden olmuş, bu yüzden görevden çekilmek zorunda kalmıştır (Ergun, 1981).

1921'de eğitimle ilgili çalışmalar bununla sınırlı kalmamış, eğitim sisteminin yeniden biçimlendirilmesine yönelik ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Maarif Vekili Mehmet Vehbi Bey'in döneminde kurulan komisyon çeşitli kademelerde eğitim yıllarını yeniden düzenleyen ve programda bir dizi değişiklikler öngören bir taslak hazırlanmıştı fakat gerek

savaşın devam ediyor oluşu gerekse diğer imkânsızlıklar yüzünden bu taslak uygulanamayarak tekrar eski düzene dönmüş ve bu taslak daha sonraki çalışmalarda kullanılmak üzere ilgili yetkililere gönderilmiştir (Aslan, 2011: 720).

Bununla birlikte 1920'den 1922 yılına kadar İstanbul'daki *Maarif-i Umûmiyye Nezâreti*, Yunanlıların işgali altındaki bölgelerde Yunanlıların *Anadolu Eğitim Genel Müdürlüğü* ve TBMM'nin *Maarif Vekâleti* olmak üzere eğitim konusunda kararlar alan üç farklı yönetim merkezi bulunuyordu. Yunanlıların mağlup edilmesi ve sonrasında İstanbul'un TBMM'ye bağlanmasıyla bu çok başlılıkta son bulmuştur (Ergun, 1981).

Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasının ardından eğitimle ilgili çalışmalara daha fazla ağırlık verilmiş, Maarif Vekâleti tarafından alınan kararla 1923'te 15 Temmuz- 15 Ağustos tarihleri arasında oluşturulan Heyet-i İlmiye ilk toplantısını gerçekleştirmiş, toplantıda ağırlıklı olarak eğitim programının mevcut durumu ve yapılması gerekenler tartışılmıştır. Bu toplantıda yapılan çalışmalar bir sonuca ulaştırılamamıştır.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulünden önce yapılan çalışmalar, eski sistemde yer alan *Lisan-ı Osmani* ve *Tarih-i Osmani* olarak adlandırılan ders gruplarının *Türk Dili* ve *Türk Tarihi* olarak bütünleştirilmesi, padişahın doğum ve tahta çıkış günlerinin anılmasının kaldırılması, eski yönetmeliklerde yer alan *sadık bir tebaa* yetiştirme amacının kaldırılması gibi düzenlemelerdir. Diğer yeniliklerse 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesinden sonra toplanan II. Heyet-i İlmiye'nin bu kanuna uygun olarak eğitim sisteminde ve eğitim programlarında yaptığı değişikliklerle gerçekleşmiştir (Aslan, 2010: 218).

4.1.2. Tevhid-i Tedrisat Kanunu

1776'da açılan Mühendishane-i Bahrî-i Hümayûn, Osmanlı Devleti'nde açılmış olan ilk Batı tarzı askeri okuldur. Devam eden yıllarda ve Tanzimat

döneminde askeri okullarla beraber Rüşdiye, İdadî, Sultanî gibi batı tarzından esinlenerek oluşturulmuş sivil okullar da açılmaya başlanmış ve Darülfünûn kurulmuştur. Bu okulların yanı sıra eski usule göre eğitim veren medereseler ve sıbyan mektepleri de varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bütün bunların yanında bir taraftan da yabancılara ait okullar kendi sistemlerine göre eğitim vermeye devam ediyorlar, bazıları da buldukları bölgelerde yaptıkları faaliyetlerle asayiş problemlerine neden oluyorlardı. Bu çok başlılık karmaşaya neden oluyor, eğitim sisteminin idare edilmesini ve denetlenmesini oldukça zorlaştırıyordu (Akyüz, 2013: 330).

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde eğitim kurumlarını birleştirerek bu çok başlılığı gidermek amacıyla 3 Mart 1924'te 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmıştır. 1925'te askeri okullarla ilgili ek bir maddenin daha eklendiği bu kanunla şu düzenlemeler getirilmiştir (Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1924: Sayı 430):

Md. 1. Türkiye dahilindeki bütün müessesat-ı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekaletine merbuttur.

Md. 2. Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekâletine devir ve raptedilmiştir.

Md. 3. Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mekatip ve medarise tahsis olunan mebalîğ Maarif bütçesine nakledilecektir.

Md. 4. Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirilmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de aynı mektepler küşat edecektir.

Md. 5. Bu kanunun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisatı umumiye ile müştegil olup şimdiye kadar Müdafaa-i Milliye'ye merbut olan askeri rüşti ve idadilerle Sıhhiye Vekâletine merbut olan darüleytamlar, bütçeleri ve heyeti talimiyeleri ile beraber Maarif Vekâletine raptolunmuştur. Mezkûr rüşti ve idadilerde bulunan heyeti

talimiyelerin ciheti iribatları atiyen ait olduğu Vekâletler arasında tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya nispetlerini muhafaza edecektir.

(Ek: 22/ 4/ 1341 - 637/1 md.) *Mekteb-i Harbiyeden menşe teşkil eden askeri liseler bütçe ve kadrolarıyla Müdafaa-i Milliye Vekâletine devrolunmuştur.*

Md. 6. *İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.*

Md. 7. *İşbu kanunun icrayı ahkâmınca İcra Vekilleri Heyeti memurdur.*

Bu maddelerden de anlaşılacağı üzere ülkedeki bütün eğitim kurumları Maarif Vekâletine bağlanmış, medreseler kapatılmış, Arapça ve Farsça dersleri kaldırılmış, din uzmanları yetiştirmek üzere Darülfunûn'da bir İlahiyat Fakültesi açılması; imam ve hatiplerin yetiştirilmesi için de ayrı okullar açılması kararı alınmıştır.

Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle eğitim programlarında yapılacak köklü değişikliklerin önü açılmış, 1924'te II. Heyet-i İlmiye'nin hazırladığı program taslağı yürürlüğe girebilmiştir.

4.1.3. 1924 Müfredat Programları

Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlandırılıp Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla gerekli şartlar sağlandıktan sonra yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ihtiyaçlarına ve eğitim-öğretim anlayışına uygun müfredat programlarının hazırlanması ve acilen uygulamaya konulması gerekmektedir. Bu amaçla 23 Nisan 1924'te öğretim programları meselesini görüşmek ve sonuçlandırmak üzere Maarif Vekili Vasıf Çınar'ın başkanlığında II. Heyet-i İlmiye toplanmış ve bu toplantıda Cumhuriyet'in eğitim sistemi Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nda belirlenmiş olan esaslara uygun olarak yeniden düzenlenmiştir (Aslan, 2011: 721).

II. Heyet-i İlmiye'de ilköğretimin parasız olarak tüm halka eşit ulaştırılması için bu eğitimi verme işinin özel sektöre yasaklanması ve sadece devletin kontrolüne alınması kararlaştırılmıştır. İlkokul öğretmenlerinin maaşlarının devlet tarafından ödenmesi ve imkânsızlıklar nedeniyle okulların kurulması için gerekli olan masrafların ve diğer harcamaların bir süre daha halk tarafından karşılanması uygun bulunmuştur. Zorunlu eğitim olan ilköğretimin süresi ikişer yıllık üç devreden oluşan altı yıldan, kesintisiz bir bütün olarak beş yıla indirilerek, ders müfredatları yeniden hazırlanmıştır. İlkokulların haftalık ders saatiyse 26 saat olarak belirlenmiştir (Aslan, 2011: 721).

II. Heyet-i İlmiye'de alınan kararlarla ortaöğretimin süresi yedi yıldan altı yıla indirilmiş, herbiri üçer yıldan oluşan orta mektep ve lise olarak iki devreye ayrılmıştır. Liselerde haftalık ders saati 30 olarak belirlenmiştir. Ortaokullarda kız ve erkeklere aynı program uygulanmakla birlikte erkekler için ticaret ve iktisat, kızlar içinse ev idaresiyle ilgili derslere yer verilmiştir. Liselerde daha çok meslek yaşamına hazırlayıcı dersler verilmesi amaçlanmıştır (Aslan, 2011: 722).

Ders kitapları konusunda, Maarif Vekâleti oluşturduğu komisyonla okullarda okutulacak ders kitaplarını belirlemiş ve okutulacak ilk ve orta mektep kitaplarını 27 ve 28 Eylül 1924'te yayımladığı genelgeyle duyurmuştur. Bu ders kitaplarının basımıysa özel yayınevlerine bırakılmış, bu kitaplardan hangisinin okutulacağına seçimi müdürlere ve öğretmenlere yetki verilmiştir. Öğretmenler de piyasada satışa sunulan onay almış bu kitaplardan uygun gördüklerini derslerinde kullanmışlardır (Aslan, 2010: 220).

4.1.4. 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı

1924 İlk Mektepler Müfredat Programı, II. Heyet-i İlmiye tarafından 1915 *Mekatib-i İptidaiye Talimatnamesi* ve 1914 *Mekatib-i İptidaiye Ders Müfredatı*'nın esas alınarak bazı yönlerinin ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmesiyle oluşturulmuş bir programdır (Aslan, 2011:723).

Programda amaçların özel olarak belirtildiği başlıklar yoktur, bunun yerine programın amaçları bazı kısımlara dağıtık biçimde yerleştirilmiştir. Programın nihai amaçları genellikle sosyal bilimler ve vatandaşlık eğitimine yönelik derslerde doğrudan ve dolaylı olarak verilmiştir. Bu amaçlar en kapsamlı biçimde *Musahabat-ı Ahlâkiye* ve *Malumat-ı Vataniyye* müfredatı içerisinde şöyle ifade edilmiştir:

Beş senelik bir tahsil ve terbiyeden sonra hayata atılan gençlerin, içtimai hayatın mekanizmasını, bilzarure temasda bulunacakları her şey, siyasi ve iktisadi müesseselerin mana ve ehemmiyetlerini, tefrik-i cumhuriyetin ne gibi fedakârlıklar pahasına tesis ettiğini, hakiki düsturlarını ve düşmanlarını, devlet mekanizmasının hangi esaslar üzerine kurulduğunu ve nasıl işlediğini mümkün olduğu kadar esaslı ve etraflı bir surette öğrenmeleri zaruridir (Aktaran Aslan, 2011: 724).

II. Heyet-i İlmiye'de İlk mekteplerde öğrencilerin hangi sınıflarda ve hangi derslerde kitap kullanacakları da belirtilmiştir. Buna göre: Elifba, Kur'an-ı Kerim elifbası, coğrafya, kıraat, sarf, hesap, tabiat tetkiki, ziraat ve hıfzıssihha, tarih, hendese, musahabat-ı ahlâkiye ve malumat-ı vataniyye, eczâ-yı şerife ve Kur'an-ı Kerim derslerinde hangi sınıfların bu derslerde ders kitabı kullanacakları belirtilmiştir. Bu dersler dışındaki diğer derslerde kitap verilmemesi ve kitapsız yürütülecek bu derslerde öğretmenlere rehber kitaplar hazırlanması da kararlaştırılmıştır (Aslan, 2011:725).

1924 İlk Mektepler Müfredat Programı 5 yıllık kesintisiz eğitim süresine göre düzenlenmiştir. Kız öğrencilerin alıp da erkek öğrencilerin almadığı Nakış ve Biçki Dikişdersi ve Ev İdaresi dersleri dışında kız ve erkek öğrencilerin dersleri aynı ve eğitim karmadır.

Haftalık 26 ders saati tanımlanan programda, Programda bu husus şöyle belirtilmiştir:

Gerek kız, gerekse erkek mekteplerinde her gün öğleden evvel üç, öğleden sonra iki olmak üzere beş saat ders verilir. Pazartesi günleri öğleden sonra Terbiyevi Tenezzühler ve Muhâzaralar yapılır.

Perşembe günü öğleden sonra dersler tatil edilir. Derslerin devam müddeti 40 dakika, tenefüslerin müddeti 10 dakika ve öğle tenefüsü 2 saattir (Aktaran, Aslan, 2011: 725).

Çizelge 4.1.1924 Öğretim Programı Kız ve Erkek İlk Mektepler Haftalık Ders Dağılım Cetveli (Aktaran, Şahbaz, 2005: 288).

DERSLER		ERKEKLER					KIZLAR				
		SINIF					SINIF				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Türkçe	Alfabe	12	-	-	-	-	12	-	-	-	-
	Kıraat (İnşâd ve Temsil)	-	4	3	2	2	-	4	3	2	2
	İmlâ	-	2	2	1	1	-	2	2	1	1
	Tahrir	-	1	-	2	2	-	1	-	2	2
	Sarf	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1
	Yazı (Selis- Rika)	-	2	1	1	1	-	2	1	1	1
Kuran-ı Kerim ve Din Dersleri		-	2	2	2	2	-	2	2	2	2
Hesap		2	3	3	3	2	2	3	3	3	2
Hendese		-	-	-	1	2	-	-	-	1	2
Tarih		-	-	1	2	2	-	-	1	2	2
Coğrafya		-	-	1	2	2	-	-	1	2	2
Tabiat Tetkiki, Ziraat, Hıfzıssıhha		3	3	2	2	2	3	3	2	2	2
Ev İdaresi (Kızlar)		-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Müşahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Resim		2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
El İşleri		2	2	2	2	-	2	2	-	-	-
Musiki		2	2	2	1	1	2	2	2	1	1
Terbiye-i Bedeniye		2	2	2	1	1	2	2	2	1	1
Nakış, Biçki ve Dikiş (Kızlar)		-	-	-	-	-	-	-	2	2	2
YEKÛN		26	26	26	26	26	26	26	26	26	26

Kız okulları için ev idaresi 5. sınıfta bir ders tahrir dersi bir saate düşürülmüştür, nakış, biçki ve dikiş 3. 4. 5. sınıflarda 2 saat el işleri dersi kaldırılarak konmuştur.

4.1.5. 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'nda Türkçe Dersleri

1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'nda Türkçe dersleri bütüncül şekilde ele alınmamış, bunun yerine ders içerikleri elifba, kıraat (inşâd ve temsil), sarf, imlâ, tahrir, yazı (selis ve rik'a) şeklinde ayrı ayrı ele alınmış ve bunların her birisi ayrı dersler olarak işlenmiştir. Programda Türkçe dersine ayrılan saatler sınıflara göre şu şekilde dağıtılmıştır (Aslan, 2011: 725).

Çizelge 4.2. 1924 İlk Mektepler Müfredat Programında Türkçe derslerinin sınıflara göre dağılımları.

DERSLER	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. sınıf	5. sınıf
Elifba	12	-	-	-	-
Kıraat (İnşâd ve Temsil)	-	4	3	2	2
İmlâ	-	2	2	1	1
Sarf	-	-	-	1	1 ¹
Tahrir	-	1	2	2	2
Yazı (Selis ve Rik'a)	-	2	1	1	1
TOPLAM	12	9	8	7	7

Birinci sınıflarda elifba (okuma-yazma) dersi haftada 12 saat olarak belirlenmiş ve öğretmen, okuma-yazma öğretiminde ses (savfî)yöntemi ile

¹5. sınıflardaki sarf dersi haftalık ders saati sayısı, çalışmamıza konu olan Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* (5.sınıf) kitabında verilen programda haftada 2 saat olarak gösterilmişken (1924: 3); Aktardıkları çizelgelerde Aslan haftada 1 saat (2011: 725), Şahbaz haftada 1 saat (2005: 288), Özbay ve Diğerleri haftada 1 saat olarak göstermişlerdir (2012: 4). Temizyürek ve Balcı ise verdikleri ders saati çizelgesinde sarf derslerini haftalık 1 saat olarak göstermişlerken (2006: 16); program içeriğindeki başlıkta 2 saat olarak göstermişlerdir (2006: 18).

sözcük yöntemlerinden birisini seçmekte özgür bırakılmıştır. Her iki yönetime göre takip edilecek yolların ayrı bir talimatnameyle açıklanacağı belirtilmiştir (Şahbaz, 2005: 288).

Programda ikinci sınıftan beşinci sınıfa kadar olan sınıfların derslerinde kıraat derslerinde uyulması gereken kurallar belirtilmiştir. Buna göre çocuklardan okuduklarını anlamalarının sağlanması, okudukları metinlerin çocukların seviyelerine uygun olması ve okuma bittikten sonra metin üzerine mutlaka birkaç dakika konuşulması istenmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin okudukları parçalardan yeni kelimeler öğrenmesi gerektiği de belirtilmiştir.

Kıraat (okuma) derslerinde okuma kitaplarından veya başka yerlerden çocukların seviyelerine uygun parçaların usule uygun biçimde okutulması, okuma yaparken çocukların doğal olmayan davranışlardan kaçınmalarının sağlanması istenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 16-17).

Tahrir (kompozisyon) derslerinde programda maksadın öğrencinin fikirlerini, hislerini, tetkik ve müşahedelerini doğru ve sade bir şekilde ifade etmeye alıştırılması olduğu belirtilmiştir. Bunun yapılması sırasında düzenli ve temiz yazıma dikkat edilmesinin yanı sıra imlâ, dilbilgisi ve mantık hatalarının dikkate alınması ve düzeltilmesi gerektiği de belirtilmiştir. Fikir ve mantık hataları düzeltilirken çocukların orijinal ve samimi fikirlerine dokunulmaması gerektiği de belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 17).

Programda imlâ dersinin kopya ile başladığı, öğrencilerin birinci sınıftan itibaren okuma parçalarını tamamen veya kısmen yazmaları gerektiği ve istiktâba (dikte) başladıkları zaman aşamalı olarak önce kısa cümleler, ardından da uzun cümleler yazdırılması gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte imlâ parçalarının, çocukların yazmayı bilmediği en fazla birkaç kelime içermesi gerektiği ve imlâ parçalarının fazla uzun tutulmaması gerektiği de belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 17).

Sarf (dil bilgisi) dersleriyle ilgili ayrıntılı bilgi ilerleyen bölümlerde verileceği için genel hatlarıyla değinecek olursak, programda sarf derslerinde dördüncü sınıfa kadar müstakil sarf derslerinin olmayacağı belirtilmekle

beraber üçüncü sınıfta öğrencilere dil bilgisi kurallarının sezdirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Beşinci sınıf programının başında “daima misallerden kaidelere gidilecektir” denilerek öğretimde izlenecek yol belirtilmiştir.

4.1.6. 1926 İlk Mektepler Müfredat Programları ve Türkçe Dersleri

Çalışmamıza konu olan Ahmed Rasim’in *Yeni Sarf Dersleri* adlı kitapları 1924 programına göre yazılmış oldukları için çalışmamızda ağırlıklı olarak 1924 programına yer verdik. Bununla birlikte bu kitapların *1926 İlk Mektepler Müfredat Programı*’ndan sonra da okullarda okutulmasına izin verilmesi nedeniyle 1926 programına da kısaca değinme ihtiyacı hissettik.

1926 İlk Mektepler Müfredat Programı, 1924 programının yürürlüğe girmesinden sonraki dönemde verilen raporlar doğrultusunda çeşitli aksaklıkların giderilmeye çalışılarak 1924 programının bazı ekleme ve düzenlemelerle yeniden oluşturulmuş hali olduğu izlenimi vermektedir.

Türkçe dersleri açısından bu programda en önemli farklılık, 1924 programında müstakil başlıklar şeklinde verilmeyen Türkçe dersi amaçlarının yer almasıdır. Ders konuları 1924 programıyla aynı olmakla birlikte bu defa derslere ilişkin açıklamalar da eklenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 19).

Türkçe dersleri açısından Programdaki bir başka değişiklik de, eski programda Türkçe derslerini ayrı dersler olarak kabul eden anlayışın *Türkçe dersleri bir külldür* başlıklı açıklamayla değişiklik göstermesidir. Bu açıklamada Türkçe zümresine dahil olan *kıraat, imlâ, tahrir, kavaid* gibi derslere aynı hocaların girmesi gerektiği ve bu derslerin tek bir ders gibi düşünülerek birbirleriyle sıkı ilişki içinde olması gerektiği belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 19).

Göze çarpan bir başka değişiklikse 1924 programında *sarf dersleri* adıyla verilen dil bilgisi derslerinin *1926 İlk Mektepler Müfredat Programı*’nda *kavaid* adı altında verilmesidir. Ders konularındaysa herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

4.2.AHMED RASİM'İN YENİ SARF DERSLERİ ADLI ESERLERİNİN TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELEMESİ

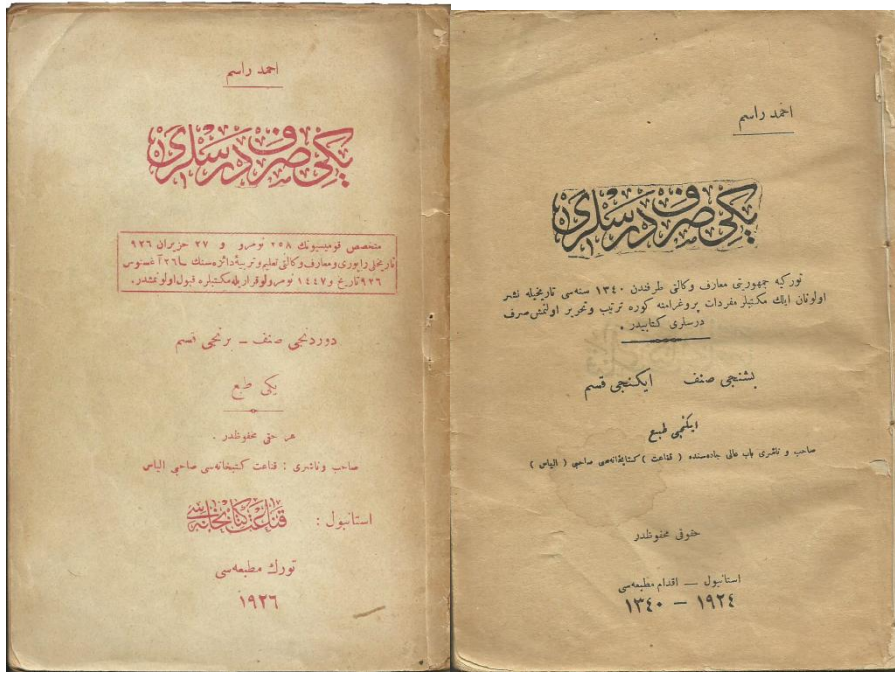
4.2.1. Kitapların Biçimsel Açıdan Değerlendirilmesi

Okul çağındaki çocuklar için hazırlanan ders kitaplarının biçimsel özelliklerinin çeşitli açılardan hedef yaş kitlesine uygun olarak hazırlanması gerekmektedir. Kitapların ebatlarının çocukların ellerinde kolayca tutabilecekleri şekilde olması, kitapların görsellerle desteklenmiş, uygun kâğıt kalitesi ve sayfa düzenine sahip olması gerekmektedir. Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* kitaplarının hedef kitlesi olan üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri göz önünde bulundurulduğunda ise uygun yazı boyutunun 12 punto olması tavsiye edilmektedir (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2007: 35).

Dördüncü ve beşinci sınıflar için olmak üzere iki cilt olarak hazırlanan Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* kitaplarının ebatları 13.5X19.5 cm'dir. Kitaplardan dördüncü sınıf için olanı 80 sayfa, beşinci sınıflar için olanıysa 118 sayfadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde kitapların ebat olarak hedef yaş kitlesine uygun olduğu söylenebilir. Kitap kapaklarıysa sayfalarla aynı türden kâğıda basılmıştır.

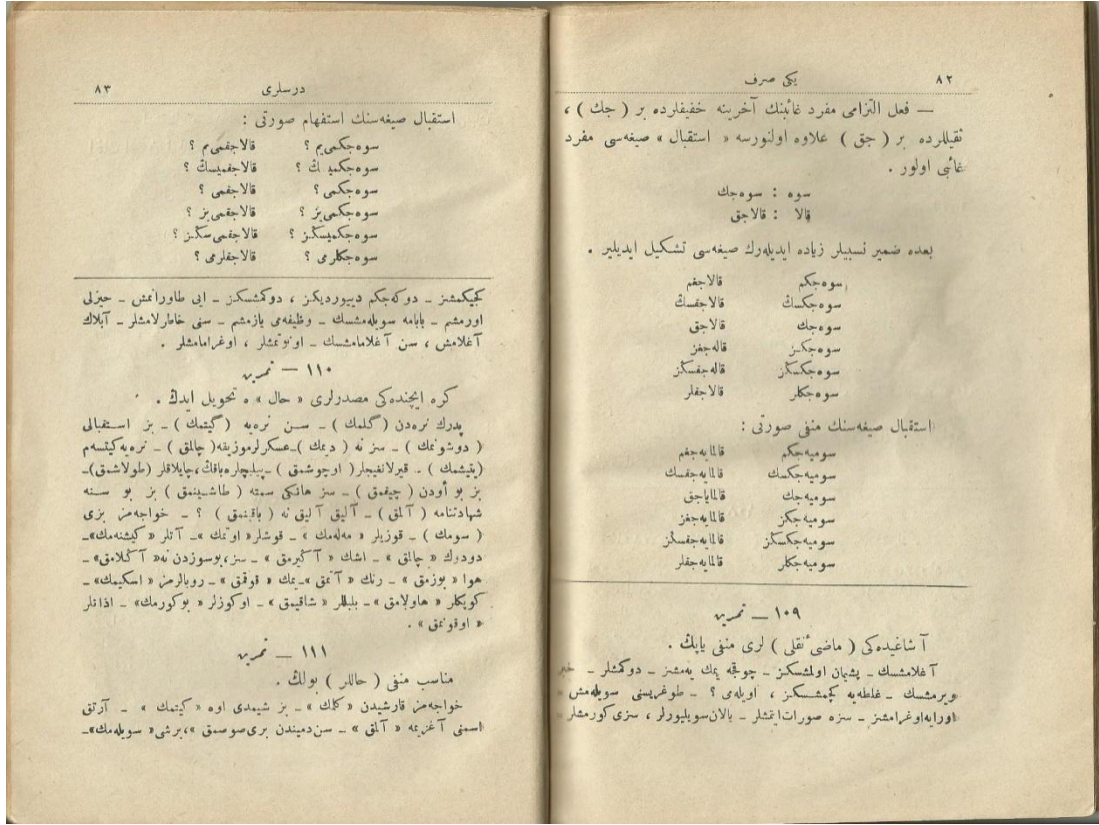
Kitapların yazı boyutları açısından değerlendirildiğinde, kitaplarda genel olarak hedef yaş kitlesine uygun olan 12 punto boyutuna yakın harf boyutlarının tercih edildiği görülmektedir.

Kitaplarda herhangi bir görsel kullanılmamıştır ve anlatımlar hedef yaş seviyesi düşünüldüğünde tek düzedir. Aynı dönemde dördüncü ve beşinci sınıflarda sarf derslerinde okutulmak için onay alan Midhat Sadullah'ın *Resimli Sarf Dersleri* adlı kitaplarının da bulunduğu göz önüne alındığında o dönemde çocuk kitaplarında dersleri görsellerle desteklemenin öneminin kavranmış olduğu anlaşılmaktadır. Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* Kitaplarındaysa bu hususa dikkat edilmemiştir.

Şekil 4.1. Yeni Sarf Dersleri (Dördüncü Sınıf, Birinci Kısım) ve Yeni Sarf Dersleri (Beşinci Sınıf, İkinci Kısım)

Kitaplarda konu anlatımı ve alıştırmaların düzeni konusunda hedef yaş kitlesi öğrenciler açısından pek de uygun olmayan bir yol izlenmiştir. Kitapta konu anlatımları ve alıştırmalar çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kimi zamanlar konu anlatımı bitmeden anlatım araya çizgi çekilerek bir alıştırmayla bölünmüş, ardından tekrar çizgi çekilerek konu anlatımına devam edilmiştir. Konu anlatımları aralarına giren alıştırmalara baştan itibaren numaralandırılmış, kimi zaman konu anlatımları bölünerek araya giren alıştırmalar aynı konuyla ilgili olmayıp başka konularla ilgili alıştırmalar olarak düzenlenmiştir. Bu durumsa konuların ve ilgili alıştırmaların düzenli takip edilmesini zorlaştırmaktadır. Örneğin aşağıda verdiğimiz kısımda (şekil 4.2.), beşinci sınıflar için olan kitabın 82. sayfasında *İstikbal* (gelecek zaman) konusu anlatılırken araya *Mâzi-i Naklî* (Duyulan geçmiş zaman) ile ilgili olan 109. alıştırmalar konularak konu anlatımı bölünmüş ardından 83. sayfada *İstikbal* konusu anlatılmaya devam edilmiştir.

Şekil 4.2. Konu anlatımı ve alıştırma düzenine ilişkin resim

Kitaplardan dördüncü sınıflar için olan ciltte tamamen *matbuat* denilen Osmanlıca yazı karakterleri kullanılmıştır. Beşinci sınıflar için yazılan ciltteyse ilk sayfalarda verilen müfredat ve resmi açıklamalar *rik*'aharfleriyle yazılmıştır. Konu başlıkları ve alıştırma başlıklarında *rik*'a ve *selis*, bazen de *matbuat* harfleri kullanılmıştır. Kitaptaki başlıklarda bu şekilde bir yol izlenerek yazı dersleriyle paralellik kurulmak istenmiş olması muhtemeldir zira o dönemde ilk mektep dördüncü ve beşinci sınıflarda yazı derslerinde öğrencilere *selis* ve *rika* öğretilmektedir (bkz: Çizelge 4.2).

4.2.2. Kitapların Dil Bilgisi Öğretimi Açısından Değerlendirmesi

Yeni Usul Mu'allim-i Sarf kitabında Ahmed Rasim sarfı, yani dil bilgisini, bir dilde bulunan kuralların tamamı olarak tanımlar. Osmanlıcanın aslında Türkçe olduğunu da belirten Ahmed Rasim'e göre sarf dersleri Osmanlıca'yı iyi okuyup yazmak için gereklidir. (1909: 7).

Dil bilgisi, Korkmaz'a göreyse çeşitli düzeydeki okullarda, Türkçenin ses, şekil ve cümle yapısı ile cümlenin öğeleri arasındaki anlam ilişkilerini öğreten bilgi dalıdır (2007: 68).

Günümüzdeki dil bilgisi öğretimi anlayışında *dil bilgisinin bütünselliği* ilkesi gözetilmektedir. *Dil bilgisinin bütünselliği*, dil bilgisinin bağımsız bir ders olarak ele alınması yerine, dil bilgisi kazanımlarının diğer temel dil becerileriyle bir bütün olarak ele alınmasıdır (Özbay ve Diğerleri, 2012: 67-68).

1924 *İlk Mektepler Müfredat Programı*'ndaysa dil bilgisi öğretimi, *sarf dersleri* adıyla bağımsız bir ders olarak ele alınmıştır. Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* kitapları da öğrencilere programda ön görülen dil bilgisi kurallarını kavratmaya yönelik olarak sarf derslerinde kullanılmak üzere hazırlanmış kitaplardır.

Her iki kitabın da en başında *1924 İlk Mektepler Müfredat Programı*'nın dördüncü ve beşinci sınıfların sarf derslerine ilişkin açıklamaları verilmiştir. Dördüncü sınıf kitabında verilen sarf dersleri müfredatı şöyledir:

“Dördüncü sınıf, haftada bir ders.

İsim, sıfat, zamir, izâfî ve tavsifî terkipler, fi'l, masdar, cümle hakkında izahat ve temrinler.”

Beşinci sınıflar için olan kitabın başında verilen *1924 İlk Mektepler Müfredat Programı*'na göre sarf derslerine ilişkin açıklamalarsa şöyledir:

Maarif vekâletinin 1340 programı:

(Beşinci sınıf, haftada 2 ders)

Sarf derslerinde her zaman “misallerden kaidelere gidilecek”: Yani evvela münasip cümleler yazdırılarak matlub olan sarf ve nahv kaideleri bunlardan çıkarılacaktır. Bir defa çıkarılmış olan kaideler, ekserisi şifahi olmak üzere müteaddit temrinlerle takviye edilecektir.

1- Kelime, hece, harf, harekeler

2- Ahenk kaidesi

Kelimenin Aksamı

3- İsim

4- Sıfat

5- Zamir

6- Masdar

Müştağ İsimler

7- Fi': Zaman, şahıs, kemmiyet Lâzım, müteaddî, ma'lûm, meçhûl, müspet, menfî, istifhâm, rabt sîgaları, mana ve isti'malleri, mürekkebi fi'ller (hikâye, rivayet, şart)

8- Hâl "zarf"

9- Edatlar

10- Cümle, fi'l, fâil, mef'ûl

Tam, asli, mütemmim, cümleler

11- Sarf ve nahvî basit tahlilleri (kıraat kitapları üzerinde ve şifahi olmak üzere)

Dil bilgisi öğretimi yaklaşımları açısından bakıldığında, 1924 *İlk Mektepler Müfredat Programı*'nda beşinci sınıflar sarf dersleri için verilen talimatlarda yer alan "Sarf derslerinde her zaman misallerden kaidelere gidilecek:" ibaresi, programda dil bilgisi öğretiminin yapılandırmacı bir yaklaşımla ele alındığının göstergesi olarak nitelendirilebilir.

Yapılandırmacı yaklaşım, dil bilgisi öğretimine tümevarım yöntemiyle yaklaşır. Bu yaklaşımda doğrudan kuralların verilmesi yerine canlı örneklerden hareket edilerek öğrencinin kuralları sezmesi hedeflenir (Özbay ve diğerleri, 2012: 76). Bu açıdan bakıldığında 1924 programında

örneklerden kurallara gidilmesi gerektiğinin belirtilmesinin bu yaklaşımdan izler taşıdığı söylenebilir.

Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* kitaplarında programın *"Misallerden kaidelere gidilecek"* talimatına her zaman uyduğunu söylemek mümkün değilse de çoğu zaman bu talimatı uygulamaya çalıştığı görülür. Kitaplarda dil bilgisi konularına ilişkin kimi açıklamalar verilirken önce örnek kullanımlar verilmiş, ardından da örnekler üzerinden açıklamalara yer verilmiştir. Örneğin *kelime* konusu anlatılırken şu şekilde bir yol izlenmiştir (1924: 5):

"İnsanda akıl vardır" dediğimizde bu cümledeki "insan", "akıl", birer "kelime"dir.

"Hayvanlar ayaklı, kanatlı, yüzgeçli olurlar." Dediğimizde bu cümlede "hayvanlar", "ayaklı", "kanatlı", "yüzgeçli" birer "kelime"dir.

"Ağaç, kök, gövde, dal ve yapraktan ibarettir." Dediğimizde "ağaç", "gök", "gövde", "dal", "yaprak" birer "kelime"dir.

"Demir topraktan çıkar." Dediğimizde "demir", "toprak" birer "kelime"dir.

Bununla ilgili başka bir örnek de kitapta *cümle* konusunun anlatımında izlenen yoldur (1924: 110):

"Güneş parlaktır.", "Ateş yakar." Birer "kaziyye"dir. Kaziyye: Bir hükmün ifadesi demektir. "Güneş parlaktır" dediğimizde biz bir hükmün yani güneşin parlak olduğunu anlatmak isteriz. Şu halde bir fikri, bir hükmü "kaziyye" yapmadan anlatmayız.

Bazen de kitaplarda önce tanımlar yahut kurallar verilmiş ardından örneklendirme yoluna gidilmiştir. Örneğin *fii* konusunun anlatımında şöyle bir yol izlenmiştir (1924: 62):

Geçmiş veyahut şimdiki veya gelecek zamanda vaki bir işin yahut hal veya keyfiyeti beyan eden kelimeye "fi'l" denir. Misal:

Yazısını yazmış uyuyor – orada kalacak; dediğimizde “yazmış”, geçmiş zamanda olan bir işi, “uyuyor” şimdiki zamanda olan bir hal; “kalacak”, gelecek zamanda olacak bir keyfiyeti anlattıkları cihetle “fi’l”dirler.

1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'nın sarf dersleri müfredatında bulunan konuların sınıflandırmasının, dolayısıyla kitaplardaki konuların sınıflandırılmasının günümüze oldukça yakın olmakla birlikte dönemin özellikleri doğrultusunda kullanılan terimler ve verilen bazı bilgiler eski usul Osmanlıca dersleriyle paraleldir. Kelime sınıflandırmaları konusundaysa beşinci sınıflar için olan kitapta şu şekilde bir tanım yapılmıştır: *Kelime, “İsim”, “sıfat”, “zamir”, “masdar”, “fi’l”, “edat” isimleriyle altı kısma ayrılır* (1924: 13)

Günümüz dil bilgisi öğretimi anlayışında dil bilgisi gözlemlerinin ve alıştırmalarının çok çeşitli örnekler üzerinde yapılması, seçkin yazarların eserlerinden alınan sözlerle birlikte, konuşmalarda geçen cümlelerin de örnek olarak verilmesi yönünde genel bir kanı vardır. Bununla birlikte Özbay'a göre dil bilgisi öğretiminde hazır, soyut bilgilerden kaçınılmalı, bilgiler öğrencilerin yaşamından hareketle verilerek soyutlaştırılmalıdır (Özbay, 2007: 153).

Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* adlı kitapları bu açıdan incelendiğinde kitaplarda örnek olarak verilen cümlelerin kimi zaman dil bilgisi kuralını vermek adına zorlama cümleler olduğu, kimi zamansa öğüt verici, öğretici cümlelerle birlikte atasözü ve deyimlerin kullanıldığı görülür. Ahmed Rasim'in kullandığı bu tip cümleler, kitaplarda dil bilgisi kazanımlarını vermenin yanı sıra öğrencilere çeşitli konularda bilgi verme amacı da güdüldüğü izlenimi uyandırmaktadır. Kitaplarda bulunan bazı örnek cümleler şöyledir:

Zamanın beyhude geçiyor, dersine çalış (1926: 46).

Vaktinizi boş geçirmeyiniz (1924: 73).

Ömrüm oldukça Cumhuriyet'e sadığım (1924: 92).

Irza namusa fena gözle bakma (1924: 73).

Ey şeytanlar buraya gelmeyin, def olun. (1924: 73).

İyiliğin kadrini biliniz, nankör olmayınız (1924: 73).

Portakalı kesmemeli, soymalı (1924: 27).

Hayvan ölür semeri kalır, insan ölür eseri kalır (1924: 30).

Hoca hakkı, tanrı hakkı (1924: 30).

Benim odam onun odası kadardır (1926: 46).

Üzüm dediğin biraz sarımtırak olmalı (1924: 32).

Pederim, seninkine darılmış (1924: 49).

Herkesin çocuğunu azarlar, kendisinininkine yan baktırmaz (1924: 49).

Aptalımsı bir köylü (1924: 32).

Hokkanın içi kurumuş (1926: 46).

Beş gün okuduk (1926: 52).

Biz İstanbul'a gittik (1926: 52).

Muhterem pederim ne zaman geldiniz (1926: 53)?

Dini bütün bir Müslüman oğluyum (1926: 53).

Parmağın kesildi (1926: 60).

Yemişleri severim (1924: 27).

Aslan kutlu hayvandır(1924: 39)

Bugün orası değil, şurası havadar (1924: 43).

Sözümü dinlediniz (1924: 80).

Hocayı gördüm (1924: 80).

Günümüz dil bilgisi öğretiminde genel kabul gören bir diğer görüş de dil bilgisi konularının birbirinden bağımsız olarak değil, birbirine dayandırılarak, birbirinin anlamını tamamlayıcı şekilde aşamalı geçişlerle öğretilmesi gerektiğidir. Bununla birlikte dil bilgisi öğretiminde *somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene, basitten karmaşığa* ilkelerine uyulmalıdır. (Özbay ve Diğerleri, 2012: 78-79).

1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'nda sarf dersleri bu açıdan ele alındığında dördüncü sınıf ve beşinci sınıf konularının birbirini tamamlayacak şekilde aşamalı olarak ele alındığı ve konuların bütünlük arz ettiği görülür. *Ahmed Rasim'in Yeni Sarf Dersleri* kitaplarında da konular programda ön görülen sıraya uygun olarak verilmiştir. Programda dördüncü sınıflarda isim, zamir, sıfat, tamlamalar, fiil, mastar, kelime ve cümle hakkında daha genel bilgiler verilmişken, beşinci sınıf sarf derslerinde aynı konular genişletilmiş ve bu konulara bağlı olarak tamlama çeşitleri, basit ve birleşik zamanlı fiiller, cümle çeşitleri gibi yeni konular eklenmiştir.

Piaget'in genel olarak kabul gören *bilişsel gelişim dönemleri* yaklaşımına göre çocuklarda *soyut işlemler dönemi*'nin 11-12 yaşından sonra başladığı kabul edilmektedir. Aynı dönemi Bruner *simgesel düşünme dönemi* olarak adlandırır. Öğrenciler tümevarım yapma, soyut kavram ve kuralları kavrama gibi becerileri bu dönemden sonra geliştirmeye başlayabilirler (MEB, 2014: 39). Dil bilgisi öğretimi gibi soyut kuralları kavrama ve tümevarım becerisi isteyen bir alanda bu durumun göz önünde bulundurulması hayati öneme sahiptir.

1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'nın, dolayısıyla Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* adlı kitaplarında bulunan konuların ve bu konuların işleniş şeklinin dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin seviyelerine uygunluğu açısından değerlendirecek olursak, kitaplarda bulunan konulardan bazıları içerik olarak günümüz dördüncü ve beşinci sınıf müfredatlarında da bulunuyor olmakla birlikte bu konuların işleniş şeklinin günümüzden daha ağır olduğu, konuların tek düze işlendiği ve hedef yaş gurubu seviyesinin üzerinde kaldığı görülür.

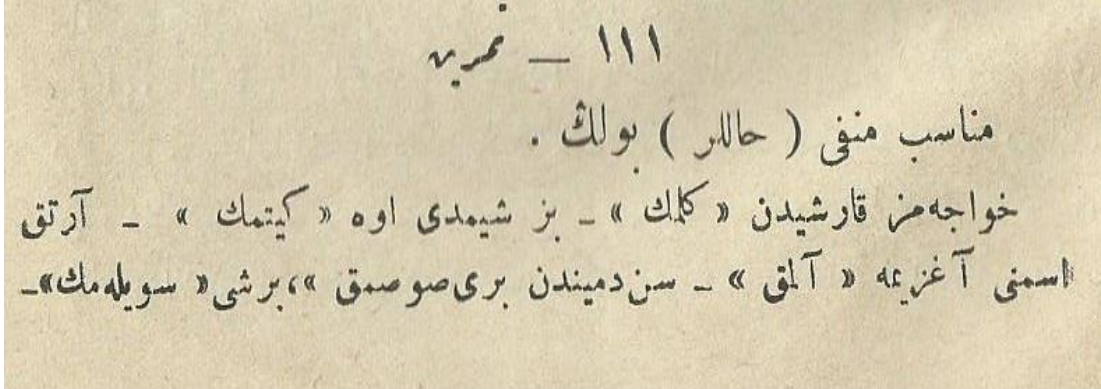
2004'ten buyana uygulanan dördüncü ve beşinci sınıflar Türkçe programında dil bilgisi kazanımları kuralların öğretilmesi şeklinde değil; cümleler üzerinde bu kuralların sezdirilmesi şeklindedir. Günümüzde uygulanan dördüncü ve beşinci sınıf Türkçe dersi müfredatlarında dil bilgisi konuları şu şekilde yer almaktadır (MEB, 2009: 9-11):

Çizelge 4.3. 2009 İlköğretim 4. ve 5. sınıflar Türkçe dersi müfredatında dil bilgisi konuları.

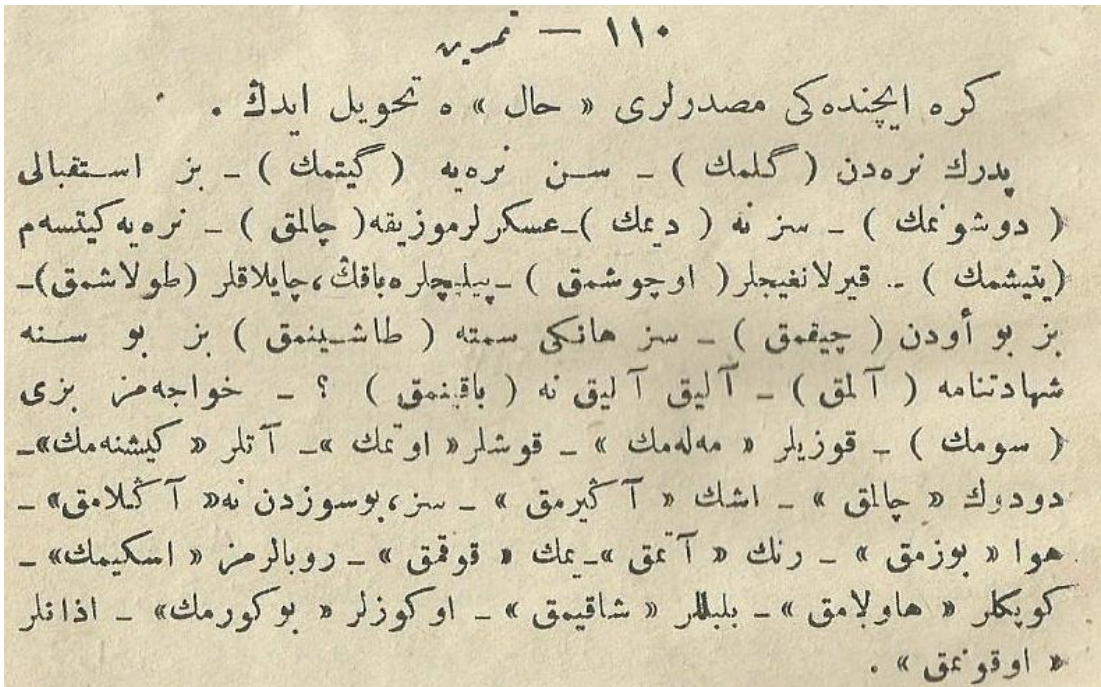
4. Sınıflar	Eklere kullanarak kelimeler türetir.	Burada yalnızca “-cı, -lık, -lı, -sız” eklerini kullanarak kelimeler türetilmelidir.
	Anlamalı ve kurallı cümleler yazar.	Özne, tümleç, yüklem adları kullanılmadan bu öğelerin işlevlerine değinilecektir.
	Yazılarında kelime türlerini işlevine uygun kullanır.	Ad (ad durum ekleri), sıfat, zamir, fiil kavramları, örneklerden yola çıkılarak tanıtılmaya çalışılır. Kelime türlerinin çeşitleri verilmemelidir.
	Yazılarında farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri kullanır	Yazılarında, farklı bir düşünceye geçerken “ama,fakat, veya, yalnız, buna rağmen vb.” ifadelerinin kullanılması istenebilir.
5. Sınıflar	Farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri dikkate alarak okur.	Öğretmen “veya, ama, fakat, ancak” kelimelerinden sonra düşüncenin farklılaştığını öğrencilere sezdirmelidir.
	Eklere kullanarak kelimeler türetir.	Burada yalnızca “-cı, -lık, -lı, -sız” eklerini kullanarak kelimeler türetilmelidir.
	Anlamalı ve kurallı cümleler yazar.	Özne, tümleç, yüklem temel anlamları açıklanmamalı ve bu öğelerin çeşitleri verilmemelidir.
	Yazılarında kelime türlerini işlevine uygun kullanır.	İsim, sıfat, zamir, zarf, fiil, edat, bağlaç kavramları, örneklerden yola çıkılarak sezdirilmeye çalışılmalıdır. Kelime türlerinin çeşitleri verilmemelidir.
	Yazılarında farklı cümle yapılarına yer verir.	İki farklı cümlenin birleştirilip tek bir cümle şeklinde ifade edilebileceği gösterilmelidir. Burada basit ve bileşik cümlenin tanımı yapılmadan sadece öğrencilerin bunları kullanması özendirilmelidir
Yazılarında farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri kullanır.	Yazılarında, farklı bir düşünceye geçerken “ama,fakat, veya, yalnız, buna rağmen vb.” ifadelerinin kullanılması istenebilir.	

Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* kitaplarında konu anlatımlarından sonra değişik şekillerde alıştırmalar bulunur. Bu alıştırmalar kimi zaman boşluk doldurma şeklinde, kimi zaman verilen kelimelerin istenilen dil bilgisi kuralına uygun şekilde kullanılması şeklinde, kimi zamansa sorulan sorulara cevap verilmesi istenen şekillerde sunulmuştur. Aşağıda verilen örneklerde

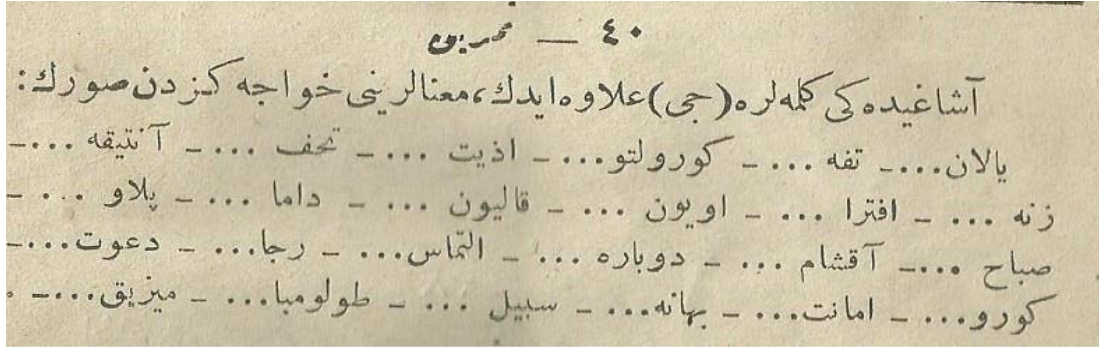
de görüleceği üzere bazı alıştırmalar kitap üzerinde çözülebilecek şekilde görünüyorsa da çoğu alıştırmaların veriliş şekli ve dönemin de özellikleri göz önüne alındığında alıştırmaların öğrenciler tarafından deftere çözümlenmesinin yahut sözlü olarak cevap vermesinin düşünüldüğü anlaşılmaktadır.

Şekil 4.3.111-Temrin (1924: 83)

Şekil 4.4.110-Temrin (1924: 82)

Şekil 4.5. 40-Temrin (1924: 34)

Yeni Sarf Dersleri kitaplarında Ahmed Rasim, alıştırmaların nasıl çözüleceğine yahut konuların nasıl anlatılacağına dair öğretmenlere yönelik çeşitli tavsiyelerde de bulunur. Dördüncü sınıflar için olan kitapta dipnotlar şeklinde verilen bu tavsiyeler beşinci sınıflar için olan kitapta dipnot şeklinde değildir ve bu tavsiyelerin sayıları dördüncü sınıf kitaplarına göre çok daha azdır. Kitaptaki tavsiyeler şunlardır:

Talebeye hocaların yardımı şarttır. Sualleri ibtida şerh etmeli sonra yazın demeli (1926: 8).

Bu temrinleri ziyadeleştirmeli. Şakirtlere nokta “.” sual işareti “?” ve virgül “,” hakkında iptidai fikir vermeye başlamalı (1926: 15)

Mümkün ise “Mektebi sevdim, dersi okuttum” gibi kısa cümleler yaptırılmalı (1926: 16).

Mümkün ise “ Hokkaya bak, tablaya bırak” gibi kısa cümleler yaptırılmalı (1926: 19).

Kısa cümleler teşkili ve muallimlerin yardımı lazımdır (1926: 22).

Hocanın yardımı lazımdır (1926: 23).

Keza şakirdana “.”, “,”, “,” “?” işaretleri anlatmakta devam etmeli (1926: 24)

Hocanın yardımı şarttır (1926: 37).

Muallimler bu temrinleri tavzih ve teksir etmelidir (1926: 51).

Bu nev'i temrinler tavzih ve teksir edildikten sonra muallimler masdar, fi'l bahsine geçmeli, izâfet ile yapılan terkiplere "izâfi terkip", sıfatlarla yapılanlara "tavsifi terkip" denildiğini öğretmeli (1926: 52).

Küçük cümlelerle tasrif ettirmeli. Mesela: Bugün çalışmalıyım. Müteaddit misaller irad etmeli (1926: 68).

Muallim efendiler bu temrinleri tekrar tekrar değiştirip talebeyi hem tahlile hem de zikre alıştırmalı, kâğıttan ziyade tatbikatın ehemmiyeti vardır (1926: 70).

Cümlelerle tasrif ettirmeli. Mesela: Bir saat yürüdüm (1926: 71)

Küçük cümleler halinde tasrif ettirin. Mesela "Sevincimden gülüyorum" (1926: 73).

Mümkün olduğu kadar şakirdanı fi'l muzâri' müstesnalarına alıştırmalı. Bilhassa cümleler yaptırılmalı (1926: 79).

Muallim efendiler muzâri' müstesnalarını tenvir etmelidirler (1926: 80).

Tembih: Muallimlerin yardımı şarttır (1924: 36).

Tembih: Cümleleri kısa tutmalı(1924: 48)

Yazım ve noktalama kurallarının öğretimi açısından bakıldığında Ahmed Rasim'in öğretmene verdiği tavsiyelerde aynı zamanda "Bu temrinleri ziyadeleştirmeli. Şakirtlere nokta "." sual işareti "?" ve virgül "," hakkında iptidai fikir vermeye başlamalı (1926: 15)" diyerek öğretmenlerden çeşitli noktalama işaretleri hakkında öğrencilere fikir vermesi istediği de görülür.

Kitaplarda anlatılan dil bilgisi kuralına bağlantılı olarak çeşitli eklerin ve harflerin nasıl yazılması gerektiğine dair izahlar da bulunur. Örneğin "k" sesinin hangi durumlarda "kef" ya da "kaf" şeklinde yazılması gerektiği yahut mastar ekinin hangi durumlarda nasıl yazılması gerektiği gibi bilgiler verilir.

Bunlarla birlikte kitaplardan beşinci sınıflar için olanının 1924 yılında basılan elimizdeki nüshasında soru işaretini karşılamak için *istifhâm işareti* terimi kullanılırken (1924: 69); Kitaplardan elimizdeki nüshası 1926 yılı baskısı olan dördüncü sınıflar için yazılmış olanında soru işaretini karşılamak için *sual işareti* teriminin kullanıldığı dikkatimizden kaçmamıştır.

Eğitimcilik yönü hayli kuvvetli olan, yazın hayatı boyunca aralarında dil bilgisi kitaplarının da bulunduğu birçok ders kitabı yazmış olan Ahmed Rasim'in dördüncü sınıflar *Yeni Sarf Dersleri* kitabında öğretmenlere verdiği “*Muallim efendiler bu temrinleri tekrar tekrar değiştirip talebeyi hem tahlile hem de zikre alıştırmalı, kâğıttan ziyade tatbikatın ehemmiyeti vardır* (1926: 70)” tavsiyesi onun dil bilgisi öğretimi anlayışını yansıtmaları açısından önemlidir. Zira Ahmed Rasim burada “*kâğıttan ziyade tatbikatın ehemmiyeti vardır*” diyerek öğrencilerin sadece kuralları kâğıt üzerinde öğrenmekle yetinmeyip bu kuralları konuşmalarında da hayata geçirmelerinin önemini vurgulamaktadır.

4.2.3. Kitapların Okuma, Yazma ve Konuşma Eğitimi Açısından Değerlendirmesi

Daha önceki kısımlarda da belirttiğimiz üzere *1924 İlk Mektepler Müdredat Programı*'nda dördüncü ve beşinci sınıflarda Türkçe öğretimi *kıraat, imlâ, sarf, tahrir* ve *yazışeklinde* 5 ayrı ders olarak işleniyordu.

Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* kitapları her ne kadar dördüncü ve beşinci sınıfların sarf derslerinde kullanılmak üzere, öğrencilerin dil bilgisi konularını kavraması hedeflenerek yazılmışsa da dil bilgisi öğretimiyle Türkçe eğitiminin diğer alanları arasındaki doğal bağlantı kendisini gösterir. Kitaplarda Türkçe eğitiminin dil bilgisi öğretiminden başka alanlarına da hitap eden bazı yönler bulunmaktadır. Bu yönler *okuma, yazma ve konuşma* alanlarıdır.

“*Ağızdan cevap veriniz: Babamıza karşı vazifemiz nedir? Hocamıza karşı vazifemiz nedir? Vatana karşı vazifemiz nedir?*” (1926: 24) gibi konuşma

etkinliklerinin yanı sıra, “*Yazı ile cevap veriniz: Ne vakit kar yağar? Ne vakit şimşek çakar? Yazın hangi yemişler olur? Kışın hangi sebzeler çıkar?*”(1926: 12) gibi alıştırmalarla da öğrencilerden yazma etkinlikleri yapılması istenir.

Ahmed Rasim’in, *Yeni Sarf Dersleri* kitaplarının beşinci sınıflar için olan cildinde 79. *Fâide* başlığı altında iyi yazı yazabilmenin yollarını anlatırken aynı zamanda okuma ve konuşma becerilerine de değinir (1924: 59):

İyi yazı yazmak için iyi okumalı; iyi düşünmeli; iyi ifade etmeli.

1- İyi Okumak

İyi okumak, yavaş düşünerek okumakla olur. Yavaş ve düşünerek okunursa kelimelerin, cümlelerin manalarına zihin erer.

İyi kıraat kitapları; insan için en büyük lezzettir. Bu sebeple o yolda kitapları okumayı arzu etmelidir.

2- İyi Düşünmek

Yazı yazmak istenildiği vakit evvela “ ne yazacağım” diye düşünülmalıdır. Bunun için yazılacak fikirleri toplayıp sırasına koymalı, bir kere söylenen şeyi bir daha tekrar etmemelidir.

3- İyi Anlatmak

İyi anlatmak için kelimeleri iyi intihap etmeli. Her fikrin kendisine mahsus bir kelimesi vardır. Bu cihetle o fikre mahsus olan kelimeyi yazmalı, manası bilinenleri kullanmalı.

Ahmed Rasim’in, *Yeni Sarf Dersleri* kitaplarında sadece bir alıştırma okuma metni üzerinde verilmiştir (1924: 39). Bu alıştırmada öğrencilerden, verilen metinde bulunan *isim* konusunda geçen kuralları bulmaları istenir. Ufak bir öykü şeklinde olan kitaptaki bu alıştırma bir yönüyle de okuma metni olarak değerlendirilebilir. Bu alıştırmının verilmiş şeklinde de daha önce sözünü ettiğimiz bir aksaklık da göze çarpar. Alıştırmada geçen metin

bölünerek araya farklı alıştırmalar ve konu anlatımlara girmiş ve metin birkaç sayfaya dağılmıştır. Sayfa 39, 40 ve 41'den birleştirerek verdiğimiz, 55-*Temrin* başlığı altında verilen bu metin şoyledir:

İsme dair ne kadar kaide geçmiş ise hepsi burada tahlil edilecektir.

Vaktiyle Ahmet namında bir çocuk var idi. Halen dört buçuk yaşında idi. Ekseriya validesinin yanında oturur, ona: "Anneciğim! Bana hikâye söyle", der idi. Validesi de ona güzel hikâyeler söylerdi.

Bir gün, Ahmet'in validesi Hazret-i Âdem'in dünyaya gelişini insanların ilki, babası olduğunu, ilk insanların bizim gibi giyinip konuşup bir takım şeylerle örtündüklerini anlattı.

Valide hikâyesini bitirir bitirmez Ahmet:

- Anne! "sen Hazret-i Âdem'i tanıyor musun?" dedi. Valide cevaben:

"Hayır! Hazret-i Âdem öleli binlerce sene olmuştur." Dedi.

Bunun üzerine çocuk:

"Öyle ise Hazret-i Âdem'in hikâyelerini neden biliyorsun?" Dedi. Validesi de: "Bir kitapta okudum." Dedi.

Bir diğer gün valide: Büyük babamız olan eski Türkler, Turan tarafından gelmişler, bunlardan bir kısmı, sonraları, Anadolu'ya gelmişler. Deyince çocuk yine sordu:

- Ana! Sen eski Türkleri, Turan'ı gördün mü?

- Görmedim

- Öyle ise ne ile biliyorsun?

- Bir kitapta okudum.

Amerika'ya giden seyyahlardan, Amerika'nın altın memba olduğundan, oradaki siyah ciltli insanlar, arkalarında hörgüç bulunan hayvanlardan bahis eyledi. Ahmet yine sordu, dedi ki:

“Anneciğim! Sen Amerika'ya gittin mi?” Validesi: “Hayır orası pek uzaktır.” Dedi. “O halde orada bulunan şeyleri nasıl biliyorsun?” valide yine: “Ben onları bir kitapta okudum” dedi.

Bir gün, Ahmet'in validesi sokağa gitmiş idi. Evde yalnız kalmış; canı sıkılıyordu. Çünkü kendisine hikâye anlatan yok idi. O vakit kendi kendine düşünüp:“Mademki validemin anlattığı hikâyeler kitaptadır. Ben de arar bulurum.” Dedi. Masanın üzerinde bulunan kitapların bir kaçını aldı, açtı. Ne görse iyi! Bir takım siyah çizgiler! Kitabın yapraklarını çevirdi. İptidadan sonakadar hiçbir şey anlamadı. Kitabı yine masanın üstüne koydu. Canının sıkıntısını def' için uykuya daldı.

Validesi geldiği vakit uyanıp:“Valideciğim, kitabın içinde olan hikâyeleri anlamak için ne yapmalı?” Dedi. Validesi de “Okumak öğrenilir.” Cevabını verdi. İnsanlar, okuyup yazmakla, çalışmakla çocukluktan kurtulur.

Aynı kavram alanına giren kelimelerin tespiti yahut karışık kelimeler içerisinde aynı kavram alanına giren kelimelerin gruplandırılması günümüz Türkçe dersi etkinliklerinde sıkça kullanılan etkinliklerdir. Bu etkinliklerle öğrencilerin aynı kavram alanına giren kelimelerin anlam farklılıklarını anlamaları hedeflenir.

1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'nda bununla ilgili bir açıklama bulunmadığından günümüz Türkçe eğitiminde aynı kavram alanına giren kelimelerle ilgili kazanımların hedeflenip hedeflenmediğinden emin olamasak da Ahmed Rasim'in, *Yeni Sarf Dersleri* kitaplarında az sayıda da olsa bazı alıştırmalarda verilen kelime veya kelime grupları bilinçli olarak aynı kavram alanlarından seçilerek verilmiştir. Alıştırmaların başında verilecek kavramların hangi alandan olduğu belirtilmiş, ardından da ilgili kelimeler verilmiştir. Bununla ilgili kitaplardan bazı örnekler şunlardır (1924: 20):

17- Temrin

Aşağıdaki isimleri müfret yapın:

Horozlar – tavuklar – piliçler – yumurtalar – kuluçkalar – kümesler – folluklar – hindiler – kazlar – ördekler – palazlar – tavşanlar – güvercinler – kumrular – keklikler.

18- Temrin

Aşağıdaki isimlerden cem' olanları müfret, müfret olanları cem edin:

Çiçekler – gül – sümbül – laleler – menekşe – şebboylar – fulya – zerrinler – karanfiller – nergisler – Hasan-ı Yusuf – koku fenerleri – salkım.

Vahşi hayvanlar – kaplanlar – aslan – sırtlanlar – kurtlar – domuz – ayılar – parsar – yılanlar – geyik – filler – aygır – denizaygırları – maymun – zürafalar – deve kuşu.

4.2.4. Kitapların Atatürkçülük Kazanımları ve Bağlatılı Diğer Konular Açısından Değerlendirmesi

1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'nın genel amaçlarından bazıları sosyal bilimler ve vatandaşlık derslerinde doğrudan ve dolaylı biçimde belirtildiği üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin milliyetçi, vatansever, demokratik ve laik yurttaşlarını yetiştirmek şeklindedir (Aslan, 2011: 724). Bununla birlikte 1924 müfredatında Atatürk'le ilgilikonular yoktur. Atatürkçülük ve Atatürk inkılâp ve ilkeleri 18.01.1982 tarihli 2104 sayılı Tebliğler dergisinde *İlköğretim Ve Ortaöğretim Kurumlarında Atatürk İnkılâp Ve İlkelerinin Öğretim Esasları Yönergesi* adıyla yayınlanmıştır. Daha sonra 2504 sayılı *Tebliğler* dergisinde aynı yönerge düzenlenerek ders kitaplarında Atatürkçülük ve bağlantılı diğer konuların hedef ve kazanımları verilmiştir (Özbay, 2006: 66).

Daha önceki kısımlarda Ahmed Rasim'in, *Yeni Sarf Dersleri* kitaplarında örnek olarak verilen kimi cümlelerin aynı zamanda öğrencilere çeşitli alanlarda bilgi vermek yahut öğüt vermek amacıyla yazılmış olduğu izlenimini uyandırdığına değinmiştik. Bu açıdan bakıldığında kitaplarda Atatürk, Cumhuriyet, milliyetçilik, vatan sevgisi gibi konularla ilgili dikkate değer bazı cümleler de bulunmaktadır. Kitaplarda bulunan konuyla ilgili cümleler şunlardır.

Türklerin reis-i cumhuru Mustafa Kemâl'dir (1926: 37).

Mustafa Kemâl Paşa en son Türk kahramanıdır (1926: 52).

Mustafa Kemâl Paşa birinci cumhuriyet revidir (1924: 18).

Cumhuriyet'in faydası insana kendini bildirdiğidir (1926: 28).

Cumhuriyet'in evladınız (1926: 41).

"vatan", "kanun-i esasi", "hürriyet", "cumhuriyet" muhafazaya çalışmayan alçaktır! (1924: 24).

Ömrüm oldukça Cumhuriyet'e sadığım (1924: 92).

Cumhuriyet olalı hakkımızı biliyoruz (1924: 94).

Cumhuriyet insanlığın idaresi, terbiyesi, ilerlemesi nokta-i nazarından saltanattan elbette bin kat iyidir (1924: 115).

Türkiye Türklerin memleketidir (1926: 52).

Türkler artık çalışıyorlar (1924: 110).

Türkler dünyaya varlıklarını bildirdiler (1924: 110).

Türkler cesur, alicenap bir millettir (1924: 111).

Türklük bizce mukaddes bir millettir (1924: 115).

Yunanlılar Anadolu'ya kahpece saldırdılar idi. Fakat Türklerin kahramanca hücumlarıyla perişan oldular (1924: 115).

Vatana karşı vazifemiz nedir? (1926: 24) (Konuşma etkinliği)

Vatan mukaddestir (1926: 31).

Vatanı pek ziyade severim (1926: 53).

Birinci vazifemiz vatani sevmek, ona güzel hizmetlerde bulunmaktır (1926: 55).

Vatanınızı çok seviniz (1926: 64).

Cenab-ı Hak vatanımızı esirgesin (1926: 65).

Biz vatanımızı sevmeliyiz ki bahtiyar olalım (1926: 68).

Biz küçük vatanperverleriz (1924: 50).

Ey vatan, sen benim anam, babamsın (1924: 50).

Kimsenin değil, vatanın evladınız (1924: 51).

Ben vatanın cennetyâr hizmetkârı... (1924: 51).

Bizler çalıştıkça vatan ilerler (1924: 92).

Vatan, candan kıymetlidir (1924: 111).

4. 3.ESERLERDE KULLANILAN DİLBİLGİSİ TERİMLERİ VE AÇIKLAMALARI

A'dâd-ı asliyye: Asıl sayılar (1924: 42).

A'dâd-ı rütbiyye:Sıra sayıları (1924: 42).

A'dâd-ı tevziyye:Üleştirme sayıları (1924: 42).

A'dâd-ı vasfiyye: Sayıların sonlarına getirilerek onları sıfatları yapmaya yarayan ekler (1924: 35, 36)

Ahenk kaidesi: Ses uyumu (1924: 9).

Atıf edatı: Bağlaç (1924: 107)

Cem': Çoğul (1926: 13, 14, 15, 32, 58), (1924: 17, 18, 20, 30, 116).

Cümle:Bir yargı bildirmek için tek başına çekimli bir fiil veya çekimli bir fiille kullanılan kelimeler dizisi (1924: 110, 111).

Cümle-i fi'liyye: Yüklem (1924: 110, 111).

Cümle-i ismiyye: Sonuna-*dı*reki alarak cümlenin yüklemi olan isim (1924: 111).

Edat: Tek başlarına anlamları olmayan, farklı tür ve görevdeki sözcükler ve kavramlar arasında anlam ilgisi kurmaya yardımcı olan sözcükler (1924: 101, 102, 103, 104).

Edat-ı haber: İsim cümlesi yapan *-dır* eki (1924: 111).

Edat-ı masdar: Mastar ekleri *-mek /- mak* (1924: 54).

Emr-i gâib:Üçüncü şahıs emir kipi. Eserde *emr-i gâib müfret*, tekil; *emr-i gâib cem'* ise bu kipin çoğulu olarak kullanılmıştır (1926: 64, 65), (1924: 70, 71, 72).

Emr-i hazır: İkinci şahıs emir kipi. Eserde *emr-i hazır müfret*, tekil; *emr-i hazır cem'* ise bu kipin çoğulu olarak kullanılmıştır (1926: 63), (1924: 69).

Esmâ-i a'dâd: Sayı sıfatları (1924: 42).

Esre: Osmanlı Türkçesinde bir ünsüzün dar, düz ve kısa okunacağını gösteren hareke (1926: 7), (1924: 12).

Fâil: Eylemi gerçekleştiren kişi, özne (1924: 62, 63, 64, 11, 112, 113).

Fî'l: Eylem (1924: 62, 63).

Fî'l-i iltizâmî: İstek kipi (1926: 66, 67).

Fî'l-i lâ'ne: Yardımcı fiil (1924: 94).

Fî'l-i lâzım: Belirtme eki almayan, geçişsiz fiiller (1924: 64, 65).

Fî'l-i muzâri': Geniş zaman kipi (1924: 85, 87, 88).

Fî'l-i müteaddî: Geçişli fiil (1924: 64).

Fî'l-i vücûbî: Gereklilik kipi (1926: 68, 69) (1924: 75, 76, 77, 78).

Gâib: Üçüncü tekil şahıs (1926: 40, 41).

Haber: İsim cümlelerinde ek olarak yüklem olan isim (1924: 111).

Hafif: İnce ünsüzler (1926: 54, 55, 62).

Hafif masdar: Sonunda *-mek* bulunan, ince okunan mastar (1926: 54, 55).

Hâl: Şimdiki zaman (1926: 23).

Hareke: Osmanlı Türkçesi alfabesinde sessiz harflere sesli özelliği kazandıran çeşitli işaretler (1924: 5, 33).

Harf: Yazıyı oluşturan en küçük birim, ses (1924: 5).

Hasıl-ı masdar: -ış isim fiil eki almış olan fiil (1924: 54, 55).

Hece: Kelimeleri oluşturan, en küçük birimi harf olan ve ağzın tek hareketinde sarf edilebilen ses birliği (1924: 5).

Hikâye: Ek fiilin görülen geçmiş zamanı (-idi) (1924: 95, 96).

Hikâye-i hâl: Ek fiilin görülen geçmiş zamanıyla çekimlenmiş şimdiki zaman kipi, şimdiki zaman kipinin hikâyesi (1924: 97).

Hikâye-i mâzi-i naklî: Ek fiilin görülen geçmiş zamanıyla çekimlenmiş duyulan geçmiş zaman kipi, duyulan geçmiş zamanın hikâyesi (1924: 98).

Hikâye-i mâzî-i şuhudî: Ek fiilin görülen geçmiş zamanıyla çekimlenmiş görülen geçmiş zaman kipi, görülen geçmiş zamanın hikâyesi (1924: 96).

Hikâye-i muzârî': Ek fiilin görülen geçmiş zamanıyla çekimlenmiş geniş zaman kipi, geniş zamanın hikâyesi (1924: 97).

Hikâye-i müstakbel: Ek fiilin görülen geçmiş zamanıyla çekimlenmiş gelecek zaman kipi, gelecek zamanın hikâyesi (1924: 97).

İltizâmî: İstek (1926: 66, 67, 68)

İsim: Canlı ve cansız varlıkları ve kavramları karşılayan sözcük, ad (1926: 5, 6), (1924: 14, 15).

İsm-i cins: Cins isim (1926: 9, 10, 11).

İsm-i fâil: İsimden fiil yapan ekler alarak, fiilden türeyip, bir işi yapan kişiyi bildiren sözcük (1924: 56, 57, 58).

İsm-i has: Özel isim (1926: 7, 8, 12), (1924: 14).

İsm-i mef'ûl: Sıfat fiil (1924: 56, 58, 60).

İstifhâm: Soru anlamı (1924: 69, 75, 81).

İstifhâm edatları: Soru sıfatları ve zamirleri (1924: 108).

İstikbal:Gelecek zaman (1926: 60, 74, 76).

İşaret edatları:İşaret sıfatları ve zamirleri (1924: 109).

İzâfet:Tamlama (1926: 21, 22, 25, 44), (1924: 22).

İzâfet-i beyanniyye: Belirtisiz isim tamlaması ve takısız isim tamlaması(1924: 26).

İzâfet kaf'ı: Tamlayan eki (s. 139).

İzâfet-i temlikiyye: Belirtili isim tamlaması (1924: 26).

İzâfî terkiib: İsim Tamlaması (1924: 22).

Kaziyye: Yargı, hüküm bildiren ifade (1924: 110).

Kelime:Cümlelerin en küçük anlamlı birimi ya da bazen tek başına anlamı olmadığı halde (edat) cümle içinde anlam kazanan anlatım birimi, sözcük (1924: 5).

Kemmiyet:İsimlerde tekillik çoğulluk durumu, nicelik (1924: 16).

Keyfiyyet:İsimlerde erkeklik dişilik (1924: 15, 29, 62, 67).

Kıyâsi sıfat:Belirli bir kurala göre çeşitli ekler kullanılarak oluşturulan sıfatlar (1924: 30, 31).

Lâzım:Bakınız: Fi'l-i lâzım (1924: 64, 65).

Ma'lûm fi'il: Etken, öznesi belli olan fiil (1926: 60, 61), (1924: 56).

Madde-i asliyye:Fiil kökü (1926: 51, 55, 60).

Masdar:Çekimlenmiş fiil (1924: 53, 54).

Masdar-ı aslî:Mastar eki almış kelimeler (1924: 56, 57).

Masdar-ı te'kîdi: Sonuna *-lık -luk* getirilen mastarlar. "Gelmeklik, kalmaklık" gibi (1924: 54).

Mâzî:Geçmiş zaman kipleri (1924: 71).

Mâzî-i naklî (nakîl):Duyulan geçmiş zaman kipi (1924: 71, 79).

Mâzî-i şühûdî:Görülen geçmiş zaman kipi (1926: 69, 70), (1924: 77, 78)

Mef'ûl:Tümleç (1926: 16, 17, 18).

Meçhûl fi'il (fâil): Öznesi bilinmeyen, edilgen fiil (1924: 58, 68)

Mef'ûlet edatı: Belirtme eki olan *-i* (1924: 18).

Mef'ûlün bih gayri sarîh:Belirtisiz nesne (1924: 112, 113)

Mef'ûlün bih sarîh:Belirtili nesne (1924: 112).

Mef'ûlün gayri sarîh:Yer tamlayıcısı (dolaylı tümleç). (1926: 18), (1924: 20).

Mef'ûlün ileyh:Cümle içinde yönelme hal eki almış olan isim, dolaylı tümleç (1924: 22).

Mef'ûlün sarîh:Düz tümleç (nesne), belirtme eki almış sözcük (1926: 15, 52), (1924: 46, 64, 69).

Menfi:Olumsuz anlam (1924: 67).

Mevsuf:Sıfat tamlaması grubunun isim kısmı (1926: 30, 32), (1924: 29, 30).

Mu'arefe: Mef'ulün belli olması (1924: 113).

Muhatap:İkinci tekil kişi (sen) (1926: 39).

Muzâf:İsim tamlaması gurubundaki tamlanan kısmı (1926: 22).

Muzâfun- ileyh: İsim tamlaması gurubundaki tamlayan kısmı (1926: 22, 23, 24, 44, 48).

Muzâri':Geniş zaman kipi (1926: 77, 78).

Mübalağa ism-i fâil: *ken* ve *gan* yapım ekleriyle türetilerek sıfat olan sözcükler (1924: 60).

Mübhem sıfatlar: Belgisiz sıfatlar (1924: 109).

Mübtedâ: İsim cümlelerindeki özne (1924: 111, 112, 113).

Mücerred: Yalın, ek almamış (s. 65, 66).

Müennes: Dişil isim (1926: 64, 65).

Müfred: Tekil şahıs (1926: 10, 11, 12, 13).

Müfred gâib: Üçüncü tekil kişi (1926: 44), (1924: 79, 94).

Müfred muhatap: İkinci tekil kişi (1926: 41, 44), (1924: 50, 51).

Müfred mütekellim: Birinci tekil şahıs (1926: 43, 44), (1924: 50, 51).

Mükerrer: Tekrar eden sözcükler (1924: 116).

Mürekkeb f'il: Birleşik zamanlı fiil (1924: 69, 94).

Müspet: Olumlu anlam (1924: 66, 67).

Müşarünileyh: İşaret sıfatı bulunduran sıfat gruplarında kendisine işaret olunan isim (1924: 42).

Müştak: Türemiş sözcük (1924: 3).

Müteaddî: Geçişli, bkz: fi'l-i müteaddi (1924: 3, 63, 64, 65).

Müteharrik: Harekesi olan harf (1924: 54, 85, 93).

Mütekellim: Söz söyleyen, Birinci şahıs (ben) (1926: 39).

Mütemminat cümle: Zarf tümleci (1924: 114).

Müzekker: Eril kelime (1924: 16).

Nefyi edatı: Olumsuzluk anlamı veren bağlaçlar (1924: 106).

Nekre: Mef'ûlün belirsiz olması (1924: 113).

Neyh-i gâib:Emir kipinin üçüncü kişi olumsuz hali (1924: 73)

Neyh-i hazır:Emir kipinin ikinci kişi olumsuz hali (1926: 63), (1924: 72)

Nidâ edatları:Ünlem sözcükleri (1924: 101)

Ötre:Osmanlı Türkçesinde sessiz bir harfin o, ö, u, ü seslerinden birisiyle okunacağını gösteren hareke (1924: 7, 8, 11, 12, 54, 55).

Pekil:Kalın ünlü (1924: 9, 10, 11, 52, 53, 56, 67, 73, 74, 76, 82, 93).

Rabt sîgası:Zarf fiil (1924: 3, 89).

Rivâyet:Ek fiilin duyulan geçmiş zamanı (1924: 97, 98, 99).

Rivâyet-i fi'l-i vücûbî:Ek fiilin duyulan geçmiş zamanıyla çekimlenmiş gereklilik kipi, gereklilik kipinin rivâyeti (1924: 98).

Rivâyet-i hâl:Ek fiilin duyulan geçmiş zamanıyla çekimlenmiş şimdiki zaman kipi, şimdiki zamanın rivâyeti (1924: 98).

Rivâyet-i istikbal: Ek fiilin duyulan geçmiş zamanıyla çekimlenmiş gelecek zaman kipi, gelecek zamanın rivâyeti (1924: 98).

Rivâyet-i mâzî-i naklî:Ek fiilin duyulan geçmiş zamanıyla çekimlenmiş duyulan geçmiş zaman kipi, duyulan geçmiş zamanın rivâyeti (s. (1924: 98).

Rivâyet-i muzârî':Ek fiilin duyulan geçmiş zamanıyla çekimlenmiş geniş zaman kipi, geniş zamanın rivâyeti (1924: 99).

Sâit:Sesli harf (1924: 7, 8, 19, 54, 55, 56, 57, 68, 70, 74, 90, 113).

Sakîl:Kalın okunan hece, kalın ünlü (1924: 54).

Sakîl masdar: sonunda *-mak* olan, kalın okunan mastarlar (1924: 54).

Semâî sıfat: Herhangi bir kurala bağlı olmaksızın ek almadan kullanılan sıfat (1926: 35), (1924: 30)

Sıfat:İsimlerin çeşitli yönlerden özelliklerini bildiren sözcükler (1924: 29, 30, 31).

Sıfat-ı müşebbehe: Niteleme sıfatlarının bir türü. Yazar bu sıfat türünü *Ağızdan işitilip bilinen bir takım sıfatlardır* şeklinde; *kırık, çürük, durgun, dalgın* gibi örneklerle açıklamıştır (1924: 61).

Sıfat-ı tayiniyye:Yer-yön sıfatları (1924: 42, 43).

Sıfat-ı vasfîyye:Biçim bildiren niteleme sıfatları (1924: 41).

Sîga:Kip, fiilin çekiminden meydana gelen değişiklikler (1924: 69, 70).

Sîga-i atfiyye:Fiilin *-ip/ -ip* zarf fiil eklerini alması (1924: 89, 90, 91).

Sîga-i ibtidâiyye:Fiilin *-eli/ -alı* zarf fiil eklerini alması (1924: 89, 94).

Sîga-i intihâiyye:Fiilin *-ınca/ -ince* zarf fiil eklerini alması (1924: 89, 93).

Sîga-i şartîyye:Fiilin ise, *-se/ -sa* şart eklerini alarak zarf olması (1924: 89, 94)

Sîga-i ta'kibiyye:Fiilin *-cek/ -cak* zarf fiil eklerini alması. Eserde bu ekin artık kullanılmadığı belirtiliyor (1924: 89, 94).

Sîga-i tevkitiyye:Fiilin *-dıkça/ -dikçe* zarf fiil eklerini alması (1924: 89, 94)

Şahıs:Kişi (1926: 54, 58), (1924: 3, 46, 62, 92).

Şart: Şart eki (*-se/-sa*) almış olan fiil (1924: 3, 93, 94, 95,99, 103, 104).

Şartîyye: bkz: *Sîga-i şartîyye, şart* (1924: 95, 99).

Ta'lil edatları:Sebeup bildirmek için kullanılan edatlar (1924: 103).

Tafsîli sıfatlar: Bir sıfatın önüne gelerek onlara diğerlerine göre üstünlük katan “en”, “daha” gibi kelimeler (1924: 41).

Tasgîr etmek:Küçültme ekleri getirmek (1924: 36, 37).

Tavsifi terkid: Sıfat tamlaması (1924: 41).

Tembih edatları: Cümleye uyarı anlamı veren edatlar (1924: 102).

Temyiz: Cümlede sonlarına -çe/ -ça eklerini alan zarflar (1924: 114).

Terkib:Kelime gurubu, tamalama (1924: 3, 38).

Terkib-i vasfi:Sıfat tamlaması. (Eserde sıfat tamlamasının bir diğer adı da "tavsifi terkid"dir (1924: 38, 39)

Teşbih edatları:Benzetme edatları (1924: 106).

Üstün:Osmanlı Türkçesinde bir ünsüzün e, a sesiyle okunacağını gösteren hareke (1924: 8, 12, 54, 85, 86).

Zamir:İsmin yerini çeşitli şekillerde tutan sözcükler (1926: 39, 40, 41), (1924: 3, 44, 45).

Zamir-i fi'li:Fiillerin aldıkları şahıs ekleri (1924: 77).

Zamir-i nisbî: İsimlerin sonlarına gelen şahıs zamiri ekleri (1924: 49, 50, 51, 73, 76, 79, 80, 82, 85).

Zamir-i vasfi:İlgi zamiri (aitlik eki olan -ki) (1924: 49).

Zarf:Fiilleri çeşitli yönlerden niteleyen sözcükler (1924: 8, 117, 118).

Eserde Kullanılan Noktalama İşratleriyle İlgili Terimler

İstfihâm işareti: Soru işareti (1924: 69)

Küre: Parantez (1924: 18, 75, 83).

Nokta: Nokta(1926: 15).

Sual işareti: Soru İşareti (1926: 15).

Virgöl: Virgöl(1926: 15).

4.4. “YENİ SARF DERSLERİ” KİTAPLARININ METİN ÇEVİRİLERİ

4.4.1. YENİ SARF DERSLERİ (DÖRDÜNCÜ SINIF- BİRİNCİ KISIM)

Ahmed Rasim

YENİ SARF DERSLERİ

Mütehassıs komisyonun 258 numara ve 27 Haziran 926 tarihli raporu ve Maârif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesinin 27 Ağustos 926 tarih ve 1447 numaralı kararıyla mekteplere kabul olunmuştur.

Dördüncü Sınıf – Birinci kısım

Yeni Tab'

Her hakkı mahfuzdur.

Sahip ve neşri: Kanaat Kütüphanesi sahibi İlyas

İstanbul: Kanaat Kütüphanesi

Türk Matbaası

1926

(s.3) Türkiye Cumhuriyeti maârif vekâleti tarafından 340 senesi tarihiyle neşrolunup ilk mektepler müfredat programında sarf derslerine ait fıkradır.

Dördüncü sınıf Haftada “bir” ders.

İsim, sıfat, zamir, izâfîve tavsifî terkibler, fi'l, masdar, cümle hakkında izahat ve temrinler.

1. İSİM

(s.5) Gerek-insan, hayvan- gibi canlı, gerek- ağaç, taş, su- gibi cansız olsun gözlerimizle gördüklerimize veyahut -Allah, ruh, vatan- gibi aklımızla bulduklarımıza verdiğimiz ad demektir.

Mesela: “Ahmet, Mehmet, Ali, Hüseyin, Mustafa, Kemal” İnsan isimleridir.

“At, manda, inek, koyun, öküz, kuş, balık, karınca” hayvan isimleridir. Bunların ikisi de canlıdır.

1- Temrin

Aşağıdaki erkek ve kadın isimlerini birbirinden ayırın. Karşılarına “kadın veya erkek ismidir” diye yazın:

<i>Ömer</i>	<i>Şükrü</i>
<i>Fatma</i>	<i>Nuri</i>
<i>Emin</i>	<i>Fikri</i>
<i>Ayşe</i>	<i>Zehra</i>

(s.6) Ağaç, taş, su, yaprak, dal, kök, bakır, demir, kireç, deniz, göl, ırmak, iğne, iplik, kalem, kâğıt, mektep, tarla, saban, hava, gök, güneş, ay. Bunlar da cansız isimlerdir:

İyilik, hastalık, merhamet, günah, sevap, millet, cumhuriyet, vatan. Bunları gözlerimizle göremez, ellerimizle tutamaz isek de aklımızla var olduklarını biliriz. Adları söylenir söylenmez neler olduklarını anlarız.

2- Temrin

Canlı şeylerin isimlerini cansız şeylerin isimlerinden ayırın:

<i>Yatak</i>	<i>Tahir</i>
<i>İp</i>	<i>Kitap</i>
<i>Kemâl</i>	<i>Şebek</i>
<i>Topaç</i>	<i>Kurbağa</i>
<i>Araba</i>	<i>Masal</i>
<i>İnek</i>	<i>Lamba</i>
<i>Hata</i>	<i>Ev</i>
<i>Kaplan</i>	<i>Kadri</i>

(s.7) -İsimler iki türdür:

Bunlardan biri: Belli bir insan veya hayvan yahut bir şey için söylenir, her insan veya hayvan yahut her şey için söylenmez.

Mesela:

“Mehmet”. Her insan Mehmet adlı değildir. Siz kim için söylüyor, “Mehmet” diye kimi çağırıyor, kimi murat ediyorsanız o insanın ismidir.

“Ankara”, Her şehir “Ankara” adlı değildir. Dünyada, Anadolu’da bir tane bir şehirdir.

3- Sualler *

Yazı ile cevap verin:

*Talebeye hocaların yardımı şarttır. Sualleri ibtida şerh etmeli sonra yazın demeli.

Evde en büyük kimdir?

Mektepte en büyük kimdir?

4- Sualler

Ağızdan cevap veriniz:

Kâğıt ne için kullanılır? – Kitap neye yarar? – Kalem neye yarar?

(s.8) İşte böyle belli bir insan, bir hayvan veya bir şeye söylenip başkalarına söylenmeyenlere “ism-i has” denir.

Bir cinsten olanların her bir tanesine söylenen isimler pek çoktur.

5- Tembih

İnsan isimleri “ism-i has” dır.

Osman- ism-i hastır; zirâ “Osman” diye yalnız söylediğimiz adama denir.

Zehra- ism-i hastır; zirâ “Zehra” diye yalnız söylediğiniz kadına denir.

Hüseyin- isim.....; zirâ

Ömer- isim.....; zirâ.....

Fatma- isim.....; zirâ.....

6- Sualler

Ağızdan söyleyin:

Yüzdeki a'zâyı sayın – Eli tarif edin.

(s.9) Mesela:

“İnsan”, her birimize söylenir: çünkü bir cinstir.

“At”, her bir ata söylenir: çünkü bir cinstir.

“Ada”, her bir adaya söylenir: çünkü bir cinstir.

“Ağaç”, her bir ağaca söylenir: çünkü bir cinstir.

“Akıl”, her bir akla söylenir: çünkü bir cinstir.

7- Tembih

Memleket, şehir, köy, kasaba, ırmak, deniz, isimleri “ism-i has”tır.

Anadolu- memleket ismi, ism-i hastır, zirâ “Anadolu” diye yalnız o memlekete denir:

Ankara-isimi, ism-i..... çünkü.....

Edirne- isimi, ism-i..... çünkü.....

Karadeniz- isimi, ism-i..... çünkü.....

Kızıl Irmak- isimi, ism-i..... çünkü.....

Aydın- isimi, ism-i..... çünkü.....

İzmir- isimi, ism-i..... çünkü.....

Akdeniz- isimi, ism-i..... çünkü.....

Türkiye- isimi, ism-i..... çünkü.....

Kara Hisar-isimi, ism-i..... çünkü.....

İnönü- isimi, ism-i..... çünkü.....

Sakarya-isimi, ism-i..... çünkü.....

Dumlu Pınar- isimi, ism-i..... çünkü.....

Marmara- isimi, ism-i..... çünkü.....

(s. 10) Böyle isimlere “ism-i cins” denir.

İsimler böyle iki türlü olduğu gibi, bir tane mi yoksa bir taneden ziyade mi olduklarını bildirmek için sayıca da iki türüdür:

Mesela:

“Kitap” dersin kaç kitap anlaşılır? Elbette “bir”.

İşte kalem, mektep, ağaç, at

8- Temrin

Kavak- ağaç ismi. İsm-i cins; zira kavak ağacı dediğimiz vakit onun cinsinden her bir tanesine söylenebilir.

Kiraz..... İsim. İsm-i ; zira

Şeftali..... İsim. İsm-i ; zira

Çam..... İsim. İsm-i ; zira

Erik..... İsim. İsm-i ; zira

Üzüm..... İsim. İsm-i ; zira

İncir..... İsim. İsm-i ; zira

9- Temrin

Yazı ile cevap veriniz:

Kitap nedir? – mürekkep nedir? – kâğıt nedir? – kalem nedir?

(s.11) Dediğimizde böylece birlik anlaşılan isimlere “müfred” denir. Müfred “bir, tek, yalnız” demektir.

10- Tembih

“oyuncak, alet” isimleri de “ism-i cins”tir.

Oyuncaklardan aletleri ayırınız:

Balta- alet ismi. İsm-i cins ; zira her bir tanesine söylenilebilir.

Topaç-ismi. İsm-i.....; zira Testi.....

Çekiç-ismi. İsm-i.....; zira İğne.....

Eğ-ismi. İsm-i.....; ziraTuzak.....

Top-ismi. İsm-i.....; zira Saban.....

Uçurtma.....

11- Temrin

İsim ve İsm-i cinsleri ayırmalı:

Kitap- kâğıt- masa- Şevket- mürekkep- Hüseyin- Selanik- Edirne- su- komşu- şişe- meydan- cetvel- Selim- zihni- kalem- Allah- Hakkı- Ali- Zekeriya- pencere- Bekir.

12- Sualler

Ağızdan cevap veriniz:

Baba kimdir? - Kardeş kimdir? - Oğul kimdir? – Köy nedir? – Vatan nedir?

(s.12) Birden ziyadeliği göstermek için isimlerin sonuna bir “ler” getirilir.

İnsan: İnsanlar

Hayvan: Hayvanlar

Ağaç: Ağaçlar

Akıl: Akıllar

13- Temrin

Aşağıdaki isimler müfred midir, değil midir?

Ekmek – müfredtir; zira ahirinde “ler” yok.

Kasap - “ “ “

Asker - “ “ “

Ağaç - “ “ “

Kedi - “ “ “

Köpek - “ “ “

Menekşe - “ “ “

14- Temrin

Yazı ile cevap veriniz:

*Ne vakit kar yağar? Ne vakit şimşek çakar? Yazın hangi yemişler olur?
Kışın hangi sebzeler çıkar?*

15- Sualler

Ağızdan cevap verin:

Bir evin içinde neler bulunursa söyleyin. Bunların ism-i cins veya ism-i has; müfred veya cem' mi olduklarını da anlatın.

(s.13) Demek ki bir ismin sonuna "ler" getiriliyorsa o isim çoğalıyor. Böyle isimlere "cem'" denir.

Cem'i bir cinsten olan şeyleri bir araya toplamak, bir araya gelmiş, birden ziyade ve bir cinsten olan şeyler demektir.

Cem'	Müfred
Türkler	Türk
Kanunlar	Kanun
Tarlalar	Tarla
Bahçeler	Bahçe
Kuyular	Kuyu
Yalılar	Yalı

16- Temrin

Bu isimleri cem' etmeli:

Balık- yağmur- tencere- adam- kuyu- oyun- çeşme- ada- koyun- minare- göz- karga- nasihat- bacak- pirinç- toprak- gemi- buğday- dolap- lale- tarla- cami

17- Temrin

Müfredleri cem', cem'leri müfred yapmalı:

Reis- bey- kadınlar- kalemler- asker- kâğıt- koyunlar- kuzu- sürü- adalar- yollar- saman- topraklar- arkadaş- inekler- kalp- lambalar- kapılar- renk- gökler

(s. 14)Mücerred

Mektebi, mektebe, mektepten kelimelerinin sonlarındaki “i”, “e”, “de”, “den” çıkarılacak olursa “mektep” kalır. İşte bu kelime veyahut mektep kelimesinin sonunda böyle “i”, “e”, “de”, “den” gibi edatlar bulunmadığı haline mücerred denir.

Dağ, dağlar – bağ, bağlar – elma, elmalar – şeker, şekerler

Görüyorsunuz ki bunların sonlarında “ler” den başka açıktan hiçbir harf yoktur.

Bazı isimlerin sonlarına açıktan bir “i” gelir.

Dağ, dağlar, dağı, dağları

Bağ, bağlar, bağı, bağları

Şeker, şekerler, şekeri, şekerleri

18- Sualler

Yazı ile cevap verilecek.

Hasta kimdir? Hekim kimdir? – İlaç nedir? Eczacı kimdir?

19- Temrin

Ceviz mücerredtir: zira başlı başına bulunuyor.

Fındık- “ “ “

Armut - “ “ “

Üzüm- “ “ “

Kiraz- “ “ “

Ev- “ “ “

Çayırılar- “ “ “

Dere- “ “ “

(s. 15)Mücerred

Mef'ûlün Sarîh

Şu dağ pek yüksektir. Şu dağı görüyor musun? Bizim memleketimizde şeker çıkar. Şekeri pancardan çıkartırlar.

Şu misallerde görüyorsunuz ki “dağı, dağlar, şeker” isimlerinin sonuna açıktan bir “i” gelmekle isimlere “mücerred” halinden bambaşka bir hal geliyor.

İşte sonlarına açıktan bir “i” gelerek mücerred halinden başka bir hal alan isimlere “Mef'ûlün sarîh” denir.

Elma, bahçe, kuyu, çalı

Gibi kelimeler “Mef'ûlün sarîh” olduklarında:Elmayı, bahçeyi, kuyuyu, çalıyı haline gelirler. Yani iki tane “ی” alır²

² Osmanlı Türkçesi yazı dilinde belirtme halindeki isimlerin sonlarına gelen “y” kaynaştırma harfi ve “i” belirtme eki “ی” harfiyle karşılanır.

20- Fi'l

Gelmek: geldim geldik geldi geldin geldiniz geldiler

Sevmek:

Ölmek:

Dökmek:

*Yukarıdaki fi'llerle münasip birer cümle yapınız. Mesela: "Ben şimdi geldim." "Ben bu kitabı sevmedim." gibi. **

Kaşık, tavuk, ördek, tekerlek

Gibi sırf Türkçe kelimeler "Mef'ûlün sarîh" olduklarında: Kaşığı, tavuğu, ördeği, tekerleği haline girer. Yani sonlarında "k" "g" "ğ" olur.

Şu kaşığı alma – Köpek ördeği kovalıyor – Tavuğu yakaladım – Tabağı düşürdüm – parmağı kırılmış – ipliği kopacak – köpeği kovdum – yüzüğü parmağıma taktım

21- Temrin

Aşağıdaki isimler "mef'ûlün sarîh" yapılacaktır.

*Mektep- ders- mürekkep- kitap- kalem- kâğıt- cetvel- dolap- namaz- meşk- defter- süt- çiçek- gül- hayvan- aslan- kaplan- hayvan- demir- ateş- kuş- kaval- kürdan- tas- el ***

* Bu temrinleri ziyadeleştirmeli. Şakirtlere nokta "." sual işareti "?" ve virgül ";" hakkında iptidai fikir vermeye başlamalı.

**Mümkün ise "Mektebi sevdim, dersi okuttum" gibi kısa cümleler yaptırılmalı.

22- Temrin

Bu isimler Mef'ûlün sarîh yapılacaktır:

Eşya- lale- baba- ana- derya- boya- mecmua- keçe- araba- şişe- masa- giysi- havlu- çay- tepsi- tilki- tilki- keçi- ordu- deri- sini- çivi- testi- korku

(s. 17) Bazen “mücerred” halinde bulunan isimlerin sonlarına bir “ö” getirilir.³

Dağ, dağlar: Dağa, dağlara

Bağ, bağlar: Bağa, bağlara

Şeker, şekerler: Şekere, şekerlere

23- Temrin

Aşağıdaki isimler “Mef'ûlün sarîh” yapılacaktır:

Kulak- bacak- direk- çocuk- uşak- ayak- parmak- yatak- geyik- sokak- arık- kabak- soluk- yanak- şakak- fındık- tabak- bıçak- oğlak- çelik- kütük- ipek- iplik

24- Temrin

Bu misallerdeki yanlışları bulmalı ve noktalı yerlere ne lazımsa yazılmalıdır.

Lâle..... Gördüm – Hindi tavuk.....sever misin? – Ayak..... kırılmış – Ana.....baba.....sevmeyi – Şişe..... kırdım – Araba..... koşmalı – Giysi..... yırttım – Bıçak..... atma – Yatak.....kaldırdım – Fındık.....yedik

³ Osmanlı Türkçesi yazı dilinde yönelme halinde bulunan isimlerin sonlarına getirilen “e” ve “a” ekleri “ö” harfiyle karşılanır.

mi?– Bal kabak..... nerededir? – Gecene yaptın? – Kapı açtım – Kaşığı attım – Deri yüzdüm – Çarşı gezdim – Çocuk gezdirdim – Testi getir – Direk kırdım – Köpeksalıverdim.

(s. 18)Şu dağa çıkmak pek güçtür – bu dağlara “Toros” dağları denir. – Bağa bakmazsan dağ olur – Bağlara yazın çıkılır. – Karıncalar şekerle üşüşür. – Bu şekerlere büyük bir kutu lazım.

Bu misallerde görüyorsunuz ki “dağ, dağlar, bağ, bağlar, şeker, şekerler” isimlerinin sonlarına açıktan bir “ھ (e, a)” gelmekle o isimlere mücerred ve Mef’ûlün sarîh hallerinden bambaşka bir hal geliyor. İşte sonlarına açıktan bir “ھ (e, a)” gelerek mücerred ve Mef’ûlün sarîh halinden başka bir hal alan böyle isimlere “gayri sarîhmef’ul” denir.

25- Temrin

Bu isimler “Mef’ûlün sarîh” yapılacaktır:

Anahtar- tavan- kar- havan- mangal- bulut- burun- güneş- baş- kibrit- ay- gök- ufuk- dal- ağaç- çimen- çağlayan- sırtlan- fil- maymun

(s. 19) - Baba; kahve, boru, arı gibi kelimeler “gayri sarîhmef’ul” olduklarında:

Babaya, kahveye, boruya, arıya

Haline girer yani gayri sarîhmef’ul olurlarken “ھ (e, a)” den evvel bir “y” gelir.

Babaya itaat, hürmet etmeli – Kahveye şeker koyma – Boruya toz dolmuş – Arıya ilişme, sokar – Bahçeye köpek girmiş – kuyuya su geliyor - Buğday dariya benzemez – Yumurtaya kulp takar.

Tavuk, direk

Gibi sırf Türkçe kelimelerde “gayri sarîhmef’ul” olduklarında:

Tavuğa, direğe

Haline girer, yani sonlarındaki “غ ق; “ك” olur: ⁴

26- Temrin

Aşağıdaki isimler “Mef’ûlün gayri sarîh” yapılacaktır:

*Hokka- tabla- fıçı- torba- araba- iskemle- testi- mecmua- çarşı- havlu- sırça- çivi- yumurta- lahana- hoca- gölge- sürahi- serçe- fırça. **

(s. 20) Çorbayı tabağa koydu – o direğe dayanma; çürüktür – Attan indi, eşeğe bindi – Tavuğa horoz, koruğa üzüm diyor.

- İsimlerin mücerred, Mef’ûlün sarîh, Mef’ûlün gayri sarîh dediğimiz üç halinden maada bir de dördüncü hali de vardır:

27- Temrin

Aşağıdaki isimleri “Mef’ûlün gayri sarîh” yapmalıdır:

*Dayak- kulak- koruk- tabak- sokak- oluk- kapak- parmak- kabak- tavuk- oyuk- balık- şayak- kalpak- saçak- eşek- köpek- direk- çelik- kaşık- erik- katık- mekik. ***

28- Temrin

Aşağıdaki yanlışlıkları bulmalı ve noktalı yerlere ne lazım ise koymalı:

⁴Osmanlı Türkçesi yazı dilinde yönelme hal eki alan isimlerin sonundaki “k” sesi yumuşayarak “ğ” sesine dönüşürken “ق” harfi “غ” harfine; “ك” harfiyse “گ” harfine dönüşür.

* Mümkün ise “Hokkaya bak, tablaya bırak” gibi kısa cümleler yaptırılmalı.

** Keza.

Yalı..... gittim – Ayaka kalktım – Sokaka çıktım – Gölge..... gel – Kalpak bak – Hava..... uçtu – Hoca.... itaat et – Bahçe.... çıktım – Tavuka taş atma – Kırmızı balıka yem ver – Tabaka koy da getir – Aşağı..... indi – Kuyu..... düşersin – Kıyı.... sokulma – Açık gel – Çarşı..... gittin mi? – Fıçı.....ne koydun?

(s.21) İki isim birbiriyle birleşir, birleşince başlı başına bulduklarından başka bir mana çıkarılır.

Mesela: bir tarafta “Ahmet”; diğer tarafta “fes”. Bunlar birleşince “Ahmet’in fesi” olur. Yani “fes”in “Ahmet”in olduğu anlaşılır.

- İki ismin böyle birleşerek mana çıkarmalarına “izâfet” hali denir.

29- Temrin

Aşağıda noktalı yerlere lazım gelen harfleri koymalı:

Mektep... erken gitmeli – Ev... uslu durmalı – Her yer... marifet geçer – Kitap... bakmalı – Yol... düzlemeli – Hayır, biz... kalem yok – Bu ev... kim geldi? – Mektep... geçen zaman boş değildir – Alem... marifet kadar iyi bir şey yoktur.

(s.22) Görüyorsunuz ki iki isim birleşiyor, demek ki iki taraf var. İşte bu iki taraftan birincisine muzâfun- ileyh ikincisine de muzâf denir.

Fakat ortada bir bir “n” ile sonda bir “i” var ki iki taraf ancak birincisiyle birleşiyor, ikincisiyle tamam oluyor. Bu harfe izâfet edatı denir.

Şu halde Türkçede bir ismi diğer isme izâfet etmek için:

30- Temrin

*Aşağıdaki isimler iki türlü mef'ul yapılmalıdır. **

Mecmua- kitap- taş- yemek- çorba- kanun- güvercin- baba- serçe- fırça- süpürge- at- karpuz- araba- ana- kardeş- hemşire- dayı- halı- huzur- tavşan- köpek- şişe- ekin- testi- koyun- inek- kuzu- kundura- ocak- orman- kuyu- çeşme- saat- gömlek- çiçek- tüy- kilit- şeftali.

(s.23) 1- Birinci ismin, yani “muzâfun- ileyh” olanın ahirine bir:

N

2- İkinci ismin yani “muzâf “ olanın sonuna bir:

I

Getirmelidir.

31- Temrin

Aşağıdaki cümlelerde isimlerin hallerini bulmalı, ne olduklarını bir bir yazmalı, söylemeli:

Mektebe muhabbet etmeli – Bir gün derse çalışmayan ceza görür – Dersi iyice ezber etmelidir – Hocaya itaat, mektebe devam şarttır – Bir çocuk günde kaç defa derse bakar? – Günler geçiyor – Biz derse çalışmıyoruz – İnsanlara lazım olan edeptir – Dünyaya çalışmak için gelmişizdir – İlbaharda güller açar – Toprağa bakarsan mahsul alırsın – Kuş uçar – Kuşlardan serçeyi, ebabili, kanaryayı, ispinozu pek severim.

32- Temrin

Yazı ile cevap veriniz:

* Kısa cümleler teşkili ve muallimlerin yardımı lazımdır.

*Cami nedir? Evlerde bulunan hayvanlar hangileridir? **

(s. 24) İşte:

Ahmet in şapkası;

Misalinde bu hal apaçık görünür.

- “muzâfun- ileyh” olacak isim ile muzâf olacak.

33- Sualler

Ağızdan cevap verilecektir:

*Babamıza karşı vazifemiz nedir? Hocamıza karşı vazifemiz nedir?
Vatana karşı vazifemiz nedir? **

34- Temrin

*Aşağıdaki isimleri birbirine izâfet etmeli, izâfet ettikten sonra hangisinin
“muzâf”, “muzâfun- ileyh” olduğunu göstermeli:*

*Tütün duman – Ahmet kalem – Vapur düdük – Saat köstek – Komşu
kaz – Ev merdiven – Köpek ağız – Hüseyin diş – Fil hortum – Soğan zar –
Bakkal gaz – Sınıf defter – Kitap isim – Cami duvar.*

35- Temrin

Aşağıdaki isimleri birbirine izâfet etmelidir:

* Hocanın yardımı lazımdır.

* Keza şakirdana “.”, “,”, “;,” “?” işaretleri anlatmakta devam etmeli.

Deniz kıyısı – Oda duvar – Mektep hoca – Kitap sayfa – Bahçe meyve – Paşa kürk – Deve tüy – komşu kaz – Eşik halı – Kütahya çini – Ördek yumurta – Cami minare – İskemle örtü – Sini orta.

(s. 25)İsmin sonunda kendiliklerinden “ا”, “و”, “ة”, “ى” harflerinden biri var ise muzâfun- ileyhin sonuna “nın” ve muzâfda “ى” den evvel bir “s” getirilir: Mesela, “bahçe” ile “kapı” kelimelerini izâfet haline koymak lazım gelirse muzâfun-ileyh olacak yani başında bulunacak olan bahçenin sonunda kendiliğinden “ة” bulunduğu için bir “nın” koyup “bahçenin” yazarız. Muzâf olan “kapı” nın sonunda “و” bulunduğu için muzâf “ى”sından evvel bir “s” daha ilave ederek “kapısı” yazarız, “bahçenin kapısı” olur.⁵

36- Temrin

Aşağıdaki isimleri birbirine izâfet etmelidir:

Ceviz kabuk – Deve ayak – Ev saçak – Bey uşak – Balık pul – “su kelimesinin muzâfun- ileyhi: suyun gelir” Su oluk – Mehmet tabak – Sahan kapak – Çeşme yalak – Köpek kuyruk – Eşek kulak – Ömer kuşak – İnsan yatak.

(s. 26)– Muzâfun-ileyh ve muzâfın ahirinde “k” var ise “ğ” olur:

Tavuğun sesi, komşunun tavuğu.

Gerek muzâfun-ileyh gerek muzâf olacak isimlerin sonunda “n” harfi bulunuyorsa izâfet olurken “nın” a tebdil olunur:

Ördeğin gagası, komşunun ördeği.

⁵ Osmanlı Türkçesi yazı dilinde sesli harfler “ا, و, ة, ى” harfleriyle gösterilir. “ى” harfiyse “ı, i” seslerini karşılar. “kapı” kelimesiyse Osmanlı Türkçesinde “كأڤو” şeklinde yazıldığı için yukarıda kelimenin sonunda “و” harfi olduğu söylenmektedir.

- İzâfetlerde başlıca iki hal vardır:

Birinci hal: malik olmak, bir şeyi diğer bir şeye mensup kılmak içindir.

37- Temrin

Aşağıdaki izâfetlerin hangi izâfetlerden olduğunu göstermelidir:

Ahmet'in külahı – Sucunun varili – Çınar ağacı - Huzur çeşmesi – Aksaray mektebi – Şekerin tadı – Karakulak suyu – Allah'ın emri – Dünyanın hali – Kömür aleti – Maden ocağı – Bal kabağı – Göz nuru – Kalem ucucu – Kiraz fidanı – Bakla içi – Halep kumaşı – Fasulye tanesi - Akça armudu – Fenerin mumu – Topçu alayı – Süvari fırkası – Karpuz kabuğu – Mahalle imamı – Kitabın kabı – Salata tohumu.

(s.27)Ahmet'in şapkası misalinde, Ahmet'in şapkaya malik olduğu yahut şapkanın, Ahmet'in olduğunu; bahçenin kapısı dediğimizde kapının bahçeye mensup bir kapı olduğu anlaşılır.

- Bu türlü izâfetlerden maada bir türlü izâfet daha vardır ki muzâfı muzâfun-ileyh ile birleştiren "n" ortadan kaldırılıyor.

"Mahalle bekçisi", "Köy imamı"; "Çamaşır odası" gibi ki bunların asılları "Mahallenin bekçisi", "Köyün imamı", "Çamaşırın odasıdır".

- İkinci hâl

Muzâfun- ileyh, muzâfın nev'ini ve cinsini neden yapıldığını bildirir. Bu türlü izâfet de "muzâfun- ileyh" e birleştiren "n" asla kalmaz.

38- Fâide

"Bu", "o", "şu"nun üç hali:

Bu: Bunu, buna, bunun

Şu: Şunu, şuna, şunun

O: Onu, ona, onun

Bunu nerede buldun? – Bunun rengi sarıdır – Şunun bunun lakırdısına kulak verme – Bunlara beş, şunlara üç kuruş verdim – Onun ne tarafı kırılmış – Buna kitap derler – Onu bahçeye dikmeli – Ne onu ne de bunu anlayamadım – Ona değil buna yakışır bir renk ister – Şuna buna yalvarmak dilenciliktir.

(s.28)“Elma ağacı” dediğimizde elma ağacının nev’ini bildirir demek ki ikinci haldir.

Yağ küpü – Peynir tulumu – Kuş kafesi – Şişe kapağı – Tencere kapağı – Lahana turşusu – İrmik helvası – Nane suyu – Kayısı reçeli – de böyle izâfetlerdir.

“Altın küpe”, “Gümüş yüzük”, “Demir çekiç”, “Tahta bina”, “Bakır kap”, “Tüy döşek”, “Taş küp”

Misallerinde görülüyor ki bazen muzâfda “i” gelmiyor. Böyle izâfetlerde muzâfun- ileyh, muzâfın neden yapıldığını bildirir.

“Altın küpe” dediğimizde küpenin “altın”,

“Gümüş yüzük” dediğimizde yüzüğün “gümüş”,

“Demir çekiç” dediğimizde “çekiç” demirden,

“Tahta bina” dediğimizde binanın “tahta”dan,

39- Temrin

Aşağıdaki cümlelerde isme dair ne kadar kaide geçmiş ise bir bir o kaideleri sayarak söylemeli:

İlim Allah'ın emridir – Bu bina tahta binadır – Bakır kap daima kalaylı durmalıdır – Altın yüzük, gümüş küpe kadınlara mahsus süstür – Şu çelik çekiç kaç kuruşa? – Cam dolaba yemiş saklamalı – Mürekkep hokkasını devirdi – Demir kalem ile iyi yazılır – Cumhuriyetin faydası insana kendini bildirdiğidir – Hürriyetin manası herkesin kanun ve nizam dairesinde hareket etmesidir.

(s. 29)“Bakır kap” dediğimizde kabın “bakır”dan,

“Tüy döşek” dediğimizde döşegin “tüy” den,

“Taş küp” dediğimizde küpün “taş” tan

Yapılmış olduğunu anlarız. Görüyoruz ki bu misallerde muzâfun-ileyh olan “altın”, “gümüş”, “bakır”, “tüy”, “taş” kelimeleri muzâf olan “küpe”, “yüzük”, “çekiç”, “bina”, “kap”, “döşek”, “küp” kelimelerinin neden yapılmış olduklarını bildirir.

2. SIFAT

(s.30) - “güzel memleket”, “yaramaz çocuk”, “mavi kâğıt”, “yorgun hayvan” dediğimiz vakit memleket, çocuk, kâğıt, hayvan isimlerinden evvel bulunan “güzel”, “yaramaz”, “mavi”, “yorgun” sözlerine dikkat ettiniz mi? “memleket” isminin evveline “güzel” gelmekle memleketin nasıl olduğu, “çocuk” isminin evveline “yaramaz” gelmekle çocuğun ne halde bulunduğu, “kâğıt” isminin evveline “mavi” gelmekle kâğıdın ne renkte olduğu, “hayvan” isminin evveline “yorgun” gelmekle hayvanın ne halde bulunduğu derhal anlaşılıyor.

İşte isimlerin evveline gelip de onların nasıl olduklarını, ne halde bulduklarını bildiren böyle “güzel, yaramaz, mavi, yorgun” gibi kelimelere “sıfat” derler. Şu halde:

(s.31) “sıfat”, ismin evveline gelir ve onun nasıl ve ne halde olduğunu bildirir.

Allah büyüktür – Vatan mukaddestir – Güneş parlaktır - Dünya toparlaktır – Elma yuvarlaktır – Kiraz kırmızıdır – Bal tatlıdır – Sinek pistir – Şu duvar yüksektir – Deniz dalgalıdır – Su akıcıdır – misallerindeki “büyük, mukaddes, parlak, toparlak, yuvarlak, kırmızı, tatlı, pis, yüksek, dalgalı, akıcı” sıfattırlar.

Hangi isim olursa olsun bir sıfatla beraber bulundu mu ona “mevsuf” denir.

“güzel memleket” dediğimizde “güzel” sıfat, “memleket” mevsuftur.

“yaramaz çocuk” dediğimizde “yaramaz” sıfat, “çocuk” mevsuftur.

“mavi kâğıt” dediğimizde “mavi” sıfat, “kâğıt” mevsuftur.

“yorgun hayvan” dediğimizde “yorgun” sıfat, “hayvan” mevsuftur.

40- Temrin

Aşağıdaki isimlerle sıfatları birbirinden ayırmalıdır:

Bıçak, keskin, düz, eğri, merdiven, kırmızı, pis, elmas, şamatalı, tatil, genç, rüzgâr, çimen, zengin, dayı, cellat, sarı, çalı, küçük, arkadaş, gümüş, kader, fena, keçi, tarih, masa, baba, âlâ, serbest, geniş, uzun, at, mektep, dağ, beş, gece, eski, fâideli, sadakatli.

(s.32) Görülüyor ki Türkçemizde “sıfat” daima “mevsuf”dan evvel gelir.

- İsimleri nasıl cem’ ediyor isek sıfatları da öyle cem’ ederiz. Yani sıfatların sonuna “ler” getiririz.

Güzel : Güzeller

Çalışkan : Çalışkanlar

Siyah : Siyahlar

Fakat “güzel” memleket gibi sıfat mevsuf bir arada olur ve bunu “cem” etmek lazım gelirse o zaman sıfat olan “güzel”e “ler” gelmez, güzel memleketler denir.

Yaramaz çocuk : Yaramaz çocuklar

Mavi kâğıt : Mavi kâğıtlar

Yorgun hayvan : Yorgun hayvanlar

41- Temrin

Sıfatları mevsufları ayırın:

Topal merkep – Kalın ağaç – Yağlı börek – Yeni dünya – Tembel kadın – Fakir çocuk – Hafif rüzgâr – Acı biber – Derin kuyu – Taze şeftali –

İnce kumaş – Serin hava – Kuru üzüm – Kırmızı domates – Siyah gözlük – Yeşil örtü – Temiz havlu – Ekşi nar – Yumuşak ekmek.

(s.33) - İster isek isimlerin bazılarında sıfat yapabiliriz.

Mesela: “eğlence” isminin sonuna bir “lı” getiririz: “eğlenceli” olur ki sıfattır.

“eğlenceli yaz”, “eğlenceli hikâye”, “eğlenceli arkadaş”, “eğlenceli gece”, “eğlenceli kitap”.

Sevinç; sevinçli – Sevim; sevimli – Sevgi; sevgili – Tat; tatlı – Biber; biberli – Zevk; zevkli – Neşe; neşeli – Hararet; hararetli – Terbiye; terbiyeli.

42- Temrin

Aşağıdaki isimlere birer sıfat ve sıfatlara dahi birer mevsuf tayin etmelidir:

.....çocuk - çalı - kadın - arkadaş - merkep -
adam - oda - kız - masa - Kardeş - Ev -
gece -çayır - Tavuk - Anbar - Deniz - çoban -
..... Sabah - elmas -fıçı - numune - yol -rüzgâr.

(s.34) “kurt”, “kuzu”, “göz”, “söz” gibi kalın veya ince harekeli “u” sesi ile hecelenen kelimelerde “lı” yerine “lu” getirilir.

Us; uslu – toz; tozlu – buz; buzlu – kurt; kurtlu – kuzu; kuzulu.

Beykoz; Beykozlu – kavun; kavunlu – köpük; köpüklü – düdük; düdüklü – koku; kokulu – korku; korkulu – dört gözlü – acı sözlü – doğru özlü.

- Münasip herhangi bir ismin sonuna “sız” getirerek sıfat yaparız.

Eğlence: eğlencesiz – Sevim: sevimsiz – Tat: tatsız – Neşe: neşesiz – Tuz: tuzsuz – Terbiye: terbiyesiz – Korku: korkusuz – Koku: kokusuz – Kut: kutsuz – akıl: akılsız.

43- Temrin

Aşağıdaki sıfatların hangi sıfatlardan olduğunu göstermelidir:

Topal, çiftçi, kalın, yağlı, yeni, tembel, fakir, güzel, sık, hafif, acı, derin, çalışkan, taze, serin, ince, nazik, kuru, kırmızı, siyah, beyaz, yeşil, ağır, sevinçli, katı, parlak, sevimli, namuslu, temizce, dikkatli, balıkçı, ekmekçi, ekşi, tatlı, dilsiz, gözsüz, yumuşak.

(s.35)– Keza münasip herhangi bir ismin sonuna bir “cı” getirerek sıfat yaparız:

Çift: çiftçi – Taş: taşçı – Ekmek: ekmekçi – Balık: balıkçı – Kâğıt: kâğıtçı – Kebap: kebabçı – Bal: balcı – Yemiş: yemişçi – Kavun: kavuncu – Şeker: şekerçi – Kestane: kestaneci.

“çe” de getirerek sıfat yapabiliriz:

Türk: Türkçe – Arap: Arapça – Fransız: Fransızca – Alman: Almanca – Adam: Adamca

- Anlıyoruz ki sıfatlar iki türlü oluyor. Biri işitip bildiklerimizdir.

Fena; iyi; güzel; kutu; sert; sık; kalın; ince; uzun; kısa; topal; sağır; kör; ekşi; yeşil; mor; aşağı; yukarı; orta; alçak; yüksek... gibi ki bunlara “semai” sıfatlar denir.

44- Temrin

Bu sıfatlara birer “mevsuf” bulunuz:

*Açık..... - Kırk beş..... - Tehlikeli..... - Kısa..... - Bir..... - İkinci.....
 - Namuslu..... - Yüksek..... - Geveze..... - Şiddetli..... - Bol..... -
 Sağır..... - Sert..... - Kapalı..... - Temiz..... - Yalancı..... - Uzun..... -
 Boylu..... - Güzel..... - Büyük..... - Serbest..... - Küçük..... - Öbür..... -
 Kambur..... - Kıskanç.....*

(s.36) Diğer ahirine li, lu, sız, cı, çe gibi harfler getirerek yaptıklarımızdır.

Tatlı, tuzlu, balıkçı, Türkçe, Rumca, Yahudice... Gibi; bunlara da kıyâsi sıfatlar denir.

- Bir; iki; üç; dört; beş; altı; on; yirmi; yüz; bin... Diye saydığımız sayılar; birer; ikişer; dörder; onar; yirmişer; yüzer; biner; birinci; ikinci; üçüncü; sekizinci; kırkıncı; ellinci; yüzüncü... Yarım; buçuk gibi sayıya dair kullandıklarımız da sıfattır.

Bir gün; bir gece; yirmi dört saattir – Bir hafta yedi gündür –

45- Temrin

Sıfatları gösterin ve yanlışları doğrultun:

Yalancı çocuk – Tembel kızlar – Öbür adam – Mavi yelek – İyi ekmek – Siyah at – Güzel kitap – Mor menekşe – Kırmızı çuha – Fena adamlar – Terbiyeli arkadaşlar – İnsanlar cahiller – Âlimler şişman – Sağır köpek – Ağır yük – Zenginler adamlar – Uzun ip – Kısalar bacaklar – Züğürt giysiler – Boş sözler – Dolu küpler – Çürük iplik – Dilsiz çocuk.

(s.37) Bir ay otuz, ya otuz bir gündür – Bir sene Üç yüz altmış beş gün şu kadar saattir – Bugün ayın kaçınıcı günü?- On birinci günü – Yarım; birin

yarısıdır – Türklerin reis-i cumhuru Mustafa Kemâl'dir – İkişer ikişer gelin –
Şu cevizleri beşer beşer dağıt – Sınıfınız kaç kişi? ... Otuz ... Otuzuncu kim?

Görüyorsunuz ki sayılarla onlardan yapılma diğer sayılar da herhangi
bir ismin evveline gelecek olursa onun kaç tane olduğunu, kaçınıcı, kaç kaç
bulduğunu bildiriyor ki

46- Fâide*

“Kendi- kim?- hangi- o kadar- bu kadar- şu kadar- ne kadar”

Aşağıdaki sıfırlı yerlere bu kelimelerden münasip olanları yazın:

*.....istiyorum? – Bir günsaattir? – Şu altın yüzüğü.....aldınız? -
.....zaman geldiniz? – İstanbul'da Milyon nüfus var? - yol
yürüdüm -köyden geliyorsunuz? - Ahbaplık ettin? – Her gün
.....saat çalışıyorsunuz? - istedim..... gördüm zamandır sizi
görmüyorumunutmak olur mu? – Mekteptevar? – Bu paracins
paradır? cins olursa olsun - Geldi?düştü?*

47- Fâide

Ağızdan cevap verilecek:

*Uslu çocuk nasıldır? – Yaramaz çocuk nasıldır? – Çalışkan kimdir? –
Tembel kimdir?*

(s.38) Bunlar da birer haldir. İsmi halini bildiren her kelime de sıfattır.

* Hocanın yardımı şarttır.

48- Fâide

“Bu, o, şu, ora, bura, şura” kelimelerini münasip olan sıfırlı yerlere koymalıdır.

..... havası fenadır dedim ise de dinlemedi – Hiçolur mu idi? – “Ankara” ya saatte gidilir? –köyde iyi üzüm çıkar?arzu ettim? - taraflarda hurma yetişir – Ne İyi ne iyi - mı iyi; yoksa ...mı? - evin damı alçak -dedim olmadı? -sual güç hallolunur.

49- Fâide

“Bu kitap güzeldir” bir “cümle” dir.

Aşağıdaki kelimeleri “cümle” haline koyun.

Kar – yağmur – bulut – güneş – yıldız – ay – ev – taş – çamur – sokak – kundura.

50- Fi’l

“Kalmak” : Kalıyorum, kalıyorsun, kalıyoruz, kalıyorsunuz, kalıyorlar

“Almak” : “ “ “ “ “ “

“Dalmak” : “ “ “ “ “ “

Bu fi’llerden birer “cümle” yapın. Mesela: Gece kalıyorum – Arkada kalıyorsun.....gibi.

3- ZAMİR

(s. 39)“Mütekellim” yani söz söyleyen kendi ismini söylemez, onun yerine “ben” der.

Ben geldim, ben geliyorum, ben geleceğim.

- Söz söyleyen birden ziyade iseler “biz” derler:

Biz geldik, biz geliyoruz, biz geliriz, biz geleceğiz.

- Muhatap yani kendisine söz söylenen adamın ismin söylenmez, onun yerine “sen” denir, “sen” yazılır.

Sen geldin, sen geliyorsun, sen gelirsin, sen geleceksin, sen geliyorsun.

- Muhatap birden ziyade yani kendilerine söz söylenenler “cem” ise “siz” denir. “siz” yazılır.

Siz geldiniz, siz geliyorsunuz, siz gelirsiniz, siz geleceksiniz.

- “gâib” yani hakkında söz söylendiği halde meydanda olmayan için de “o” denir, “o” yazılır.

O geldi; o geliyor, o gelir, o gelecek.

(s. 40)“Gâib” birden ziyade ise yani cem’ ise “onlar” denir, “onlar” yazılır:

Onlar geldiler Onlar geliyorlar Onlar gelir Onlar gelecekler

- Görüyorsunuz ki ben, sen, o, biz, siz, onlar

Müfred, cem’, üç şahsın yani üç kimsenin isminin yerini tutuyor. Bunlara “zamir” derler.

-“Mütekellim” zamirinin dört hali:

Ben beni bana benim

51- Temrin

Sıfırlı yerlere münasip zamirleri yazın:

..... gördüm çalıştık - yazarlar -okuyor? - gideceksiniz
 - kaçır götürüleceğiz - durmalıdırlar - yürümeliyiz -
 oturacağım - gülüyorsunuz -yatacak - görür; alırsınız -
 mutlaka gelecekler - öksürüyorum -ne yiyorsunuz?şimdi
 uyumalı mısınız? -beni nerede görmüşler? bana dedin ki -
 kalemim - çarşıya gitmeyecekler - gider isengelmiyorlar -
 ağlarken..... gülüyordunuz - Bu gece..... hiç uyanmadım..... Ahmet'e
 söyledik mi? - koş dedim..... koşmam dedi -da imtihan
 olacaksınız.

(s. 41) Ben söyledim – Beni dövdü – Bana baktı – Benim kitabım

Ben ne söyledim? Beni nerede gördün? Bana yazık değil mi?

- Cem' mütakellim zamirinin dört hali:

Biz bizi bize bizim

Biz söyledik bizi dövdüler bize baktılar bizim kitabımız

Biz kime söylüyoruz? Bizi nerede görmüşler? Bize yan yan baktılar.
 Bizim kitabımız yırtıldı.

- Müfred muhatap zamirinin dört hali:

Sen: seni, sana, senin

Sen söyledin, Seni gördü, Sana baktı, Senin kitabın.

52- Temrin

Sıfırlı mahallere cem', müfred, mütekellim zamirlerinin dört halinden hangisi münasip ise yazınız:

..... görmüyorum -gitmeyeceğiz - kalıyorum - kimseye sorma..... evimiz büyüktür, babam çiftçidir, artık hürüz; on param kalmadı, kâğıt veriniz, Türk..... Derler, Cumhuriyet'in evladınız, "Ankara" ya götürün, yazdım..... imzaladım, köyün imamı, annemin bohçası..... kalemimizi kim kırdı?, fesin püskülü dökülmüş, vapura ilk..... Binelim, kabahatimiz yok, bu kalem..... Değil, bu dükkanı..... tuttuk, siz gitmişsiniz..... gelmişiz..... halimizi hiç sormuyorsunuz, ne söyleyecek isensöyle.

(s. 42) Sen ne söyledin? Seni nerede gördüler? Sana yazık değil mi? Senin kitabın nerede.

- Cem' muhatap zamirinin dört hali:

Siz, sizi, size, sizin

Siz söylediniz – sizi gördüler – Size bakıyor – Sizin kitabınız - Siz kime söylüyor idiniz – Size nerde rast gelmişler? – Size yan yan bakmışlar – sizin kitabınız yok mu?

- Müfred "gâib" zamirinin dört hali:

O, Onu, Ona, Onun

O söyledi O gördü Ona baktı Onun kitabı Ona ne söyledi
Onu nerede görmüşler? Ona pek acıdım Onun kitabı var mı?

53- Temrin

“Gelmek” den: *Ben geldim, biz geldik, ben geliyorum, biz geliyoruz, ben geliyorum, biz geliyoruz, ben geleceğim, biz geleceğiz.*

“Söylemek” den:

“Yazmak” dan:

“Okumak” dan:

“Oturmak” dan:

“Unutmak” dan:

“Görmek” den:

(s. 43)– Cem’ “gâib” zamirinin dört hali:

Onlar, Onları, Onlara, Onların

Onlar söylediler – Onları görmüşler – Onlara bakıyoruz – Onların kitabı, kitapları

Siz onlara ne söylediniz? Onlar sizi nerede görmüşler? - Taş atan onlardır – Onların kitabı, burada duruyor.

54- Temrin

Sıfırlı mahallere cem’, müfred mütekellim, muhatap, gâib zamirlerinin dört halinden hangisi münasip ise yazınız.

..... okuyorsun yazıyorumgidecek misiniz
 gitmeyeceğiz kalırsın giderim tanılar de tanılar
 eviniz evimizden küçüktürbaban kaç yaşında? artık
 büyüdünüz ayılığınız verildi mi? - yemek versinler mi? –
 Çalışmazsanızimzaladım köyünüzün muhtarı - annenin
 bohçası - kaleminiz kırık -şapkan kirli – arabaya ibtida bindiniz

– bu işte kabahatiniz var –bu çakı değil – bu dükkânımi tuttunuz? - giderken geliyorduk -haliniz böyle ne olacak?

“vermek” den: sen verdin, siz verdiniz, sen veriyorsun, siz veriyorsunuz, sen verirsin, siz verirsiniz, sen vereceksin, siz vereceksiniz.

“Koparmak”dan: “ “ “

“Kırmak”dan: “ “ “

“Utanmak”dan: “ “ “

“Terlemek”den: “ “ “

“Koşmak”dan: “ “ “

(s. 44) - “Benim kitabım” bir izâfettir. Burada “Benim” muzâfun- ileyhdir. “Kitabım” daki “m” de müfred mütekellime mahsus bir muzâf zamiridir. “senin kitabın” misalinde “kitap” a gelen “n” müfred muhatap, “onun kitabı” misalinde kitaba gelen “i” müfred gâib“Bizim kitabımız” misalinde kitaba gelen “miz” cem’ mütekellim, “Sizin kitabınız” misalinde kitaba gelen “nız” cem’ muhatap, “Onların kitabı” misalinde yine kitabın sonuna gelen “i” cem’ gâibe mahsus zamirlerdir. Bunlara “izâfi” zamirler denir.

55- Temrin

Sıfırlı mahallere müfred ve cem’ gâib, mütekellim, muhatap zamirlerinden dört halinden hangileri münasip ise yazınız.

Okuyor, dinliyoruz, gitmiyorlar ama gideceğiz - söyleyin, uslu otursunlar - bizi tanıdılar - gözü oyunda buradayız orada babası zabıt şehadet name aldılar - çantaları çantalarımızdan eski - yazdılar – arabaya önce bineceğiz, sonra dağa çıkıyorlardı - söyleyin bir daha yamasın - “sinema” da güreşler- süslü, bir kendin bak, bir de

(s. 45) Benim Kalemim,	Bizim kalemimiz.
Senin kalemin,	Sizin kaleminiz.
Onun kalemi,	Onların kalemi.

Bu misallerde “kalem” in sonuna gelmiş olan “im”, “in”“i”; “miz”, “niz”; “i” muzâf zamirlerdir.

56- Temrin

Aşağıdaki misallerde zamirleri ve onların hallerini göstermeli:

“Kalmak” dan: O kaldı, onlar kaldılar, - o kalır, onlar kalırlar, o kalır, onlar kalır, o kalacak, onlar kalacaklar

“Bağırma” dan: “ “

“Yürümek” den: “ “

“Anlamak” dan: “ “

57- Temrin

Ben seni sevdim, sen ona ne yaptın? – Senin nen var? – Senden bana ne fayda? – Benden sana çok fayda var – Ben seni daima çalıştırdım – Senin yaşın kaç? – Benim yaşım on – Onların kitapları sende mi? – Onların kitapları sizdedir – Ben bu hocaları tanırım, onlar bana çok ders okuttular – Biz ne size, ne de onlara karışırız – Gerek benim, gerek senin, gerekse onun emeği beyhude gitmez – Benim birinci arzum size hoş görünmektir – Sizden gayri benim kimim var? – Sizin bizim üzerimizde olan hakkınız büyüktür – Vazifede sen ben olmaz!

(s. 46) Sonlarında bu zamir izâfîler bulunan kelimelerin dört hali de tabii ki diğer kelimelerin dört hali gibidir. Mesela:

Kalemim	Kalemimi	Kalemime	Kalemimin.
Kalemin	Kalemimi	Kalemime	Kaleminin.
Kalemi	Kalemimi	Kalemime	Kaleminin.
Kalemimiz	Kalemimizi	Kalemimize	Kalemimizin.
Kaleminiz	Kaleminizi	Kaleminize	Kaleminizin.
Kalemleri	Kalemlerini	Kalemlerine	Kalemlerinin.

58- Temrin

Aşağıdaki misallerde zamir izâfîleri bulmak lazımdır:

Benim kâğıdım senin kâğıdından daha âlâdır – Kitabımın her sahifesi senin kitabının her sahifesinden büyüktür – Evimin dört odası vardır – Senin evin kaç oda? – Odamızın dört köşesinde pencereler vardır – Onların kalemleri ne kadar keskin! – Bizim kalemtıraşlarımız onlarınki kadar büyük değil – Sen nihayet söze geleceksin – Zamanın beyhude geçiyor, dersine çalış – Sarf ettiğin emeğe acı – Benim odam onun odası kadardır – Hokkanın içi kurumuş.

59- Temrin

Sıfırlı mahallere lazım gelen zamirleri koymalı:

Benim oda büyüktür, onların oda..... küçüktür – Sizin hane alçaktır, bizim merdiven..... yüksektir, senin seda tizdir, onun şapka siyahtır onların kalemleri yazmıyor – Bizim hane zengindir – Sizin peder katiptir, benim birader zabittir.

(s. 47)– Ahirinde “a” bulunan Türkçe kelimelerde. “baba”

Babam, Babamı, Babama, Babamın
 Babanın, Babanı, Babana, Babanın
 Babası, Babasını, Babasına, Babasının
 Babamız, Babamızı, Babamıza, Babamızın
 Babanız, Babanızı, Babanıza, Babanızın
 Babaları, Babalarını, Babalarına, Babalarının

Ahirinde “e” bulunan Türkçe kelimelerde: “Bahçe”

Bahçem, Bahçemi, Bahçeme, Bahçemin
 Bahçen, Bahçeni, Bahçene, Bahçenin
 Bahçesi, Bahçesini, Bahçesine, Bahçesinin

60- Temrin (Cümle Teşkili)

Kalem	:	Benim kalemim,	Senin kalemin,	Onun kalemi
Kâğıt	:	“	“	“
Mürekkep	:	“	“	“
Ev	:	“	“	“
Ağaç	:	“	“	“
Kuş	:	“	“	“
Vapur	:	“	“	“
Armut	:	“	“	“

Peynir : “ “ “
 Pirinç : “ “ “

(s. 48) – Ahirinde “u” bulunan Türkçe kelimelerde: “uyku”

Uykum, Uykumu, Uykuma, Uykumun
 Uykun, Uykunu, Uykuna, Uykunun
 Uykusu, Uykusunu, Uykusuna, Uykusunun

- Ahirinde “i” bulunan Türkçe kelimelerde: “kedi”

Kedim, Kedimi, Kedime, Kedimin
 Kedin, Kedinin, Kedine, Kedinin
 Kedisi, Kedisini, Kedisine, Kedisinin

Tıpkı yukarıda gördüğümüz “muzâfun- ileyh” ve “muzâf” bahsinde ahirinde kendiliğinden “a, u, e, i” bulunduğu zaman ne yapıyor isek bunlarda da yaparız.

61- Temrin (Cümle Teşkili)

Kalem : Kalem, Kaleme, Kalem

Kalem, Kalemine, Kalem

Kalem, Kalemine, Kalem

Saat : ...

Saç : “ “ “

Göz	:	“	“	“
El	:	“	“	“
Ceket	:	“	“	“
Öküz	:	“	“	“

(s. 49)Ahirinde “i” bulunan Türkçe kelimelerde: “çivi”

Çivim,	Çivimi,	Çivime,	Çivimin
Çivin,	Çivini,	Çivine,	Çivinin
Çivisi,	Çivisini,	Çivisine,	Çivisinin
Çivimiz,	Çivimizi,	Çivimize,	Çivimizin
Çiviniz,	Çivinizi,	Çivinize,	Çivinizin
Çivileri,	Çivilerini,	Çivilerine,	Çivilerinin

62- Temrin

Aşağıdaki misaller içinde zamir-i nisbîleri bulmak lazımdır:

Sen pek zenginsin – Biz ise fakir – Cümlemiz arkadaşız – Kardeşiz – Biz onunla dostuz – Fakat fenalara düşmanız – Pek zavallıyım – Biliyorum, âlimsiniz – Hocasınız – Siz daha çocuksunuz – Beni gitmem – sen, ihtiyarsın - O, yaşlıdır - Siz gelmelisiniz – Biz, usluuz – Onlar gafildirler – Bu sene biz üstünüz – O kolağasıdır – Ben yüzbaşıyım – Sen pek iyisin, o ise biraz yalancıdır.

63- Sualler

Sıfırlı olan yerlere lazım olan zamirleri koymalı:

Ben alim ... - sen, cahil ... - o, fâzıl ... - biz kemâl ... - siz, âtil ... - onlar gafil ... - onlar ihtiyar ... - siz genç ... - biz şakirt ... - o, hoca ... - o, müdür ... - o bizden ziyade tembel ... - biz, onlardan akıllı ... - onlar pek cahil ... - biz, yine biraz ma'lûmatlı ... - anam kadın ... - sizin pederiniz sufi ... - siz, mağrur ... – biz kibirsiz ... - Ahmet, deki ... - Hasan ile ben, müşterek ...

(s.50)“Ben kâtibim” cümlesinde “kâtip” in sonundaki “m”

“ Sen kâtipsen” cümlesinde “kâtip” in sonundaki “sin”

“O kâtiptir” cümlesinde “kâtip” in sonundaki “dir”

“Biz kâtibiz” cümlesinde “kâtip” in sonundaki “z”

“Siz kâtipsiniz” cümlesinde “kâtip” in sonundaki “niz”

“Onlar kâtiptirler” cümlesinde “kâtip” in sonundaki “dirler”“zamir” dir. Bunlara “nisbî zamir” denir. İsimlerin, sıfatların sonlarına getirilir.

64- Temrin “Cümle Teşkili”

Kâtip : Ben kâtibim, sen kâtipsin, o kâtiptir.

Biz kâtibiz, siz kâtipsiniz, onlar kâtiptirler.

Zengin : “ “ “

Fakir : “ “ “

Çalışkan : “ “ “

Şişman : “ “ “

Aptal : “ “ “

Türk : “ “ “

Memnun : “ “ “

(s. 51) - “Geldim”, “Kaldım” kelimelerinin sonundaki “m” ler

65- Temrin

Sonunda “ / (a)” olanlarda:

1 – Kaba: Ben kaba “yım”. Sen kabasın, o kabadır, biz kaba “yız”, siz kabasınız, onlar kabadırlar.

Sonunda “ھ (a,e)” bulunanlar:

2 - Hasta: Ben hasta “yım”, sen hastasın, o hastadır, biz hasta “yız”, siz hastasınız, onlar hastadırlar.

Sonunda “و (u)” bulunanlar:

3 – Dolu: ben dolu “yum”, sen dolusun, o doludur, biz dolu “yuz”, siz dolusunuz, onlar doludurlar.

Sonunda “i” bulunanlar: 4 – Zeki: Ben zeki “yim”, sen zekisin, o zekidir, biz zeki “yiz”, siz zekisiniz, onlar zekidirler. *

66- Temrin

Zamir-i fi’lileri bulmalı:

* Muallimler bu temrinleri tavzih ve teksir etmelidir.

Terbiyeli çocuklar itaat ettiler – Herkes onları sevdi – Kolumu incittim – Biz onu dövdük – Dersi yaptınız mı? Yaptık – Biz çalıştık çabaladık – Kimde kaldınız? – Ne vakit uyudunuz? – Hesap okuduk – Cem’ gördük – Bir günde dört ders aldık – Çalıştık da mecâzât gördük – Ne vakit geldin? – Dün geldim – Biz hepsini anladık – İlimin faydasını anladınız mı? – Kaç gün kaldınız? – Dört gün kaldık – Ambarları doldurduk – Beş gün okuduk – Bir gün oynadık – Biz İstanbul’a gittik – Orada mektepleri gördük – Camileri gördük – Sokakları öğrendik.

(s. 52)“Geldin” , “Kaldın” cümlelerinin sonundaki “ın”

“Geldi”, “Kaldı” cümlelerinin sonundaki “i” ler

“Geldik”, “Kaldık” cümlelerinin sonundaki “ك(k)” ile “ق(k)”

“Kaldılar” cümlelerindeki “ler”

67- Umumi Temrin *

İsm-i hâsları, ism-i cinsleri, Mef’ûlün sarîhleri, Mef’ûlün gayri sarîhleri, muzâfun-ileyh ve muzâfları ayırın:

Türkiye Türklerin memleketidir – Ankara Türkiye’nin payitahtıdır – İnsanlar karada, havada, denizin üstünde, altında geziyorlar – Hastalığın birinci ilacı, hasta olmamaya dikkat etmektir – İnsan ana kucağından beşiğe, beşikten mektebe, mektepten cemiyet içine düşer – Kâmil uslu durmuyor – Mustafa Kemâl paşa en son Türk kahramanıdır – Bahçemin etrafı mürver ağaçlarıyla kaplıdır – Bir adam dünyanın öbür ucuna gitse marifet sayesinde geçinir – Sanat altın bileziktir – Ömür geçer, ad kalır – Bu bağın üzümü çok ama elması, armudu, şeftalisi az – Gemiyi kurtaran kaptandır.

* Bu nev’i temrinler tavzih ve teksir edildikten sonra muallimler masdar, fi’l bahsine geçmeli, izâfet ile yapılan terkiplere “izâfi terkip”, sıfatlarla yapılanlara “tavsifi terkip” denildiğini öğretmeli.

(s. 53) Bunlar da zamirdirler. Adlarına “fi’l zamirleri” denir.

68- Umumi Temrin

Evveldi temrindeki kaidelerle beraber sıfatlar, zamirler, bilhassa dört hal birer birer gösterilecektir.

Bugün bana ise yarın sanadır – Tarih faydalı bir ilimdir – Tembel canlı bir evlidir – İstanbul’da, Bursa’da, Edirne’de büyük camiler vardır – İyi nasihat altın küpedir – Pederim amcamdan üç yaş küçüktür – Arapça, Fransızca öğreniyorum – Yalancının mumu yatsıya kadar yanar – Namuslu insanın değeri pek ziyadedir – Terbiyesizlerle konuşmamalıdır – Anaya, babaya, büyüklere hürmet borçtur – İşte geldik, gidiyoruz – Siz daha çocuksunuz.

Biz imtihanımızı verdik, ben üçüncü çıktım – Herkese ikişer soru sordular. Kedimin kuyruğunu kestiniz mi? – Bu gece uykumu alamadım – Bizim evin bahçesinden sizin kapıya kadar tam yüz adım.

69- Umumi Temrin

Aşağıdaki misallerde bulunan şahsi, nisbî, fi’li, izâfî zamirleri ayırın:

Muhterem pederim ne zaman geldiniz? – Siz kimin oğlusunuz? – Dün sizi aradık – Benim yazılarımı onlar yazdılar – Biz çocuğuz ama okur, yazar, hesap biliriz – Vatanı pek ziyade severim – Dini bütün bir Müslüman oğluyum – Yarın bize gelir misin? – Sizin beygiriniz topallıyor – Sen ne diyorsun o ne anlıyor.

4- MASDAR

(s. 54) - “Gelmek, gitmek, kalmak, yatmak, üşüme, terlemek, durmak, oturmak, okumak” gibi bir takım kelimeler vardır ki bunların sonlarında daima “mek”, “mak” bulunur. Manaları ne “zaman” bildiriyor, ne de bir şahıs gösteriyor. Yani ne geçmiş, ne de şimdiki, ne gelecek zaman, ne bana, ne sana, ne ona velhasıl kimseye ait bir fikir vermez bunlara “masdar” denilir.

Bunlardan ahirinde:

Mek

Bulunanlara “hafif masdar”

Mak

Bulunanlara “sakîl”masdar denir.

(s. 55) Gelmek: hafif masdardır. Çünkü sonunda “mek” vardır.

Kalmak: sakîl masdardır. Çünkü ahirinde “mak” vardır.

- Her masdarda iki taraf vardır. Biri madde-i asliyye, diğeri : “edat masdar”dır. Misal:

“sevmek”masdarında “sev” madde-i asliyye: “mek” de edat masdardır. “ağlamak”masdarında da “ağla”, madde-i asliyye, “mak” edat masdardır.

70- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan hafifleri, sakîlleri bulun, ayrı ayrı yazın:

Gülmek – kapamak – örmek – dökmek – sevmek – kaçmak – bakmak – seçmek – ayırmak – tartmak – çekmek – görmek – bulmak – taramak – bilmek – silmek – uçmak – koşmak – denemek.

71- Temrin

Aşağıdaki masdarlarda hangi taraf “madde-i asliyye” dir, hangi taraf “edat masdar” dır. Ayrı ayrı yazıp gösterin:

Nasihat vermek kolaydı – Kalp kırmak iyi değildir – Yüzmek öğrenmek faydalıdır – Toplamak, dağınık şeyleri bir araya getirmektir – Birinci vazifemiz vatani sevmek, ona güzel hizmetlerde bulunmaktır – Kanuna itaat etmek borcumuzdur – Eğlenmek usandır, çalışmak kazandırır – Bilmediğini sormak ayıp değildir – Uslu durmak – Merhamet etmek – Sökük dikmek – Yemek pişirmek – Haber göndermek – Kahkaha ile gülmek – Arsız arsız gülmek – Çalışma, yatma, gezme saatlerini sıraya koymak – Tarla sürmek – Verilen sözde durmak – Aç doyurmak – İyiyeye fena gözle bakmak yakışmaz – Doğruyu söylemek lazımdır.

5- Fİ'L

(s. 56)– “geldim”, “gittim”, “gördünüz”, “anladılar”, “oturduk”, “uyumuş, kalmış”, “yazmış, gitmişsin” dediğimizde az çok geçmiş bir zamanda, bir vakıada,

- “geleceğim”, “gideceksin”, “görecekler” Dediğimizde az veya çok sonra bir zamanda, bir vakıada,

- “geliyor”, “gidiyoruz”, “görüyorsunuz” dediğimizde şimdiki zamanda olmuş, olacak, olan bir hali, bir işi söylemiş oluruz. “böyle geçmiş”,

72- Temrin

Aşağıdaki fi'llerin fâilini bulun:

Ben geliyorum – Güneş dünyaya nur verir – Köpek, kediye havlar – Sen geliyorsun – Köpek, tavşanı kovalıyor – Yılan yerde sürünüyor – Horoz, ötüyor – Koyun, ot yer – Kemancı, keman çalacak – Vapur düdüğü çalıyor – Sivri sine vızlar – Güneş yarın yine doğar – Ahmet yazısını yazmış.

(s. 57)“gelecek”, “şimdiki” zamandaki bir hal, bir işi bildiren kelimelere “fi'l” denir.

- Her “fi'l” in bir fâili, yani her işin bir yapıcısı, yapanı vardır. “balık yüzüyor” desen burada yüzmek

73- Temrin

Aşağıdaki cümlelere birer fâil bulun:

..... okur - havada uçar - sokakta gezer - bakar - çalar -döner - yarar - kaçar - uyuyacak - geziyor - satacak - yağmış - havladı -uyuyacaksınız.

74- Fâide

Den – De “Cümle Teşkili”

Ev : evden, evde

Evden geliyorum – Evde idim

Kapı :

Sokak :

Dükkân :

Ben – sen – o – biz – siz – onlar.

Benden sana – Senden bana – Ondan bize – Bizden size – Sizden bize – Onlardan onlara – Bende var – Sende var – Onda var – Bizde var – Sizde var – Onlarda var – Bende yok – Sende yok – Onda yok – Bizde yok – Sizde yok – Onlarda yok – Bende değil – Sende değil – Onda değil – Bizde değil – Sizde değil – Onlarda değil

(Muallimler Bu fâideyi tenvî ve tevsî etmelidir)

(s. 58) İşini, fi'lini yapan kimdi balık değil mi? İşte burada “balık”“fâildir”.

- “zamirler”de olduğu gibi “fi’l”lerde de üç “şahıs” vardır.

Geldim: Mütakellim birinci şahıs müfred

Geldin: Muhatap ikinci şahıs

Geldi: Gâib üçüncü şahıs

“Geldim” dedik mi burada fâil“mütakellim” yani “ben”dir.

Bunların da “cem” leri vardır.

75- Temrin

Aşağıdaki cümlelerdeki fâilleri, “şahıs” ları söyleyin:

Geldim – Koyunlar gitti – Sinek uçuyor – Kuş kafesinden kaçacak –
Siz uyudunuz – Güldüler – Okuruz – Göz görür – Kulak işitir – Çocuk ağlıyor
– Tramvay duracak – Yazdılar, çizdiler, gittiler – Ahmet ekmeği kaptı –
Lambayı yakmış – Dün söyledim – Babam çağırıyor.

(s. 59) Geldik. Mütakellim “biz” birinci şahıs müfred

Geldiniz. Muhatap “siz” ikinci “ “

Geldiler. Gâib “o” üçüncü “ “

- Fillerde üç zaman vardır:

1- “Mazi” yani geçmiş zaman.

Geldim – Gittin – Yazdım – Gelmişim – Gitmişsin – Yazmış

Geldik – Gittiniz – Yazdılar – Gelmişiz – Gitmişsiniz – Yazmışlar

76- Fâide “Cümle Teşkili”

İle – le

Benim : Benim ile, Benimle

Senin : Senin ile, Seninle

Onun : Onun ile, Onunla

Bizim : *Bizim ile, Bizimle*

Sizin : *Sizin ile, Sizinle*

Onlar : *Onlar ile, Onlarla*

Kedi ile köpek – Bahçe ile kuyu – Korku ile kaçma – Elma ile armut – Kedi ile köpek oynuyor – Bohça ile götürdü – Korku ile koştu – Elma ile armut yemiş.

(s. 60) Geliyorum – Gidiyorsun – Yazıyor – Geliyoruz – Gidiyorsunuz – Yazıyorlar.

3- “İstikbal” yani gelecek zaman

Geleceğim – Gideceksin – Yazacak – Geleceğiz – Gideceksiniz – Yazacaksınız.

- Bazen fi’llerin fâili belli olmaz.

Mesela “mum sönüyor” desek burada mumu söndürenin kim olduğu belli değildir.

“Parmağın kesildi” desek burada parmağı kimin kestiği belli değildir.

- Böyle fi’llere “meçhul” derler.

Fakat “mumu söndürdüm” desek burada mumu söndüren bellidir: Ben. “parmağını kestim” desek burada parmağı kesen bellidir: sen.

Böyle fâili belli olan fi’llere de “ma’lûm” derler.

77- Temrin

Şu misallerdeki fi’ller hangi zamanlara aittir:

Ahmet yazı yazdı – Ben okudum – Çocuklarla oynuyoruz – Babam tavuğu kesecek – Şimendifer bir köpek çiğnemiş – Hizmetçi gidiyor – Şu elmayı koparacağım – Muallimler görmüşler – Ali ile beraber gitmişsin – İmtihan vakti geliyor – Size kurban keseceğiz – Ma'lûmat verdiler – Aferin almışsın.

(s. 61) - “Ma'lûm” olan bir fi'l “meçhul” haline getirilebilir. Mesela “kesiyorum” ma'lûm bir fi'ldir; bunu meçhul yapmak için masdarı olan

“Kesmek”

Deki “kes” ile yani “madde-i asliyye” ile; “mek” yani “edat masdar” arasına bir “I” getiririz.

“Kesilmek”

Meçhul olur. “kesiyor” derken “kesiliyor” deriz. Demek ki ma'lûmmasdarları meçhul yapmak için madde-i asliyye ile edat masdar arasına bir “I” getirmelidir.

78- Temrin

Aşağıdaki fi'llerden hangisi ma'lûm, hangisi meçhul, söyleyiniz?

Mum sönüyor – Lamba tutuşacak – Bu kâğıdı ben yırttım – Muallime ne söylediniz? – Sabah olacak – Güneş doğuyor – Ay batacak – Rüzgâr esiyor – Kelemin ucu kırıldı – Bu kitabı sen parçaladın – Dizlerim kesildi – Alnınızı kaşıyorsunuz – Sizi tanıdım – Bu dersi sen iyi bildin – Rüzgar bulutları dağıtıyor – Yangın basıldı – Askerler dizilecekler – Hoca teşbihini dizdi.

(s. 62)Bu “I” madde-i asliyyenin sert veya hafif okunuşuna göre önüne “i” veya “u” getirilir.

Ma'lûm	Meçhul	Ma'lûm	Meçhul
Koparmak:	Koparılmak	Yıkmak :	Yıkılmak
Tutmak :	Tutulmak	Yutmak :	Yutulmak
Dizmek :	Dizilmek	Basmak :	Basılmak
Seçmek :	Seçilmek	Atmak :	Atılmak
Kırmak :	Kırılmak	Sevmek :	Sevilmek

Eğer madde-i asliyyenin sonunda kendiliğinden bir "l" var ise "l" getirilmez, bir "n" getirilir.

Mesela "bilmek" sonundaki masdarında madde- asliyye"bil" değil mi? Görüyoruz ki sonunda "l" var. Bu "l" den sonra bir "n" getiririz. "Bilinmek" olur ki meçhuldür.

79- Temrin

Aşağıdaki masdarları "meçhul" yapın:

Yazmak – Bilmek – Biçmek – Konmak – Satmak – Ezmek – Çizmek – Açmak – Saçmak – Taramak – Okumak – Bilemek – Vermek – Depremek – Acımak – Kılmak – Bulamak – Elemek – Kazımak –

(s. 63)Silmek : Silinmek

Çalmak : Çalınmak

Keza:

"aramak" : "ara" : "aranmak" : olur, çünkü madde-i asliyye sonunda "a" var.

“okumak”, “oku” : “okumak” olur, çünkü madde-i asliyye ahirinde “u” var.

“istemek”, “iste” : “istemek” olur, çünkü madde-i asliyye ahirinde “e” var.

“kaşımak” : “kaşı” : “kaşımak” olur, çünkü madde-i asliyye ahirinde “ı” var.

Fi'ller dokuz tanedir

1- Emr-i Hazır, Neyh-i Hazır

Yap veyahut yapma diye muhataba emretmek için kullanılır.

80- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan “emr-i hazır” “nehyi hazır” yapın:

<i>Oturmak</i>	<i>Yatmak</i>	<i>yapmak</i>	<i>Bilmek</i>	<i>Uyumak</i>
<i>Koşmak</i>	<i>Yürümek</i>	<i>Kovmak</i>	<i>Yormak</i>	<i>Çalmak</i>
<i>Kalmak</i>	<i>Yatmak</i>	<i>Satmak</i>	<i>Konuşmak</i>	<i>Düşmek</i>
<i>Gezmek</i>	<i>Ezmek</i>	<i>Çizmek</i>	<i>Kaçmak</i>	<i>Kırmak</i>
<i>Açmak</i>				

(s. 64)Emr-i Hazır	Müfred	Cem'	Neyhi Hazır
“Yazmak” : yaz,	Yazın,	Yazınız,	Yazma
“Çalışmak” : çalış,	Çalışın,	Çalışınız,	Çalışma
“Aramak” : ara,	arayın,	arayınız,	arayın
“İstemek” : iste,	isteyin,	isteyiniz,	isteyin

“Kaşımak” : kaşı, kaşıyın, kaşırıyınız, kaşıma

2- Emr-i Gâib. Neyhi Gâib

Yapsın. Yapasın diye gâib emretmek için kullanılır.

81- Temrin

Aşağıdaki cümlelerdeki emri hazırları bulun:

Gel oğlum yanıma gel, Fena kimselerden sakın, Daima iyi şeyler düşünün – Mektepten kaçma – İyi düşünmeye alışın – Vicdanınızı temiz tutun – ya, hayır söyle ya da hiçbir şey söyleme – Az söyle, öz söyle – Her yerde kendini sevdire – Anana babana itaat et – Kimseyi zem eyleme – Her söze atılma – Uslu, edepli gez – Gün yirmi dört saattir: üçe ayır, sekiz saat çalış, sekiz saat uyu, sekiz saatte eğlen.

İyiliği arayın, fenalığı kovalayın, Vatanınızı çok seviniz – Gülün, oynayın, eğlenin fenalık etmeyin – Kimseden değil, kendinizden isteyiniz – Çalışın, çabalayın – Kötü arkadaştan sakınınız.

(s. 65)Emri Gâib

Neyhi Gâib

“Yazmak” : yazsın, yazsınlar,

yazmasın, yazmasınlar

“İstemek” : istesin, istesinler,

istememesin, istemesinler

“Okumak” : okusun, okusunlar,

okumasın, okumasınlar

“Aramak” : arasın, arasınlar,

aramasın, aramasınlar

“Uyumak” : uyusun, uyusunlar,

uyumasın, uyumasınlar

“Büyüme”: Büyünsün, Büyüsünler,

Büyümesin, büyümesinler

82- Temrin

Bu masdarları “emri gâib” “neyhi gâib” yapın:

Yıkmak	Bıkmak	Bağırarak	Gülmek	Ağlamak
Sevmek	Saymak	Dövmek	Dalmak	Kırmak
Satmak	Almak	Açmak	İşlemek	Duyulmak
Büyüme				

83- Temrin

Aşağı cümlelerde “emri gâibleri” “neyhi gâibleri” bulun.

Güller bir araya gelsin de, bakın ne güzellikler çıkar – Ahmet şimdi kalksın, gitsin, hocayı bulsun – Ali okusun, Veli yazsın – Kapılar açsın - Oh! Şöyle... Yüzümüz gözümüz açılsın – Söyleyin çocuklar içeriye girsinler – Kimse kimseye fena söz söylemesin – Cenabı hak vatanımızı esirgesin – Hocaya söylesin – Talebe dinlesin – O istediği kadar bağırsın, çağırsın, hak yerini bulur – Gelsin gitsin ile iş bitmez – Allah dert verip derman aratmasın – Söyleyin, çocuklar koşmasınlar – Gürültü etmesinler.

(s.66)3- İltizâmî

Bir işin yapılması istenildiği zaman kullanılır.

“Sevmek” den:	Seveyim.	Almaktan: Alayım
	Sevesin	Alasın
	Seve	Ala
	Sevelim	Alalım
	Sevesin	Alasın
	Seveler	Alalar

84- Temrin

Bu masdarlardan “fi’l-i iltizâm” yapın:

Tutmak, kaymak, süpürmek, çizmek, dürmek, ağlamak, tazelemek, vermek, dürmek, dökülmek, çevirmek.

85- Temrin

Aşağıdaki cümlelerde fi’l-i iltizâmîleri bulun:

Birbirimizi sevmeli – Daima bir olalım – Allah cümleye iyi huylar vere – Biz bir olalım ki düşmanlarımız dağılsınlar – Ben yiyeyim, sen bakasın bu olmaz – Önceden atımızı bağlayalım, sonra Allah’a ısmarlayalım – Varayım, bakayım bizim arkadaşlar ne yapıyorlar? – Elin ağzı torba değil ki büzesin – Derslerimize çalışalım, öğrenelim, yoksa cahil kalırız – Büyük sözü dinleyelim – Gülelim – Eğlenelim – Bahar geldi, kalkın kıra çıkalım – Bu kitabı niye yaptık, siz okuyup öğrenesiniz diye – Dünyanın her halinden ibret alalım – Fenalığa karşı bütün kudretinizle durasınız – Uslu dur ki seni seveyim – Bana mektepten kaç diyor, niye kaçayım?

(s. 67) “Aramak”tan; Arayayım	“Okumak”tan:	Okuyayım
Arayasın		Okuyasın
Araya		Okuya
Arayalım		Okuyalım
Arayasınız		Okuyasınız
Arayalar		Okuyalar

86- Temrin

Aşağıdaki cümlelerde sıfırlı yerlere fi'l-i iltizâmîleri koyun:

Ne dilersek Allah'tan ... - Çalış ...adam ... - Kimsenin kalbi ... - Yanımda hiç kitap yok ki ... - Çok dağıldık, biraz, sık sıkı ... yoksa çözülür – İsterim ki derslerinize dikkat ... - Dünyada hayır işleyin ki sonunda hayır ... - Sizi göreyim. Çabuk gidip çabuk ... - Daima ümit ...ümitsiz ...

(s. 68)4- Fi'l-i Vücubi

Bir işin olması mutlaka matlup ise kullanılır.

“Sevmek”ten:	Sevmeliyim	“Kalmak”tan:	Kalmalıyım
	Sevmelisin		Kalmalısın
	Sevmeli		Kalmalı
	Sevmeliyiz		Kalmalıyız

87- Temrin

*Aşağıdaki masdarlardan “fi'l-i vücubi”ler yapın: **

Yemeli, içmeli Allah'a şükretmeli – Siz biraz daha gayret etmelisiniz – Biz vatanımızı sevmeliyiz ki bahtiyar olalım – Çocuklar çalışmalıyız çalışmalıyız başka çaremiz kalmadı – İnsan sözünden dönmemeli – Kendini düşmana güldürmemeli – Sen ey oğlum, daha çok çalışmalısın ki sonunda rahat edesin – İyi yaşamak için namuslu olmalı – Derslerde anlamadığınız yerleri sormalı – Eğlenmeli, fakat adam gibi gezmeli eğlenmeli.

(s. 69)Sevmelisiniz **Kalmalısınız**

* Küçük cümlelerle tasrif ettirmeli. Mesela: Bugün çalışmalıyım. Müteaddit misaller irad etmeli.

Sevmeliler

Kalmalılar

5- Mâzî-i Şühûdî

Sevdim	Kaldım
Sevdim	Kaldın
Sevdi	Kaldı
Sevdik	Kaldık
Sevdiniz	Kaldınız
Sevdiler	Kaldılar

89- Sualler

Sıfırlı yerlere birer “fi’l-i vücubî” bulmalı:

Mazarrat gelecek şeylerden ... - Tembelliği terk ... - Namuslu kimselerle ... - Türk ismi ... - Herkes dinini, milletini ... - Adınızı tembel ... - Hem kazanmayı hem de harcamayı ... - Sen bugünlerde biraz uslu ... - Siz bu gece burada ... - İnan hakiki ... - Bir şeydi ne kadar...

(s. 70) - Mâzî-i şühûdî: Mütakellimin geçmiş zamanda gözle gördüğü şeyi beyan için kullanılır. *

90- Temrin

*Aşağıdaki masdarlardan “mâzî-i şühûdî” yapın **

* Muallim efendiler bu temrinleri tekrar tekrar değiştirip talebeye hem tahlile hem de zikre alıştırmalı, kâğıttan ziyade tatbikatın ehemmiyeti vardır.

Yürümek – üşümek – dökmek – uyumak – açılmak – soğuk almak – terlemek – içmek – doğmak – büyüme – söz etmek – söylemek – bağırarak – haykırmak – susmak.

91- Temrin

Aşağıdaki cümlelerde “mâzî-i şühûdî”leri bulmalı:

O kadar çalıştım ki yoruldu – Eski dersleri bir daha baştan okudum – Mektebi pek ziyade sevdim – Ben sana inandım da yazmadım – Bu sene arkadaşım birinci çıktı – Ben ikinci çıktım – Rüzgâr kâğıtları uçurdu, güç hal topladım – Kapıyı kapadılar – Pencereyi açtık – Güneş battı – Biz gördük haber verdik – Siz okudunuz ama anlamadınız – At kişnedi – Ne zaman geldin? – Kaç defa sana söyledim ki bu iş olmaz – hangi dükkâna gittiler? – Sen kardeşimi gördün mü? – Lütfü merdivenden düştü – Ben dikkat ettim düşmedim.

(s. 71)6- Mâzî-i Nakîl

Sevmişim

Sevmişiz

Sevmişsin

Sevmişsiniz

Sevmiş

Sevmişler

- “Mâzî-i naklî” sîgası; mütekellimin geçmiş zamanda

92- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan “mâzî-i naklî” yapınız:

*Cümlelerle tasrif ettirmeli. Mesela: Bir saat yürüdüm.

Kalkmak – yatmak – giyinmek – hazırlanmak – gitmek – derse bakmak – vazife yapmak – aferin almak – beğenmek – eğlenmek – sararmak – uyumak – sayıklamak – zorlamak – horlamak.

93- Temrin

Aşağıdaki cümlelerde “mâzî-i nakli” gösterilecektir.

1912’de doğmuşum – Bu gece uykumda söylenmişim – Ben sizi berberde

(s. 72) Olan işi işitmekle bildiğini bildirmek için kullanılır.

görmüşüm ama nerede? – Sen babamı görmüşsün öyle mi? – Güneşten kararmışsın – Geçen gün vapurda uyumuşsun – Kardeşin, kardeşimi görmüş, beni sormuş – “Neziye” o kadar üşümüş ki eli ayağı buz kesilmiş – Bir de gözümü açtım ki güneş çıkmış, ortalık aydınlanmış – Amcan adeta ihtiyarlamış – Güya muallimin dediğini anlamışız gibi baş sallıyorduk – Onlar bizden daha geride kalmışlar.

94- Temrin

Aşağı sıfırlı yerlere “mâzî-i şühûdî”ler bulup koymalı:

Cuma günü buraya ... - Ertesi gün oraya ... - Bu zaman yukarıya ... - Siz oralarda neler ... ? – Biz burada tembel tembel ... - Müdür bey size ne emir ... ? – Babam bana aferin ... - Sana ben ne ... ? – Biz namaz ... Sen abdest ...mı? – Aklıma neler ...biliyor musun? – Validem bana çok nasihat ...

(s.73) 7- Hâl

Seveyorum	Seveyoruz
Seveyorsun	Seveyorsunuz
Seveyor	Seveyorlar
Veyahut	
Seviyorum	Seviyoruz
Seviyorsun	Seviyorsunuz
Seviyor	Seviyorlar

Suretinde yazılır. Hâl sîgası şimdiki zamanda olan bir işi beyan etmek için kullanılır.

95- Temrin

Aşağıdaki sıfırlı yerlere münasip “mâzî-i nakil”ler koyun:

Bizim Ahmet efendi dün sabah bize ... - Onlar gelmişler, bunlar ... - Sana ne oldu benzin ... - Siz bizi ... biz sizi görmedik – Pederin arabaya ... gidiyordu – Halanız dün Üsküdar’a ... - Bu gece rüyada çeşmeye ...su ... sonra sizin sokağa ... - Geçen sene çok yaramazdın ama bu sene ... - Hasta, dün gece sabaha karşı ... -

96- Temrin

*Aşağıdaki mastırlardan “hâl” sîgaları yapın: **

Gülmek – sönmek –sallanmak – aldatmak – baktırmak – sattırmak – uğraşmak – yorulmak – anlamak – süpürmek – üfürmek – tükürmek.

(s. 74) 8- İstikbal

* Küçük cümleler halinde tasrif ettirin. Mesela “Sevincimden gülüyorum”.

Seveceğim	Kalacağım
Seveceksin	Kalacaksın
Sevecek	Kalacak
Seveceğiz	Kalacağız

97- Temrin

Aşağıdaki cümlelerde “hâl”leri bulun:

Bahar geldi geçiyor – Annemi çok seviyorum – Küçük kardeşim çalışıyor – Kızıyorum – Rüzgâr esiyor – Deniz dalgalanıyor – Dersimi anlamadım mı sıkılıyorum – Bugün siz ziyade terliyorsunuz – Kuşlar küme küme geliyor – Kuzular doğmuş, meliyorlar – Korkumdan titriyorum – Hem görüyorsun hem de görmüyorum diyorsun – Ne düşünüyorsunuz? – Bir kederiniz mi var? – Onlar seni edepli, terbiyeli gördükçe seviniyorlar – Çocukluklarında çalışmayanlar, ihtiyarlıklarında eziyet çekiyorlar – Serseri kimseleri her yerden kovuyorlar.. – Şu adam avuç avuç para veriyor, parayı nereden buluyor belli olmuyor. – Biz geliyoruz, siz gidiyorsunuz – Bizim kedi her defa dört yavru doğuruyor. – Şimşek çakıyor, gök gürlüyor, gündün güne eriyorsunuz.

(s. 76) Seveceksiniz

Kalacaksınız

Sevecekler

Kalkacaklar

- “İstikbal” sîgası; gelecek zamanda olacak bir işi beyan etmek için kullanılır.

98- Temrin

Aşağıdaki sıfırlı yerlere “hâl” koyun:

Bugün akşam ... - Aralıktan soğuk soğuk hava ... - Bu ev harap gezerken ... - Müezzin, ezan ... - Çocuk uyanmış ... - Geldim, baktım ki kardeşim mışıl mışıl ... - Rüzgar çıktı, deniz ... - Bahar geldi mi çiçekler ... - İmtihanlar yaklaştı, yüreğim ... - Sabah olmuş horozlar ... - “Bahâ” keyifli, yüzü ... - Sokaktan tabur tabur asker ... - Güllerden güzel güzel kokular ... - Bülbüller şakır şakır ...

(s. 77)9- Muzâri'

Okurum	Okuruz
Okursun	Okursunuz
Okur	Okurlar

99- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan “istikbal” sîgası yapın:

Saymak – yapmak – tatmak – satmak – içmek – biçmek – yüzmek – süzmek – anlatmak – patakladmak – yalvarmak – aramak – taramak – başlamak – haşlamak.

100- Temrin

Aşağıdaki sıfırlı yerlere münasip “istikbal”ler koyun:

Pederin hangi gün ...? – Yarın ben size bir söz ... - Daha çalışmayacak olursa sınıftan ... - Siz böyle çalışırsanız mükafat ... Onlar yaptıklarına pişman ... Sen en sonra sözüme ... - Ben ne yapıp kitabı ... - Sen hangi gün bize ... - Yarın Ali yazı ... - Mehmet de yanında ... - Hepimiz bahçeye ... - Siz muallime ne ... - Onlar saat onda köprüde ...

(s. 78) Bazı muzâri'ler:

gitmek	etmek	kıskanmak	oturmak
giderim	ederim	kıskanırım	otururum
gidersin	edersin	kıskanırsın	oturursun
gider	eder	kıskanır	oturur
gideriz	ederiz	kıskanırız	otururuz
gidersiniz	edersiniz	kıskanırsınız	oturursunuz
giderler	ederler	kıskanırlar	otururlar

101- Temrin

Aşağıdaki cümlelerde bulunan "istikbal"ler gösterilecektir:

"Şahısları ile beraber"

Fare kediyi gördü, kaçacak – Biz durmayıp kaçacağız – Onlar güç imtihan verecekler – Siz ne zaman çalışacaksınız? – Bir gün gelecek çalıştığınızın mükâfatını göreceksiniz – Şu buğdaylar harmana gidecek, orada ayıklanacak, biz de yiyeceğiz – Çalışırsam pederim sevecek, annem sevinecek, ağabeyim beni gezmeye götürecektir, ablam aferin diyecek, komşular beğenecek – Böyle böyle adam olacağım – Davranın, vapura yetişemeyeceksiniz – Her zaman her yerde namuslu davranacağız – İnşallah muradımıza ereceğiz – Siz de büyüüp yaşlanacaksınız – Islık çalma, hindi kabaracak – Biz ne zaman olsa sizi geçeceğiz – Verdiğimiz sözden dönmeyeceğiz, duracağız.

(s. 79)

çalmak	evermek	bulmak
--------	---------	--------

çalarım	everirim	bulurum
çalarsın	everirsin	bulursun
çalar	everir	bulur
çalarız	eveririz	buluruz
çalarsınız	everirsiniz	bulursunuz
çalarlar	everirler	bulurlar

102- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan “muzârî” sîgaları yapın: *

1- Tutmak – sevmek – ezmek – sezmek – dikmek – çıkmak – koşmak
– asmak – tutmak – yutmak – dizmek.

2- Gitmek – inmek.

3- İşitmek.

4- Çalmak – dalmak – salmak.

5- Kalmak – almak.

6- Vurmak – dürmek.

7- Kurmak – sormak – burmak – yormak.

8- Solmak – dolmak – bulmak.

9- Karalamak – aralamak – sıralamak.

10- Girişmek – erişmek – bitişmek.

11- Darılmak – sarılmak – asılmak.

*“ Mükün olduğu kadar şakirdanı fi’l muzârî’ müstesnalarına alıştırılmalı. Bilhassa cümleler yaptırılmalı.

12- Bakmak – çakmak – yakmak – çatmak – tatmak.

(s. 80)- Muzâri'; hem "hal" münasibi verir, hem de istikbal. *

103- Temrin

Aşağı cümlelerde "muzâri"'leri bulun:

Ömür gelir, geçer – İnsan ne ederse kendisine eder – Yalan, çabuk meydana çıkar – Bayramlarda el öperler – Sinemaya gideriz – Sen git, ben geliyorum – Sen gitmezsen ben giderim – Her gün seni iştirim – O söyler, sen söylersin, uyuşursunuz – Ben derim mangal tahtası, o anlar bayram haftası – Kiraz ilkbaharda yetişir – Dut olunca yaz olur – Yeriz, içeriz keyfimize bakarız – Daima şundan bundan konuşurlar – Ahlak güzelliği insanı sevdirebilir – Ramazanda oruç tutarlar – Uyurum, uyanırım seni kitap okur görürüm – Abur cubur yemek mideye dokunur – Hem okurum, hem yazarım – Sen güzel resim yapıyorsun – Onlar gayet iyi yemek yaparlar.

* Muallim efendiler muzâri' müstesnalarını tenvir etmelidirler.

4.4.2. YENİ SARF DERSLERİ (BEŞİNCİ SINIF- İKİNCİ KISIM)

Ahmed Rasim

YENİ SARF DERSLERİ

Türkiye Cumhuriyeti Maârif Vekâleti tarafından 1340 senesi tarihiyle neşrolunan ilk mektepler müfredat programına göre tertib ve tahrir olunmuş sarf dersleri kitabıdır.

Beşinci Sınıf İkinci Kısım

İkinci tab'

Sahip ve neşri Bab-ı Âlî Caddesinde "Kanaat" Kütüphanesi

Sahibi "İlyas"

Hukuku Mahfuzdur

İstanbul – İkdam Matbaası

1340 – 1924

(s.3) Maarif vekâletinin 1340 programı:

(Beşinci sınıf, haftada 2 ders)

Sarf derslerinde her zaman “misallerden kaidelere gidilecek”: Yani evvela münasip cümleler yazdırılarak matlub olan sarf ve nahv kaideleri bunlardan çıkarılacaktır. Bir defa çıkarılmış olan kaideler, ekserisi şifahi olmak üzere müteaddit temrinlerle takviye edilecektir.

1- Kelime, hece, harf, harekeler

2- Ahenk kaidesi

Kelimenin Aksamı

3- İsim

4- Sıfat

5- Zamir

6- Masdar

Müştağ İsimler

7- Fi'l: Zaman, şahıs, kemmiyet Lâzım, müteaddî, ma'lûm, meçhûl, müspet, menfî, istifhâm, rabt sîğaları, mana ve isti'malleri, mürekkeb fi'ller (hikâye, rivayet, şart)

(s.4) 8- Hâl “zarf”

9- Edatlar

10- Cümle, fi'l, fâil, mef'ûl

Tam, asli, mütemmim, cümleler

11- Sarf ve nahvî basit tahlilleri (kıraat kitapları üzerinde ve şifahi olmak üzere)

(s. 5) 1- KELİME, HECE, HARF, HAREKE

- “İnsanda akıl vardır”

Dediğimizde bu cümledeki “insan”, “akıl”, birer “kelime”dir.

- Hayvanlar ayaklı, kanatlı, yüzgeçli olurlar. Dediğimizde bu cümlede “hayvanlar”, “ayaklı”, “kanatlı”, “yüzgeçli” birer “kelime”dir.

- Ağaç, kök, gövde, dal ve yapraktan ibarettir. Dediğimizde “ağaç”, “gök”, “gövde”, “dal”, “yaprak” birer “kelime”dir.

- Demir topraktan çıkar.

Dediğimizde “demir”, “toprak” birer “kelime”dir.

(s. 6)– Hava eser, su akar, yıldız parlar

Dediğimizde “hava”, “su”, “yıldız” birer “kelime”dir.

Şu halde:

“Kelime” gerek yazılı olsun gerek söylenmiş olsun kendisinden bir mana anlaşılan şeye denir.

- Kelimeler “hece”lerden yapılırlar

- “Hece” birden okunan veya söylenen bir, yahut birkaç harftir.

Mesela:

“Tek” kelimesi iki harfli, bir hecelidir

“Can” kelimesi üç harfli, bir hecelidir

“Türk” kelimesi dört harfli, bir hecelidir

“Tekir” kelimesi dört harfli, iki hecelidir

“Namus” kelimesi beş harfli, iki hecelidir

“Türkçe” kelimesi altı harfli, iki hecelidir

“Ni, bi, ci, di, fi, vi” de olduğu gibi.

- Görülüyor ki bunlar sâit olunca diğer harflerin sonuna geliyorlar.

1- Temrin

Aşağıdaki “ötre”lerin kaçınıcı türlüden olduğunu söyleyin.

Bu – şu – o – böyle – şöyle – bura – şura – kol – tuz – yol – toz – böl – yüz – bulgur – budur – koru – boru – ulu – dolu – ölü.

Tavuk – kavun – sabun – kuzgun – üç gün.

(s. 9) 2- AHENK KAİDESİ

1- Türkçede:

Bir kelimenin ilk hecesi hafif olursa diğer heceleri de hafif olur:

“Gelmek” kelimesindeki ilk hece olan “gel”hafiftir, ikinci hece olan “mek” de hafif söylenir, okunur.

“Kelebek” kelimesinde ilk hece olan “ke”hafiftir, ikinci hecesi olan “le”, üçüncü hecesi olan “bek” de hafif söylenir, okunur.

2 – Temrin

Aşağıdaki kelimeleri hecelerinin hafif veya pekil olduğuna göre söyleyin, okuyun

“ev: evler” – “ağaç: ağaçlar” – “tuz: tuzsuz” – “gün: gündüz” – “düz: dümdüz” – “kol: kolsuz” – “köz: közlü” – “uyku: uykusuz” – “çakmak: çakmaklı” – “top: toplu” – “koyun: koyun sürüsü” – “odun: odun yığını” – “geminin dümeni” – “ocağın dumanı” – “ceviz içi” – “kalem ucu” – “ev: evlenmek” – “av: avlamak” – “tepe: tepelemek” –

(s. 10)2- Türkçede:

“Tekerlekli” kelimesinde ilk hece olan “te”hafiftir, ikinci hecesi olan “ker”, üçüncü hecesi olan “lek”, dördüncü hecesi olan “li” de hafif söylenir, okunur.

3- Türkçede:

1- Bir kelimenin ilk hecesi pekil yani kaba, ağır olursa diğer hecelerde pekil söylenir, okunur:

“Kalmak” kelimesinde ilk hece olan “kal” pekildir, ikinci hece olan “mek” de pekil söylenir, okunur.

“Karanlık” kelimesinde ilk hece olan “ka” pekildir, ikinci

3- Temrin Ve Kıraat

Fırtına ağaçları, evleri, yıkar – Yemeğin tuzu, biberi yoktur – Gözleri uykusuzluktan kapanıyor – Top oyunları atiklik, çabukluk işidir – Bu iğne gözsüz imiş – Geminin dümeni tutmuyor – Ocağın dumanı çıkıyor – Kurt koyun sürüsüne saldırır – Kalemin ucu pürüzlendi – Avlana avlana yorulduk – Önce bağlara gittik – Sonra evleri gezdik – Şu karşı ki dağlara kar yağmış – Eskiden çakmaklı tüfekler vardı – Kurt dumanlı havayı sever – Babam elli, elli bir yaşındadır – Zavallıyı elsiz, ayaksız götürdüler – Sessiz, dilsiz bir çocuk idi – Birer birer, ikişer ikişer verdim – altışar altışar aylık istediler – Sekizlerden on altı, dokuzardan on sekiz eder – Hacı başka kazı başka – Kapıdan kov bacadan girer – Evden eve fark vardır – Düzden gidelim, tozdan gitmeyelim.

(s. 11) Hece olan “ran” ile üçüncü hece olan “lık” da pekil söylenir, okunur.

“Kalabalıklı” kelimesinde ilk hece olan “ka” pekildir, ikinci hece olan “la” ile üçüncü hece olan “lık” ve dördüncü hece olan “lı” da pekil söylenir, okunur.

2- Birinci hecesi üçüncü türlü ötreden olan kelimelerin ikinci heceleri dördüncü ötreden gelir.

Mesela: “Koyun” kelimesinin birinci hecesi üçüncü türlü ötredir, ikinci hecesi olan “yun” dördüncü heceden söylenir, okunur.

“Ko – yun” – “to – puz” – “kö – pek” – “to – pak” – “lo – but” – “ol – gun” – “sol – gun” – “soy – gun” – “yor – gun” – “kor kunç” – “porsuk”

4 – Temrin Ve Kıraat

Koyunlar geliyor – Oyunları seyredin – Yangına körükle gider – Topuklarım ağrıyor – Küçük küçük bademler – Sulu, olgun şeftaliler – Bulgur pilavı severim hele yoğurt ile olursa – Çocukları korkutmayın – Atları

ürküteceksin – Gözüme gözükmek – Görgü ilimden kutludur – İki bölük asker geçti – Etləri pörsümüş – Gözleri sönük – Bu parça kesik değil, kopuk – Topuz eski silahlardandır – Bu tür tavuk her dem piliçtir – Kuduz köpek ısırır – Kuzguna yavrusu güzel görünür – Durgun sulardan korkular – Bugün benzin pek uçkun.

(s. 12)“Tutkun”, “urgan”, “bulgur”, “Turgut”, gibi kelimelerin birinci heceleri dördüncü ötredeendir.

3- Birinci hecesi, birinci türlü ötrede olan kelimelerin ikinci hecesi ikinci türlü ötre okunur, söylenir.

“Bö – lük” – “gör – gü” – “gözükmek” – “körük” – “sönük” – “köpük” – “köprü” – “pörsük” – “dümdüz” – “düdük”, “küçük”, “büyük”, “çürük”, “uzun”, “küplü” tamamı ikinci ötredeendir.

4- Türkçede:

Dördüncü ötrede sonra birinci ikinci türlü ötrede olmaz.

5- Türkçede:

Esreden sonra ötrede olmaz, ötrede sonra da esrelemez.

6- Türkçede:

İlk hecesi üstün yahut hafif esre olan kelimelerin diğer heceleri yine üstün veya esre olur.

5- Temrin (Karışık Sualler)

Güderi – çörek – yüksek – üvez – yüzük – yoksun – öküz – kömür – karpuz – kavun – üzüm – maymun – gıcınmak – marul – dopdolu – turşu – karaca – kuruca – sulu sepken – turna kuşu – davul, zurna – top toparlağı – ana kucağı -

(s. 13) *Dere – gebe – ebe – tepe – sepet – evet – demet – deve – dişi – kişi – tipi – inci – binici – kişniş – dizgin – gemi – keçi – vişne – bezgin – azgın.*

Kelime:

“İsim”, “sıfat”, “zamir”, “masdar”, “fi’l”, “edat” isimleriyle altı kısma ayrılır.

6- Temrin Ve Kıraat

Gebe inek – Yüksek tepe – Hasır sepet – Ot demeti – Deveboynu – Dişi kurt – Kişi ettiğini bulur – At binicisini tanır – Kişniş şekeri – Çelik topuz – Kurnaz keçi – Çürük vişne – Çürük direk – Tipi geliyor – Kuduz köpek.

7 – Temrin Ve Kıraat

Evetleme – demetleme – sepetleme – oyalama – boyalama – ovalama – geveleme – heceleme.

Karşı – tartı – çatı – katı.

Tire – pire – sirke – gölge – olgun – körpe – körebe – görmez – çömez – örgü – türkü – sürgü – burgu – kargı – sorgu.

8- Temrin Ve Kıraat

Yoğurt – züğürt – düzgün – süzgün – on gün – Burdur – bildir – yüzme – bozma – düzme – üzme – koşma – uçma – korkma – torba – zorba – kırba.

Moda – oda – soda – tura – boza – kurbağa – tosbağa – kaplumbağa.

(s. 14) 3- İSİM

- İsimler iki türdür: “ism-i has”, “ism-i cins”

- İsm-i has: Yalnız bir şahsa veya bir hayvana yahut bir şeye söylenip başka şahsa veya hayvana yahut şeye söylenmeyen isimdir.

Adem, Havva, Ankara, İstanbul, Sakarya gibi ki bunlar “ism-i has”tır.

- İsm-i cins: Bir cinsten olan şeylerin; hayvanların cümlesine söylenebilen isimdir. Mesela: “ev” demiş olsak bu isim bilcümle evleri, “at” demiş olsak bu kelime bütün at cinsini şamil olur.

9- Temrin Ve Kıraat

İnsan isimlerini hayvan, nebat, eşya isimlerinden tefrik edin: Mesela: “bakkal” kelimesinin yanına “şahıs isim” yazınız.

İbrahim, bakkal, asker, ekmek, buğday, ana, Mehmet, hamam, at, güvercin, inek, gümüş, altın, saat, lamba, kahve, çay, lale, bıçak, odun, sümbül, cami, müezzin, minare, sepet, kuzu, mürekkep, gemi, ateş, Anadolu, kâğıt, hokka, kapı, uskumru.

(s. 15)– Bir isim-i cinsin önüne “bu”, “o,” “şu” getirilirse o isim, ism-i has gibi olur: Zira “bu hane” dediğimizde o haneden başka bir hane anlaşılmaz. Şu mektep – o cami – bu kitap... da böyledir.

Keyfiyyet

İsimlerde keyfiyyet demek erkeklik; dişilik demektir.

10 – Temrin

Noktalı olan yerlere münasip isimler koyun. Mesela: “ağaçların yaprakları yeşildir” yazın.

Ağaçların ... yeşildir – Atların ... bir çataldır – Minarenin ...sivridir – Kitap; ... dan mürekkeptir – Her evin ... her odanın da ... ları vardır – Devenin dört ... vardır – Mektepte en büyük ... dir - ... ısırması tehlikelidir.

11 – Temrin

Göze görünen şeyleri göze görünmeyen şeylerden tefrik edin. Mesela “ev, göze görünen şeydir”.

Ev, sürahi, akıl, lamba, fikir, kalem, kağıt, ruh, söz, yüz, iskemle, vicdan, hokka, meydan, şehir, nehir, kasa, borç, oruç, kundura, nazar, kirpik, vatan.

(s.16)– Erkek isimler, müzekkerdir, “baba” “at”; kadın; dişi isimleri müennestir. “ana” “inek” gibi.

Türkçede, isimlerin müzekker veya müennes olduğuna dair alamet yoktur. Yalnız dişi bir şeyin bildirmek için, ismin evveline “dişi” ve dişiden ayırmak için ismin evveline “erkek” kelimesi getirilir. Mesela: Erkek aslan, dişi aslan.

Kemmiyet

- İsimlerde “kemmiyet”; demek bir veya birden ziyade demektir: müfret; cem’.

- Maksat yalnız bir şahs; bir şey veya hayvan demek ise o isim “müfret” dir.

Mesela: Adam, kalem, kâğıt.

12- Temrin

İnsan isimleri, “ism-i hastır”, isim- cinslerden ayırın. Mesela: Buğday “ism-i cins”, Hasan “ism-i has” yazın.

Buğday, kabuk, mermer, yaprak, Mehmet, ambar, kitap, Hüseyin, saat, kağıt, soğan, arpa, sahife, meşe, Ahmet, Ali, çiçek, Latif, deniz, Şakir, şakirt.

(s. 17)- Maksat birden ziyade demek ise o isim “cem” dir. Bir ismi cem’ etmek için o ismin ahirine bir “ler” getirilir.

Cem’	Müfret
Kalemler	Kalem
Kâğıtlar	Kâğıt

- İsm-i hasların ahirine “ler” gelmez yani cem’ edilmezler; fakat bir isimde olanlar söylenmek istenirse “ler” gelir. Ali: Aliler – Fatma: Fatmalar.

13- Temrin

Memleket, kıta, şehir, köy isimleri “ism-i has”dır; araba “ism-i cins”dir diyerek yazın.

Araba, Amasya, at, bucak, Konya, diken, İzmir, Bursa, Adana, İstanbul, Musul, öküz, Sivas, kaplan, Pilevne, menekşe, Rusya,

14- Temrin

Deniz, nehir, dağ, göl, ırmak, ada isimleri ism-i hastır: Menderes: “ism-i has” diye yazın.

Menderes, Toros, Sakarya, İncir, Meriç, Cam, Girit, Erciş, Kıbrıs, Günyer, Ararat, Üzüm, Marmara, Yeşil ırmak, Seyhan.

(s. 18)İhtar – Bir ism-i cinsin evveline ait bulunursa o isim cem’ edilmez. Mesela: “beş kalemler” denmez. “beş kalem” denir.

- İsimler, başlıca dört hal üzere bulunur:

- Birincisi “mücerret”dir. Bir isim, başlı başına olur. Ahirinde mef’ûliyyet edatlarından biri bulunmazsa o isim, “mücerret”dir. Ahirinde cem’ edatı olan “ler” bulunan isimler de “mücerret”dir.

15- Temrin

Aşağıdaki cümlelerde ism-i hasları, ism-i cinsleri birbirinden ayırın. İsm-i hasları () küre içine alın.

Avrupa’nın en büyük nehri, Volga’dır – Himalaya Dağları Hindistan’dadır – Tokat, Amasya, Sinop, Erzurum, Anadolu şehirlerindedir – 10 Temmuz hürriyetin alındığı gündür, milli bayramımızdır – Cenab-ı Hak, Yahudilere Hazreti Musa’yı yolladı, o da onları Mısır’dan çıkarttı – Amerika’nın bazı kuşları vardır ki adı Arıdın⁶ kuşudur – Avrupalılar Amerika’ya girmeden evvel ora ahalisi ne köpek, ne at, ne koyun tanıyorlardı, elhasıl, hayvan beslemezlerdi – Mustafa Kemal Paşa birinci cumhuriyet reisidir – Dünyada beş kıta vardır: Avrupa, Asya, Afrika, Amerika, Avustralya – Amerika, Kolomb isminde bir gemici tarafından bulundu – Mekke ile Medine İslam’ın başlıca mübarek şehirleridir – Ankara Türkiye’nin pay-i tahtıdır yani reis-i cumhur orada oturur. Anadolu’nun ortasındadır – Marmara Deniz’i ile Karadeniz’i Bosfor birleştirir.

(s. 19) Misal:

⁶ Bu sözcük metinde **أریدن** şeklinde yazılmıştır.

Dağ, bağlar, deniz, ovalar.

İkincisi “mef’ûlünsarîh”dir. Bir ismin ahirine sâit bir “i” ilave edilirse o isim “mef’ûlünsarîh” olur.

Bağ: Bahçeyi

Dağ: Dağları

Bağı, dağları kelimelerindeki “ı”mef’ûlet edatıdır.

Eğer “mef’ûlün sarîh” olacak bir ismin ahirinde “a”, “u,ü”, “e”; “ı,i” sâitlerinden biri bulunursa bir “i,i” daha ziyade kılınır.

Misal:

Bahçe: Bahçeyi

Elma: Elmayı

Kapı: Kapıyı

Yalı: Yalıyı

16- Temrin

Aşağıdaki isimleri cem’ edin:

*Koyun – kuzu – koç – toklu – keçi – oğlak – teke – öküz – inek – boğa
– koyun – sığır – manda – deve – at – kısrak – beygir – katır – merkep –
kancık – sipa.*

(s. 20) - “mef’ûlünsarîh” olacak bir ismin ahirinde “ق (k)” var ise “غ(ğ)”ye, “ك(k)” var ise “گ(ğ)”ye tebdil olunur:

Misal:

Kabak: Kabağı

Ördek: Ördeğı

Üçüncüsü “mef’ûlün gayri sarîh”dir. Bir ismin sonuna sâit “e” ilave edilirse o isim; “mef’ûlün gayri sarîh” olur.

17- Temrin

Aşağıdaki isimleri müfret yapın:

Horozlar – tavuklar – piliçler – yumurtalar – kuluçkalar – kümesler – folluklar – hindiler – kazlar – ördekler – palazlar – tavşanlar – güvercinler – kumrular – keklükler.

18- Temrin

Aşağıdaki isimlerden cem’ olanları müfret, müfret olanları cem edin:

Çiçekler – gül – sümbül – laleler – menekşe – şebboylar – fulya – zerrinler – karanfiller – nergisler – Hasan-ı Yusuf – koku fenerleri – salkım.

Vahşi hayvanlar – kaplanlar – aslan – sırtlanlar – kurtlar – domuz – ayılar – parsar – yılanlar – geyik – filler – aygır – denizaygırları – maymun – zürafalar – deve kuşu.

(s. 21) Misal:

Bağ: Bağa

Dağlar: Dağlara

- Eğer mef’ûlün gayri sarîh olacak ismin ahirinde “a, “u, ü”, e, “ı, i” harflerinde biri olursa bir “ı, i” daha ziyade kılınır.

Misal:

Bahçe: Bahçeyi

Elma: Elmayı

Kapı: Kapıya

Yalı: Yalıya

- Mef'ûlün ileyh olacak isimlerin ahirinde “ق(k)” varsa “غ(ğ)”ye, “ك(k)” var ise “گ(ğ)”ye tebdil olunur.

Misal:

Tabak: Tabağa

Ördek: Ördeğe

- Sonlarına “den”, “de”, “ile” edatları ilave idilen isimlerde “mef'ûlün gayri sarîh” olur.

(s. 22)Bağ: Bağdan, bağda, bağ ile

Bahçe: Bahçeden, bahçede, bahçe ile

Elma: Elmadan, elmada, elma ile

Çalı: Çalıdan, çalıda, çalı ile

- Dördüncüsü “izâfet”dir. Hususi bir mana ifade etmek için bir ismi diğer isimle birleştirmeye “izâfet” derler. Bu isimlerin birine “muzâfun-ileyh” diğerine “muzâf” denir. Mesela:

“Kitabın kabı” desek bu bir “izâfet”dir. Burada kitap, “muzâfun-ileyh”dir. Kabı, “muzâf”dır. Bu iki ismi ortaya gelen bir “ın” birleştirir. Buna “izâfet kafi” denir.

- Türkçede “muzâfun-ileyh” daima evvele gelir.

- Muzâfun-ileyh olacak ismin ahirinde: “a, “u, ü”, e, “ı, i”” harflerinden biri var ise “ın/in” den evvel bir “n” ve muzâf

19- Fâide

Aşağıdaki isimlerin müenneslerini bulup söyleyin. Mesela: “baba” için ana deyin.

Baba – oğul – amca – dayı – ağabey – kardeş – yeğen – at – öküz – horoz.

(s. 23) Olacak ismin ahirinde bu harflerden biri var ise “ı, i” den evvel bir “s” ziyade kılınır.

Misal:

“Bahçe” ile “kapı”

“Kapı” ile “reze”

İzâfet edilecek olursa:

“Bahçenin kapısı”, “Kapının rezesi” olur.

Muzâfun-ileyh ve muzâfın ahirinde “ق(k)” varsa “غ(ğ)”ye, “ك(k)” var ise “گ(ğ)”ye tebdil olunur.

Misal:

“Tarak”, ile “diş” “ördek” ile “kuyruk”

20- Temrin

Aşağıdaki isimleri mef'ûlün sarîh yapmalı:

Kuşlar – kanarya – bülbül – saka – ispinoz – isquete – florya – hindi – papağan – atmaca – şahin – çaylak – kara tavuk – bildircin – arı kuşu – güvercin – kumru – leylek – kırlangıç – ördek.

21- Temrin

Aşağıdaki muful-u sarîh mücerret yapın:

Madenleri – elması – zümrüdü – altını – gümüşleri – bakırı – demiri – tutyayı – tenekeyi – çakmağı – mercanı – yakutu – zımparayı – kalayı – kayayı – ocağı.

(s. 24)İsimleri izâfet haline konulacak olur ise “turağın dişi”. “ördeğın kuyruğı” olur.

- Türkçe bir heceli kelimelerin mef'ûlünsarîh ve gayri sarîhleriyle muzâflarında sonda bulunan “ق(k)”, “غ(ğ)”ye, “ك(k)”, “گ(ğ)”ye tebdil edilir:

Ok	oku	oka	okun
Gök	Göğü	Göge	Gögün

22- Temrin

Muterize içindeki isimleri mef'ûlün sarîh yapın.

“Vicdan” Mahfeden fena terbiyedir – “Zihinler” Nurlandıran ilim ve fendir – [Çalışmak] Kendilerine zevk edenler ne büyük fikirde bulunurlar – “Alem” idare eden “kudret” anlamak, bizim için güçtür – “zaman” idare eden hayat kazanır – “vatan”, “kanun-i esasi”, “hürriyet”, “cumhuriyet” muhafazaya

çalışmayan alçaktır – “Mektepler” şenlendiren terbiyeli, çalışkan, temiz, efendilerdir – Daima “Allah” düşünelim – “insan” insan eden güzel “huy”dur – “Anamız”, “babamız” üzmemelim – “Namusumuz” muhafazaya candan, yürekten çalışalım.

23- Sualler

Yazı ile cevap verin:

1- *Bildiğiniz sebzelerin ismini yazın* 2- *Bildiğiniz meyveleri sayın*

3- *Tanıdığınız meyveli ağaçları yazın* 4- *Tanıdığınız kuşları sayın*

(s. 25)– Hâlbuki “çok” kelimesiyle “gök” kelimesi tebdil edilir:

Çok Çoğu Çoğa Çoğun

Gök Göğü Göğe Gögün

- Birden ziyade heceli olup da ahiri “çim” ile nihayetlenen kelimelerin çimleri mutlaka “c”ye tebdil olunur. Misal:

1” Topaç Topacı Topaca Topacın

2” Kerpiç Kerpici Kerpice Kerpicin

3” Sorguç Sorgucu Sorguca Sorgucun

- Bir hecelilerde çim; cime tebdil olunmaz. Misal:

Üç Üçü Üçe Üçün

24- Temrin

Aşağıdaki mücerretleri mef'ûlün sarîh, mef'ûlün sarîhleri mücerret yapın.

Ağaçlar – kavağı – çınar – gürgeni – ardıç – köknarı – meşeyi – söğüt – çitlembik – karaağacı – sakız ağacı – servi – taflanı – erguvan – kayın – ihlamurları – yaprağı – dallar – gövdeler – kökü – özü – kütükleri – odun – kabuğu.

25- Temrin

Aşağıdaki misallerde mef'ûlün sarîhleri bulun.

Azı bilmeyen çoğu hiç bilmez – Ak ile karayı seçti – Altını sarrafa sor, cevheri kuyumcuya – Baltayı taşla vurma – Bir işi bitirmeyince diğer işe koşma – Çayı görmeden paçaları sıvar – Hibeyi heba eder – Danışan dağı aşmış, danışmayan yolu şaşmış – Zelzeleyi gören yangına rahmet okur – Sev beni, seveyim seni – Sakla samanı, gelir zamanı – Kazma kuyuyu kendin düşersin.

(s. 26)– “Su” kelimesi muzâfun-ileyh olduğu vakit “ك (n)”den evvel “ن (n)” almaz “س(y)” alır. “Suyun dibi” gibi.

– Muzâf olduğu vakit de “s” almaz, “y” alır. Misal: Karakulak Suyu, Çitli Suyu, çeşmenin suyu.

– İzâfet iki türlüdür: “izâfet-i temlikiyye”, “izâfet-i beyaniyye”.

– Temliki izâfetler ekseriya “nispet” ve “temellük” manalarını ifade eder. Mesela: Evin damı “misalinde damın, eve nispet edildiği, “Ahmet’in fesi” misalinde de fesin, Ahmet’in malı olduğu anlaşılır.

26- Temrin

Aşağıdaki isimleri mef'ûlün gayri sarîh yapmalıdır.

Sebzevat: Pırasa – lahana – enginar – bakla – patlıcan – bamyâ – ıspanak – kabak – semiz ot – ebe gümece – fasülye – bezelye – karnabahar – domates – patates – kereviz – sarımsak – soğan – biber – asma kabağı.

27- Temrin

Aşağıdaki mef'ûlün gayri sarîhleri mücerret yapın.

Arıya – sineğe – karıncaya dokunmaz – pire sıçrar – kelebeğe bak, uçuyor – sivrisineğe – örümceğe – pervaneye – tatarcığa – fareye – kediye – ipek kurduna – tırtıla.

(s. 27) - Birbirlerine izâfet edilen isimler “ism-i has” kabilinden yahut bir sınıf ve sanat ismi olursa edat izâfet olan “n” kaldırılır. Misal:

“Marmara Denizi”, “Adana şehri”, “mahalle bekçisi”, “köy imamı” izâfetlerinde olduğu gibi. “Marmara'nın denizi”

28- Temrin

Geçen kaideler tatbik olunacaktır.

Yemişleri severim – İğdeyi sevmem – Şeftali suludur – Üzüm en sevdiğim bir yemiştir – Kavuna, karpuzaya doyum olmaz – Fındığı, cevizi dişlerimle kırarım – Eriği, zerdaliyi az yemeli – Kayısılar güzel kokar – Bu sene bizim incirler az verdi – Çağla bademi yememeli – Portakalı kesmemeli, soymalı – Kestaneyi pişir – Elmayı soy – Armudu öyle ısırdı ki suları aktı – Keçiboynuzu ballı olur – Kirazı yıka – Vişneyi sıkmalı – Ahmet duta çıktı – İnnap gıcık verir – Ayvaya hasret kaldım.

29- Temrin

Aşağıdaki çift isimleri izâfet yapın.

Ev: dam – oda: pencere – perde – raf: kenar – yük: kapı – merdiven – basamak – sofa: masa – salon: ayna – karyola: örtü – dolap: tel – kuyu: bilezik – sandalye: bacak – ocak: kurum – süpürge: koçan – matbah: taşlar – bahçe: duvar – kapı: eşik – soba: boru – mangal: kapak – kömür: koku – tencere: dip – kaşık: uç – tabak: kenar – kasa: iç – bardak: ağır – kanepa: arka – koltuk: kol.

(s. 28)denilmez çünkü ism-i has kabilindendir. Mahalle bekçisi denir, çünkü mahallenin bekçisi denilecek olursa o bekçi kim ise onun şahsı anlaşılır, sınıf, sanat ismi anlaşılmaz.

- Bazı izâfetlerde muzâfun-ileyh, muzâfın nevi'ini beyan eyler. Buna "izâfet-i beyaniyye" derler. Nevi'ini beyan ettiğine misal: "dut ağacı", "menekşe çiçeği", gibi ki bunda muzâfun-ileyhe "n" gelmez.

- Aslını yani ne yapılmış olduğunu da beyan eder. Misal: "gümüş kaşık", "taş küp" gibi ki gümüşten yapılmış kaşık, taştan yapılmış küp, demektir. Bunda da muzâfun-ileyhe "ın" ve muzâfa "ı" gelmez.

- Ben, sen, o, siz, onlar, muzâfun-ileyh haline girdikleri vakit şu şekilde olur:

Benim,	Senin,	Onun
Bizim,	Sizin,	Onların

(s. 29) 4- SIFAT

- Sifat, bir ismin hal ve keyfiyyetini beyan etmek için o ismin evveline getirilen kelimedir. Misal:

“Kırmızı ev”, “fena adam”, “güzel kitap” dediğimizde bu terkiplerdeki “kırmızı”, “fena”, “güzel” kelimeleri, sıfattır. “ev”, “adam”, “kitap” isimlerine “mevsuf” denir.

30- Temrin

Aşağıdaki cümlelerde izâfetleri bulun.

Sözün kıymeti pek büyüktür – İnsanın adamlığı çalışmakla, hayvanlığı yemekledir – Ucuz etin yahnisi tatsız olur – Üzümün çöpü var, armudun sapı – Bir elin nesi var – Bir elin şamatası çıkmaz – Çalışmak iba'dâd yarısıdır – Çalma elin kapısını, çalarlar kapını – Hilekarın mumu yatsıya kadar yanar – Allah'ın gazabından korkan kimesin canına, malına, ırzına tecavüz etmez – Ben çalışmayı severim. Çalışmak benim kanunumdur – Denizlerin mercanlarını, incilerini, elmaslarını bulan çalışmaktır – Dünya gayretin, çalışkanların, çalışkan evlatların elindedir – Tahsil, ruhun gıdasıdır – Ey zengin..! Ecdadının sayesinde açlıktan korkmazsın, fakat ruhun gıdasını kazanmazsan herkesten ziyade açsın – Dünyada insanlığın şerefi marifettir.

31- Temrin

Aşağıdaki izâfetlerin hangi izâfetlerden olduğunu beyan etmeli:

Kuyu bileziği – tavan süpürgesi – basma entari – evin sofası – bağcının sopası – yalı sefası – mermer direk – Hamdi'nin kalemi – Mektep hocası – Şakirdan kâğıdı – su kovası – edibin kalemi – zamanın feryadı – kapı kanadı – tahta minare – kuşun kanadı – demir kalem – duvar aynası – tramvay yolu – Üsküdar iskelesi.

(s. 30) Türkçede önce sıfat, sonra mevsuf yazılır, söylenir: “güzel kalem, düz değnek” deki “güzel”, “düz” sıfatlarının evvelindeki gibi.

- Sıfatlarda cem’, ahirlerine “ler” getirmekle olur. Misal: Güzeller, iyiler, fenalar.

- Sıfat, mevsuf bir arada olduğu vakit yalnız mevsuf cem’ edilir, sıfat cem edilmez. “İyiler kitaplar” denmez, “iyi kitaplar” denir.

- Sıfatlar da iki türdür: Semâî, kıyâsi.

- Bir kaide ile yapılmayan, ağızdan işitilip bellenen sıfatlara “semâî” denir. Misal:

32- Temrin

Herkesin maksadı bir, ama rivayet muhtelif – Ateş kenarı kış gününün lalezarıdır – Analar sözünü tutmayı yabana atarlar – At çalındıktan sonra ahırın kapısını kapar – Adamın iyisi alış verişte belli olur – Adamın kıymetini adam bilir – Hayvan ölür semeri kalır, insan ölür eseri kalır – Ben derim bayram haftası, o der mangal tahtası – Hoca hakkı, tanrı hakkı – Zahirenin ambarı sopanın ucundadır – Rüzgâr önüne düşmeyen adam yorulur – Sabrın sonu selamettir – Karanın yanına varma, kara bulaşır – Kibrin hasmı Allah’tır – Elbette olur ev yıkanın hanesi viran.

33- Temrin

Aşağıdaki isimleri, sıfatları ayırmalı.

İlkbaharın en güzel sabahlarından birinde küçük “Nâime” bahçeye çıktı. Orada bulunan zarif ve latif çiçekleri kopararak ufak sevimli bir demet yapmasını arzu eyledi. Bir ağacın dibinde çok ve kokulu menekşeleri gördü.

(s.31) Yüksek, alçak, kaba, fena, iyi, güzel, bâlâ, beyaz, siyah

- Kaide ile yapılan sıfatlara “kıyâsi” denir. Bu türlü sıfatlar, isimlerin sonuna:

1-“lı” ve “lu” ilavesiyle yapılır. Misal:

İsim	Sıfat
Tat:	Tatlı
Akıl:	Akıllı
İstanbul:	İstanbulu
Koku:	Kokulu

En müthiş, zehirli yılanlar kendilerini en güzel, en sıkı çiçekler atasında saklarlar – Yalancı olanlar pek biçaredirler – İnsan namuslu olmaya çalışmalıdır – Namussuz olanlar kötü adamlardandır – Tembel, diri sayılamaz; bir ölüdür ki defin olunamaz – En tehlikeli zaman ölecek zaman değil, namus mahvolacak zamandır.

34- Temrin

Aşağıdaki sıfatları bulun.

Koca kafa – uzun saç – açık alın – ince kaş – siyah göz – kıvrıkcık kirpik – kesik kulak – sivri burun – elma yanak – kalın dudak – pala bıyık – beyaz diş – kırmızı dil – toparlak sakal – küçük ağız – yuvarlak çene – zayıf gerdan – kısa kollar – tombul pazılar – kutlu el – kalın parmak – pis tırnak – geniş göğüs – iri ayaklar.

35- Temrin

Aşağıdaki sıfatlara bir isim bulun:

Yüksek... - orta... - alçak... - küçük... - büyük... - nazik... - kaba... -
 derin... - dar... - geniş... - acı... - ekşi... - mayhoş... - latif... - güzel... -
 çirkin... - yuvarlak... - düz... - doğru... - dolambaç... - dik... - toparlak... -
 geveze... - haylaz.

(s. 32)2- İsimlerin sonuna “ca” ilavesiyle yapılır. Misal:

İsim	Sıfat
Arap:	Arapça
Fransız:	Fransızca
Adam:	Adamca

36- Temrin

Aşağıdaki isimlere birer semâî sıfat bulun:

...yol - ...kaldırım - ...parke - ...cadde - ...sokak - ...yokuş - ...oluk -
 ...duvar - ...köşe - ...çeşme - ...dükkân - ...mağaza - ...konak - ...hane -
 ...çarşı - ...manav - ...bakkal kasap - ...karakol - ...cami - ...tekke - ...kilise -
 ...havra - ...otomobil - ...araba - ...tramvay.

37- Temrin

Aşağıdaki “kıyâsi” sıfatları bulun:

Allı pullu – Kırmızı yüzlü çocuk – Arkadaşım gelmedi – Hırsız babanın
 hırsız oğlu – Arabacı, dur! – Terbiyeli bir zat – İkişer gün bekledik – Aptalımı
 bir köylü – Bu salkım ekşimtirik – Üzüm dediğin biraz sarımtirik olmalı –
 Adaşım böyle nereye gidiyorsun? – Etli şeftali – Sulu armut -

(s. 33) 3- İsimlerin sonuna “cı” ilavesiyle yapılır. Misal:

İsim	Sıfat
-------------	--------------

Fener:	Fenerci
--------	---------

Arabacı:	Araba
----------	-------

4- İsimlerin sonuna “aş” ilavesiyle yapılır. Hafif harekeli ise, “deş”, sekil hareketlilerde “daş” getirilir. Misal:

İsim	Sıfat
-------------	--------------

Arka:	Arkadaş
-------	---------

Ad:	Adaş
-----	------

Sır:	Sırdaş
------	--------

38- Temrin

Aşağıdaki kelimelerin sonuna “sız” ilave edin, manalarını hocanızdan sorun:

Hır... - nur... - sır... - din... - insan... - uğur... - lüzum... - saygı... - günah... - dil... - el... - ayak... - beyin... - namus... - kusur... - ziyan... - mürüvvet... - yer... - yurt... - yürek... - denk... - emsal... - nizam... - fener... - ahlak... - para... - meymenet... - talih... - senet...

39- Temrin

Aşağıdaki isimlerin sonuna “lı” veya “lu” ilave edin, manalarını mualliminizden sorun.

Devlet... - saa'dâd... - azamet... - adalet... - kabiliyet... - nezaket... - terbiye... - sanat... - merhamet... - emniyet... - cibilliyet... - dua... - ev... - bark... - taşra... - rutubet... - muhabbet... - dert... - şevket... - haşmet... - azamet... - devam...

(s. 34) 5-“sı”, “ımsı”, “sız” ilavesiyle yapılır. Misal:

- 1- Aptal: Aptalsı “Aptal gibi demektir”
2- İmtihan: İmtihanımsı “İmtihana benzer demektir”
3- Edep: Edepsiz “Edebi olmayan demektir”
4- Ar: Arsız
-

40- Temrin

Aşağıdaki kelimelere “cı” ilave edin, manalarını hocanızdan sorun:

Yalan... - tefe... - gürültü... - eziyet... - tef... - antika... - zenne... -
iftira... - oyun... - kalyon... - dama... - pilav... - sabah... - akşam... -
dubara... - iltimas... - rica... - davet... - görev... - emanet... - bahane... -
sebil... - tulumba... - mızık...

41- Temrin

Aşağıdaki isimlere birer kıyâsi sıfat bulun.

.... Gemi - Direk - - Vapur - Sandal - Duman -
Kürek - Kaptan -

42- Temrin

Aşağıdaki isimlere öyle bir edat ilave idin ki “dil”, “lisan” manasına gelsin:

Türk.... – Arap.... – Acem.... – Kürt.... – Arnavut.... – Hırvat.... –
Sırp.... – Bulgar.... – Ulah.... – Rus.... – Alman.... – Leh.... – Macar.... –

Latin.... – İspanyol.... – Japon.... – Çin.... – Çerkez.... – Tatar.... – Rum.... – Yunan.... – Ermeni.... – Çingene....

(s. 35) 6- Türkçe sayıların ahirine “ıncı” veya “şer”, “ar” getirilerek sıfat yapılabilir. Bunlara: “a’dâd-ı vasfiyye” denir.

Elli:	Ellinci
Kırk:	Kırkıncı
Bir:	Birer
Üç:	Üçer
İki:	İkişer
Yedi:	Yedişer

43- Temrin

Aşağıdaki isimlerin ne manaya geldiklerini ağızdan söyleyin.

İnsanca – mertçe – yiğitçe – mektepçe – erkekçe – yavaşça – aslanca – adamca – yolunca – meslekçe – erbağça – lisanca – alçakça – keyfince – zevkçe – terbiyece – Avrupa’ca.

44- Temrin

Aşağıdaki isimlere öyle bir edat ilave edin ki “birlik” manasını versin:

Pir – meslek – mezhep – yol – karine – arka – din – sır – hal

45- Cümle Terkibi

Cümle, kendisinden bir söz anlaşılabilir ve kelimelerden mürekkep olan şeydir. Mesela: “yaz” ile “arpa” kelimelerini “yaz sıcak zamandır”

(s.36)- Sıfatları tasvir etmek ve onların manalarına bir küçüklük vermek için ahirlerine bir “ce” getirilir. Misal:

Ağır: Ağırca

Hafif: Hafifçe

- “imtrak” edatları da getirilir. Misal:

Ekşi: Ekşimtrak

Acı: Acımtırak

“Arpa hayvanlara yedirilir.” şeklinde der iseniz birer cümle söylemiş olursunuz.

Yaz, sene, arpa, kitap, gündüz, itaat, çalışmak, kış, gün, üzüm, kalem, gece, dağ, sabah, kiraz, kâğıt, iş

46- Temrin

Aşağıdaki kelimelere birer edat ilave eyleyin ki “gibi” manasını versin.

*Aptal.... – Kekre.... – Ekşi.... – Tatlı.... – Mayhoş.... – Acı.... –
Pembe.... – İmtihan.... – Çorap.... – Tatar.... – Ukala.... – Kurnaz.... –
Tembel....*

Tembih: Muallimlerin yardımı şarttır.

47- Temrin

Aşağıdaki kelimeleri “a’dât-ı vasfiyye” haline getirin.

Bir – iki – üç – dört – beş – altı – yedi – sekiz – dokuz – on – yirmi – otuz – kırk – elli – atmış – yetmiş – seksen – doksan – yüz – bin – elli üç – altmış yedi – on sekiz – doksan iki.

(s. 37)- “cek” getirilir. Misal:

Kısa: Kıscık

Körpe: Körpecik

- Sıfatların ahirine gelen bu “cek”, “cak” yalnız küçüklük sıfatları vermez. Kelimenin manasına bazen ziyadelik kuvveti de verir. Mesala:

“körpecik” dediğimizde pek ziyade körpe manası anlaşılır.

48- Temrin

Aşağıdaki sıfatların arasındaki farkı söyleyin.

“Birer birer” “birinci” – “İkişer ikişer” “ikinci” – “Üçer üçer” “üçüncü” – “Beşer beşer” “Beşinci” – “dümenci” – “kırkinci” – “yüzüncü” “yüzer yüzer” – “öncü” – “onuncu” – “yalancı” – “yabancı”

49- Cümle Terkibi

Aşağıdaki kelimelerden cümleler yapın. Misal: “Vali vilayeti idare eder.” diye yazın:

Vali... Vilayet – Hoca... Şakirt – Oduncu... Orman – Balıkçı... Deniz – Siyah... Şimendifer – Ağaç... Yemiş – Tavuk... Yumurta – Kuş... Kanat – Hekim... Hasta – Öküz... Ot – Çocuk... Ana.

50- Temrin

Aşağıdaki sıfatları tasgîr edin.

Dar – körpe – taze – küçük – ufak – büyük – yüksek – alçak – yuvarlak – toparlak – parlak – ince – az – soğuk – sıcak.

51- Temrin

Aşağıdaki terkiplerden öyle kelimeleri kaldırın ki kalan kelime tam sıfat olsun.

(s. 38)– Sıfatları tasgîr etmek için ahirine “cak” ve “cek” getirildiği vakit bazı haller görülür: başlıcaları şunlardır:

1- Ufak	Ufacık
2- Küçük	Küçücük
3- Büyük	Büyücek
4- Yüksek	Yüksekçe
5- Az	Azıcık
6- Yuvarlak	Yuvarlacık
7- Soğuk	Soğucak
8- Sıcak	Sıcacık
9- Dar	Daracık

Upuzun – kıpkısa – taptaze – gepgeniş – dapdaracık – pek yüksek – yusyuvarkak – toptoparkak – en bayağı – kıpkızıl – mosmor – simsiyah – sapsarı – kıpkırmızı – yemyeşil – bembeyaz – daha güzel – epeski – pek acı – kapkatı – tastamam.

52- Temrin

Aşağıdaki isimlere münasip birer sıfat bulup “cümle” haline getirin: “Bağ büyüktür” gibi.

Bağ bahçe: – bostan – tarla – çiftlik – orman – dağ – yayla – tepe –

Tembih: Bir cümlede bir kelimeyi iki üç defa zikredin. Misal: “Aslan kutlu hayvandır. Aslana dokunmayınca aslan insana saldırmaz.” Demeyin “aslan kutu hayvandır. Aslana dokunmayınca kimseye saldırmaz” deyin.

53- Temrin

Aşağıdaki isimlerden terhib-i vasfiler yapın.

Deniz – dalga – rüzgar – lodos – poyraz – bora – fırtına – ada – liman.

(s. 39)– Bir sıfatın evveline: “pek”, “ziyade”, “çok” lafızları gelirse sıfatta şiddet peyda olur. Misal:

1-Pek iyi

2- Çok güzel

3- Ziyade latif

54- Temrin

Aşağıdaki terhib-i vasfilerdeki isimleri, sıfatları ayırın:

Güneşli hava – parlak yıldız – yağmurlu gün – daracık oda – geniş bahçe – meyveli ağaç – kısa pantolon – beşinci bölüm – ikişer ikişer yürüyün – ince minare – az veren candan, çok veren maldan – sıcak yer – körpe kuzu.

55- Temrin

İsme dair ne kadar kaide geçmiş ise hepsi burada tahlil edilecektir.

Vaktiyle “Ahmet” namında bir çocuk var idi. Halen dört buçuk yaşında idi. Ekseriya validesinin yanında oturur, ona:

- Anneciğim! Bana hikâye söyle, der idi. Validesi de ona güzel hikâyeler söylerdi.

Bir gün, “Ahmet”in validesi hazret-i “Adem”in dünyaya gelişini insanların ilki, babası olduğunu, ilk insanların bizim gibi giyinip konuşup bir takım şeylerle örtündüklerini anlattı.

Valide hikâyesini bitirir bitirmez “Ahmet”:

- Anne! “sen Hazret-i Adem’i tanıyor musun?” dedi. Valide cevaben:

“Hayır! Hazret-i Adem öleli binlerce sene olmuştur.” Dedi.

Bunun üzerine çocuk:

- “Öyle ise Hazret-i Adem’in hikayelerini neden biliyorsun?” Dedi.

Validesi de: “Bir kitapta okudum.” Dedi.

(s. 40) - Bir sıfatın evveline “en”, “daha” lafızları getirilerek bir şeyinin diğerinde daha âlâ olduğu ifade olunur. Misal:

1- Bu, onların en güzelidir.

2- Bu kalem daha iyidir.

Böyle sıfatlara “tafsîli sıfatlar” denir.

Bir diğer gün valide: Büyük babamız olan eski Türkler, Turan tarafından gelmişler, bunlardan bir kısmı, sonraları, Anadolu’ya gelmişler. Deyince çocuk yine sordu:

- *Ana! Sen eski Türkleri, Turan'ı gördün mü?*

- *Görmedim*

- *Öyle ise ne ile biliyorsun?*

- *Bir kitapta okudum.*

Amerika'ya giden seyyahlardan, Amerika'nın altın memba olduğundan, oradaki siyah ciltli insanlar, arkalarında hörgüç bulunan hayvanlardan bahis eyledi. Ahmet yine sordu, dedi ki:

- *"Anneciğim! Sen Amerika'ya gittin mi?" Validesi: "Hayır orası pek uzaktır." Dedi. "O halde orada bulunan şeyleri nasıl biliyorsun?" valide yine: "Ben onları bir kitapta okudum" dedi.*

Bir gün, Ahmet'in validesi sokağa gitmiş idi. Evde yalnız kalmış; canı sıkılıyordu. Çünkü kendisine hikâye anlatan yok idi. O vakit kendi kendine düşünüp:

- *"Mademki validemin anlattığı hikâyeler kitaptadır. Ben de arar bulurum." Dedi. Masanın üzerinde bulunan kitapların bir kaçını aldı, açtı. Ne görse iyi! Bir takım siyah çizgiler! Kitabın yapraklarını çevirdi. İptidadan sona kadar hiçbir şey anlamadı. Kitabı yine masanın üstüne koydu. Canının sıkıntısını def için uykuya daldı. Validesi geldiği vakit uyanıp:*

(s. 41) Tavsifi Terkip

1- Güzel hane

2- İyi kitap

Her ikisi de birer tavsifi terkiptir. Yani isim, sıfat bir arada demektir.

- Bazı sıfatlar al, mor, yeşil gibi renk, kör, ya şişman gibi hâl, yassı, şişman, bodur gibi biçim bildirilir. Böyle sıfatlara "sıfat-ı vasfiyye" denir.

56- Kelimelerin Cinsleri

Soğuktan donmuş suya... derler. – Buz saklanan yerlere... denir. – İki ayaklı, iki kanatlı üstü tüylü olan... dır. – Küçük bir kuşa... denir. – Kuşları terbiye eden ve tutana... denir. – Kuşların beslendiği mahale... denir.

57- Kelimelerin Cinsleri (Cümle yapılacak)

“Dede babanın babasıdır” gibi.

Dede – baba – ana – oğul – kız – ev – yurt – uçak – hemşire – amca – dayı – kardeş – nine – hala – teyze – dadı.

*- “Valideciğim, kitabın içinde olan hikâyeleri anlamak için ne yapmalı?”
Dedi. Validesi de “Okumak öğrenilir.” Cevabını verdi. İnsanlar, okuyup yazmakla, çalışmakla çocukluktan kurtulur.*

(s. 42)- Bu kitap, bu çocuk, şu kalem, şu ihtiyar, o kapı, o pencerede misallerindeki “bu”, “şu”, “o” hazır veya gaip bir şeyi gösterir.

Bunlardan

Bu: yakın bir şeyse

Şu: Biraz uzağa

O: Daha uzağa

İşaret eder.

Bu hane, şu ağaç, o kapı misallerinde olduğu gibi.

51- Bunların gösterdikleri şeye “müşarünileyh” denir.

- Böyle, şöyle, öyle hal gösterilir.

“Böyle bina görmedim, şöyle bir baktı ki..., Öyle söz söyleme” gibi.

- Bura, şura, ora mahal gösterir.

“Burası karanlık, şurası kırık, orası aydınlık.” misallerinde olduğu gibi.
Bunlara “sıfat-ı tayiniyye” denilir.

54- “Esmâ-i a’dâd” yani sayı bildiren sıfatlar da vardır.

“İki gün, beş saat, yüz değnek” gibi.

55- Sayılar, iki türüdür. “a’dâd-ı asliyye”, “a’dâd-ı rütbiyye”

(s. 43) - Sayı gösterenleri “asliyye”dir.

“Bir, iki, beş, on, yüz, bin, milyon” gibi.

- Sıra veya derece gösterenler “rütbe”dir.

“Birinci, ikinci, beşinci, onuncu, yüzüncü, bininci” şeklinde olur.

- Bunlar da “a’dâd-ı tevdîiyye” denir:

İki, yedi, yirmi gibi sonu “i” ile gelen a’dâdlara “şer” ilave edilir.

“İkişer, yedişer, yirmişer” gibi.

58- Temrin

“Sıfat-ı tayiniyye”yi bulun.

Bu ev mi büyük yoksa şu ev mi – Orası bataklık, havası havası sıtmalıdır – Bundan daha parlak kâğıt olmaz – Burada ne işin var? – Ha.... Şöyle söyle – Geçen sene şurada bir dükkân var idi, bu sene yok – Öyle dedi böyle dedi kandıramadı – Şu yazının burasını okuyamıyoruz – Orada öyle söyle, burada böyle – Bugün, oraya gideceğim – Bunun boyu, onun boyundan yüksek – Buna ne derler? - ... Elma, şuna.... Ayva – Şu mu güzel, bu mu? – Sana bir şey söyleyeceğim, buraya gel – Ben oraya kadar

gidemem – Bunun şöylesi böylesi yok, çalışıp yapacaksın – Bugün orası değil, şurası havadar – Ondan, bundan laf alır, şuna buna söyler, ne fena – Saat on'da orada bulundum.

(s.44)İKİNCİ FASIL

5- ZAMİR

- Gerek sözde, gerek yazıda bir isim her cümlede tekrar tekrar söylenmeyip yazılmaması için yerini tutan bir takım kelimeler kullanılır ki bunlara “zamir” derler. Mesela: “Ahmet geldi; Bunları yapan hep Ahmet’tir.” denilecek yerde: “Ahmet geldi; bunları yapan hep O’dur.” Denilir. İşte burada “O” kelimesi “zamir”dir.

- Zamir, üç tanedir.

Birincisi: “ben”dir ki “mütekellim” zamirdir, yani söz söyleyen adamın isminin yerini tutan kelimedir. Misal:

1- Ben yaptım.

2- Ben bunları gördüm.

59- Temrin

Bu, bunu, buna, bunun, bundan, bunda

Şu, şunu, şuna, şunun, şundan, şunda

O, onu, ona, onun, ondan, onda

Bura, burayı, buraya, buranın, burası

Şurada, şurayı, şuraya, şuranın, şurası

Ora, orayı, oraya, oranın, orası

Bunu kim kırdı? – Şuraya su dökülmüş – Burası mektep, orası mağaza – Şurada akşama ne kaldı? – Bundan bıktım ama ondan daha yiyeceğim – Şuna şükrediyorum ki çalışabiliyorum – Oranın metresi yüz, şuranın ki yüz elli Kuruş – Gördün mü, merkep oraya gidemedi – Ondan da ver, şundan da.

(s. 45) – Buna “müfret mütekellim” zamiri denir.

60- İkincisi: “sen”dir ki, “muhatap” zamiridir, yani: Söz söyleyenin karşısında bulunan adamın isminin yerini tutan kelimedir. Misal:

1- Kitabı sen açtın.

2- Derse çalışmayan sensin.

- Buna “müfret muhatap” zamiri denir.

- Üçüncüsü: “o” zamiridir ki, “gâib”in yani, meydanda olmayıp kendisi için söz söyleyen adamın isminin yerini tutan kelimedir. Misal:

1- O nerede?

2- O geldi mi?

- Buna da “müfret gaip” zamiri denir.

- “Ben” zamirinin cem’i “biz”dir. Misal:

Biz yaptık, biz gördük.

- Buna da “Cem’ mütekellim” zamiri denir.

- “Sen” zamirinin cem’i “siz”dir. Misal:

Siz yaptınız, siz gördünüz.

- Buna “cem’ muhatap” zamiri denir.

(s. 46)– “o” zamirinin cem’i “onlar”dır. Misal:

Onlar yaptılar, onlar gördüler.

- Buna “cem’ gaip” zamiri denir.

- Zamirler, beş türüdür:

Birincisi: zamir-i şahsiler, ki “zat”, “şahıs”, “kimse” gösterilir.

Ben, sen, o, biz, siz, onlar.

- Bunların dört hali:

Mücerret	mef'ûlün sarîh	mef'ûlün gayri sarîh	muzâfun-ileyh
Ben	Beni	Bana	Benim
Sen	Seni	Sana	Senin
O	Onu	Ona	Onun
Biz	Bizi	Bize	Bizim
Siz	Sizi	Size	Sizin
Onlar	Onları	Onlara	Onların

60- Fâide

Sıfırlı yerlere münasip zamirler koyun:

... geldim- ... çalışıyorsunuz - ... pederim - ... azarladı - ... gittiniz... - geldi - ... şu dersi öğrenir misiniz? - ... nerede idiniz?... – bu gece... geliniz - ... bir şey söyleyeceğim... - sizi de severim - ... kimin oğlusun?...ama çok çalışmalısın - ... “Edirne”ye gideceksiniz - ... “Ankara” da kalacak - ... gidersin - ... gelir-... bu evden çıkıyoruz.

(s. 47) - İkincisi: “zamir-i izafi” der ki muzâfların sonuna gelir, râcia olur:

“Benim kitabım” denilince “kitabım”daki “ım”, zamir-i izafidir. “Benim”muzâfun-ileyhdir. Demek ki bu “ım” mütekellim muzâfun-ileyhin zamiridir. Demek ki bu “ın” muhatap olan muzâfun-ileyhin zamiridir. Müfret gaip için: “ı”dır. “Onun kitabı” misalinde “kitabı”ndaki “ı” zamir-i izafidir.

Cem’-i mütekellim için: “mız”dır. “Bizim kitabımız”daki “mız” gibi.

Cem’ muhatap için “nız”dır. Sizin “kitabınız”daki “nız” gibi.

Cem’ gaip için tıpkı gaipteki gibi “ı”dır.

“Onların kitabı” misalindeki “ı” gibi.

61- Temrin

Aşağıdaki zamirlerin dört halden hangi halde bulduklarını söyleyin.

Sen, bana söz vermedin mi? – Bizim kabahatimiz yok – Onların mektepleri pek uzak – Sizin pederiniz ne iş yapar? – Yarın gelemem – Gelsin, beni görsün, ona bir sözüm var – Dün sizi köprüde gördük – Benim annem senin hemşiren ile sokağa çıktılar – Size layık değil âl kabul buyurun – Dün akşam biz bize oturduk – Allah sana akıllar versin – Sensiz eğlence olmaz – Benim; bana, benim ben zamirinin üç halidir – Sen de söyle bakayım?... Sen, seni, sana, efendiler; o zamirinin dört halini söyleyin: O, onu, ona, onun.

(s. 48)- Bazen “muzâfun-ileyh” olan “benim, senin, onun, bizim, sizin, onların” kaldırılır. Mesela: Benim kitabım denecek yerde “kitabım” denir.

Dört Hal

Kitabım	Kitabımı	Kitabıma	Kitabımın
Kitabın	Kitabını	Kitabına	Kitabının
Kitabı	Kitabını	Kitabına	Kitabının
Kitabımız	Kitabımızı	Kitabımıza	Kitabımızın

Kitabınız	Kitabınızı	Kitabınıza	Kitabınızın
Kitapları	Kitaplarını	Kitaplarına	Kitaplarının

62- Temrin

Aşağıdaki isimlere zamir-i izafiler koyun:

1- Kalem – kâğıt – mürekkep – söz – dil – mum – mektep.

2- Bu kelimelerin her birini zamir-i izafilerle beraber dört hal üzere yazın.

63- Temrin

Aşağıdaki isimleri, zamir-i izafilerle beraber, dört hal üzere yazın:

Çakı – para – dolap – ana – hokka – dayı – dal – çörek – yürek – tuzak.

64- Cümle Terkibi

Tembih: Cümleleri kısa tutmalı.

Mesela: “Güneş doğunca sabah olur.” Yazın.

Sabah olmak – Güneş doğmak – Ay doğmak – Çoban sürüye bakmak – Derse, gayret etmek – Çocuklar kavga etmek – Yazı yazmak – Buğday tarlalarda olmak – Kitabı mücellit ciltlemek.

(s.49) - Üçüncüsü: “zamir-i vasfi”dir ki, bittiği kelimeye “nispet” ve “sıfat” manasını verir. Bu zamir: “ki” lafzıdır. Misal:

Ev:	Evdeki
Konak:	Konaktaki
Çarşı:	Çarşıdaki
Benim:	Benimki
Senin:	Senininki
Onun:	Onunki

- Dört hal aynen bunda da vakidir.

Benim: Benimki, benimkini, benimkine, benimkinin

Senin: Senininki, seninkini, seninkine, seninkinin

Onun: Onunki, onunkini, onunkine, onunkinin

Bizim: Bizimki, bizimkini, bizimkine, bizimkinin

Sizin: Sizininki, sizinkini, sizinkine, sizinkinin

Onlar: Onlarınki, onlarınkini, onlarınkine

Benim kâğıdım sizinkinden beyazdır – Senin bahçen benimki kadar geniş değildir – Sizinkiler, bizimkilerle beraber imişler – Pederim, seninkine darılmış – Burada seninki, benimki olmaz – Vapur biletim elimde, tramvayınki nerede? – Karşımızdaki komşu ağır hasta – Hırsız bizim elmaları değil, onlarınkini çalmış –

65- Temrin

Sıfırlı mahalleri doldurun:

Onların evler... kapı... bizim ev... kapı... geniştir – Senin baba...

(s. 50)– Dördüncüsü: Zamir “nisbî”dir ki şunlardır:

Müfred mütekellimde “im”: Ben kâtibim âlimim usluyum

Cem’ mütekellimde “iz” : Biz kâtibiz âlimiz usluyuz

Müfred muhatapta “sin”: Sen kâtipsin âlimsin uslusun

Cem’ muhatapta “siniz” : Siz kâtipsiniz âlimsiniz uslusunuz

- Zamir-i nisbîlerin gaibleri yoktur. Yalnız “o şairdir”, “onlar âlimdirler”, “o fazladır” söylenir.

Yazı...onun baba... yazı... güzeldir – ağız... siz... ağız... den küçüktür – siz...tâli’... açıktır – biz... para... tükendi – öz oğul,...baba ...çeker – senin kalp... kalbim gibi biliyorum – her şeyin çok... zarardır... - bizim adet... böyledir – bizim vatan... mukaddestir – benim bahçe... de senin göz... var – bu, ikimiz... mâl... - bizim ne... var... ? – sizin bağ... bahçe... bostan... var – herkes ne ekerse... biçer – kapı, kapı Allah kapı... - bizim can... alırlar, vatan... anlamazlar – sizin köpek... den artık el-amân.

66- Temrin

Aşağıdaki cümlelerde bulunan zamir-i nisbîleri gösterin:

Ben kaptanım – sen çarkçısın – o dümencidir – biz taifeyiz – siz biletçisiniz – onlar kamarutturlar – biz küçük vatanperverleriz – sizler bizim babamızsınız – ey vatan, sen benim anam, babamsın – çocuk, sen kimin oğlusun? – anacığım, sen ne kadar merhametlisin? – sen kardeşim

(s. 51) – Beşinci “zamir fâili”dir ki şunlardır:

Müfred mütekellimde: “im” – geldim	gittim	buldum
Cem’ mütekellimde: “ik, ık” – geldik	gittik	bulduk
Müfred muhatapta: “in” – geldin	gittin	buldun
Cem’ muhatapta: “iz” – geldiniz	gittiniz	buldunuz

Hastasın – siz kibar, ağrı zatlarsınız – biz fakiriz – çocuklar, hazır mısınız? Değiliz! – bu sekiz kişiden dördümüz mühendisiz, ikimiz kunduracı, biz de kâtibiz – siz, bizim büyüğümüzsünüz – kimsenin değil, vatanın evladınız.

67- Temrin

Zamir-i nisbîlerini koyun:

Ben sınıfın birincisi... - Ali, ikincisi... - sen, Hüseyin üçüncüsü... - siz, dördüncüsü, beşinci... - biz kaçıncı... ? Onlar dümencisi... biz Allah’ın kulu... - Ben vatanın cennetyâr hizmetkarı... - sen hocamın dayısı... - siz babamın kardeş çocukları... - ben yağız... - sen bahçe – biz etli canlı... - siz uslu... - biz bu gece sizde... - ben burada...

68- Temrin

Aşağıdaki sıfırları doldurun:

Ben namuslu... - onlar uslu... - biz insan... hata ederiz – sen hem suçlu... - hem güçlü... - biz kabahatli... - siz alim... - biz hatalı... sen talimsiz... - sen iyi, hoş... fakat biraz yaramaz... - biz hem zengin... hem de genç...

(s. 52)– Bunların müfred ve cem' gaipleri yoktur: “geldi”, “gitti”, “geldiler”, “gittiler” diye söylenir.

69- Fâide

Kelimelerin manaları

Söyleyeceğiniz fikre muvaffak olmak “kelime” bulmak için evvela manasını iyice düşünmeli.

Her kelimenin iki manası vardır. Biri: “hakiki”, diğeri “mecazi”

- Manası hakiki, kelimenin asıl manasıdır. Misal:

1- Senenin ilkbaharı.

2- Acı su.

3- Pantolon dikmek.

- Mana mecazi, benzetilerek verilen manadır. Misal:

1- Hayatın baharı.

2- Acı kelam.

3- Göz dikmek.

70- Temrin

Hafif masdarlı, pekil masdarlardan ayırın, ayrı ayrı yazın.

Kalmak – dalmak – bilmek – silmek – çalmak – kovalamak – dilemek – ayırmak – dinlemek – çabalamak – çalışmak – gitmek – binmek – üzölmek – tahsil etmek – zorlamak – davranmak – bilemek – söylemek – yazmak.

71- Kelimelerin Cinsi

Aşağıdaki suallere cevap verin.

Ağacın küçüğüne... denir – Ağacın vücudunu teşkil eden kısma... denir – Kütüğünde aşağıda bulunan ...denir. Ağacın kuruyan dallarından ne yapılır?

Meyve veren on ağaç sayın. – Yalnız çiçek açan ağaçlardan sayın – yaz kış üzerinde yaprağı yeşil duran ağaçlardan sayın.

(s. 53)6- MASDAR

- Masdar ne zaman, ne de bir zamana ait olmayarak zihinde bir mana hâsıl eden kelimedir:

“Gelmek, kalmak, yürümek, oturmak” gibi.

- Türkçede masdar, iki türüdür. Biri: “hafîf”masdar ki, ahiri “mek” ile gelir. Misal:

Sevmek, gelmek, vermek, gitmek.

- Diğeri “pekil”masdar ki ahiri “mak” ile gelir. Misal:

Kalmak, yorulmak, toplamak.

- Ahiri “mek” veya “mak”lı olan masdarlara: “masdar-ı aslî” denir. Bunların muzâfun-ileyh ve cümleleri yoktur.

- Bir masdarda iki taraf vardır. Biri: “madde-i asliyye” diğeri “edat masdar”dır. Mesela: “kalmak” masdarından: “kal” madde-i asliyyedir, “mak” edat masdardır.

72- Temrin

Aşağıdaki zanaatkârların ahvalini üçer, dörder kelime ile beyan edin.

Saatçi... - dülger... - terzi... - bahçıvan... - kunduracı... - çilingir... - ressam... - çifitçi... - ekmekçi... - kitapçı.

(s. 54)– Bir masdarın ahirine “lik” veya “lık” getirilirse o masdara: “masdar-ı te’kîdi” denir. Misal:

Gelmeklik bilmeklik kalmaklık çalmaklık

- Bunların cem’i yoktur; yalnız dört halleri vardır:

Mücerret	Mef'ûlu sarîh	Mef'ûlu sarîh	Muzâfun-ileyh
Gelmelik	Gelmekliği	Gelmekliğe	Gelmekliğin
Kalmalık	Kalmaklığı	Kalmaklığa	Kalmaklığın

- Bir masdarın edat-ı masdariyet kaldırılıp onun yerine bir “ş” ilave olunursa öyle masdarlara “hâsıl-ı masdar” denir; lakin “ş”nin evveli harekelenir. Misal:

Alış, kalış.

- Eğer evvelinin harekesi üstün veya esre ise vereceğimiz hareke esre olur. Bu esre yerine “ı” yazılır. Misal:

Yarış, barış; kalış.

- Eğer ötre ise ötre ile okunur.

Bu “ötre yerine bir sâit “vav” konur” misal:

Görüş, süzüş, dövüş.

- Eğer “ş”nin evveli müteharrik ise bir “i” ziyade kılınır;

(s. 55)Harekesi üstüne veya esre ise esre, ötre ise ötre okunur.

Bunlarda da sâitler konulmalıdır. Misal:

Esneyiş, bekleyiş, koruyuş, görüş, duruş.

- Bazen “ş” yerine “m” gelir. Misal:

- Alım, satım, bakım, biçim, kesim, yudum, kurum.

73- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan “hâsıl-ı masdar” yapmalı:

Almak – kalmak – görmek – süzmek – dikmek – kırmak – istemek – taramak – okumak – kaçmak – durmak – anlamak – pataklamak – bakmak – sallamak – kırıtmak – yaratılmak – aramak – ötmek – örtmek,

74- Temrin

Aşağıdaki cümlelerdeki hâsıl-ı masdarları bunların asıl masdarlarını göstermeli:

Alışverişler açıldı – “Hasan”ın bir bakışı var ki insan korkar – Bir sıçrayışta öte tarafa kaçtı – Bir kaçış kaçtı ki – O gidiştir gitti – Alım satım olmayınca ne yaparız – O ne biçim giyiniştir? – Biz insanı gelişinden anlarız – Bir şey bilmiyor, fakat satışı var – gülüşü tatlı – İçin için ağlayışı kalbime dokundu – Söyleyişten söyleyişe fark vardır – Derin derin düşünüşü beni düşündürüyor – Sinsi sinsi gezinişini beğenmiyorum – Bir okuyuşu var, dinleyen hayran olur – Bir yemek yiyişi var insan iğrenir – Yürüyüş, oturuş, bakış, anlatış, konuşuş kibarane – Geliş, gidiş beş kuruşa – Başına sarık sarışı tuhaf; - Ben sana davranışından anladım ki... - Yalvarışını görmeli idin, a'dâda çocuk gibi – Hikâyenin sonunu öyle bir bağlayış bağladı ki aferin! Dedim – Geliş güzel – Ben de çalımına kızıyorum – O ne kuruluş o?

(s. 56) - Masdarlardan bir takım sıfatlar yapılabilir:

Birincisi – “ism-i fâil” ve “ism-i mef’ûl”dur ki, bunlar masdarın manasıyla sıfatlanır. İsm-i fâil, “ma’lûm” bir masdardan, ism-i mef’ûl, “mechul” bir masdardan yapılır.

- Ma’lûm bir masdardan “ism-i fâil” yapmak için: Eğer masdarhafif yani “mek”li ise “mek” kaldırılıp onun yerine bir “n” ilave olunur. Mesela:

1- Gelmek: Gelen

2- Bilmek: Bilen

- Eğer “mek” kaldırıldıktan sonra “madde-i asliyye”nin sonunda “e, ö, ü, i” sâitlerinden biri var ise “yen” ilave olunur.

Yürümeğ: Yürüyen

Denemek: Deneyen

Üremek: Üreyen

Türemek: Türeyen

- Eğer masdar, pekil yani ahiri “mak”lı ise “an” ilave olunur. Misal:

Kalmak: kalan. Dalmak, dalan

- Eğer maklı masdarın “mak”ı kaldırıldıktan sonra madde-i (s. 57)asliyyenin ahirinde “a, u, o, ı” sâitlerinden biri bulunursa “yan” ilave olunur:

Uyumak: Uyuyan

Kaşımak: Kaşıyan

Kapamak: Kapayan

75- Darb-ı Misal

Büyük babalarımızdan kalma, tecrübe üzerine söylenmiş kısa, manalı, hoş sözlere “darb-ı misal” denir.

Tatlı ye, tatlı söyle – Taş yerinde ağırdır – Dağ tavşansız olmaz – Akıllı isen açma sırrını dostuna – Kavganın iyisi olmaz – Karnı tok gözü aç – Kötü söz kalp akçe sahibinindir – Geç olsun güç olmasın – Geceler gebedir – Mal insanı zengin etmez, edere lâzım – Meşveretsiz yapılan işten hayır gelmez – Mazlumun ahı yerde kalmaz – Hasis ile cömertın masrafı birdir.

76- Temrin

Aşağıdaki cümleleri tahlil etmeli. Bu ana kadar geçen kaidelerin hangisine tevafuk ederse söylemeli.

Alemin nazarı çalışkanlar üzerindedir – Dersten alınacak lezzet, ileride iyi terbiye, geniş ma'lûmat sahibi olduktan sonra anlaşılır – Herkesin fikri başkadır – Şakirdanın en iyileri terbiyeye, edebe derse çok dikkat edenlerdir – Tembel nefes alır bir ölüdür – Kitabın iyisi güzel ciltli olanı değil, insana edep, terbiye fen öğretenidir – Mektep insanı çobanlıktan kurtarır – Edepsizleri kimse sevmez – Meyvesiz ağaçlardan odun yapılır – Cilasız aynaya kimse bakmaz – Kitapsız ders okunmaz – İlimsiz yaşamak hayvan gibi yaşamaktır.

(s. 58)– İsm-i mef'ûl, yapmak için kaide yine böyledir. Fakat masdarlar meçhûl olmak şartındadır. Misal:

1- Çekilmek: :Çekilin.

2- Aramak: Aranan.

3- Okumak: Okunan.

4- Yazmak: Yazılan.

- Bazen “mek” veya “mak” kaldırıldıktan sonra madde-i asliyyeye bir “ci” getirilerek “ism-i fâil”, bir “miş” getirelerek “ism-i mef'ûl” yapılır. İsm-i fâile misal:

77- Umumi Temrinler

Ne kaide geçmiş ise cümlesini burada söylemeli.

“Sokrat” gayet perhizkâr idi. Şâkirdâna derdi ki: İnsanların pek çoğu yiyip içmek için yaşamak isterler. Ben ise yaşamak için yemek, içmek isterim – Âlemin iptidası Allah korkusudur – Bıçak yarası geçer ama namus karası geçmez – Tatlı söz insanın ağzını aşındırmaz – Yine eski filozoflardan

“Zenub” bir keresinde demiş ki: Allah insana iki kulak bir ağız vermiştir bu da iki dinlemek bir söylemek içindir – Sabır bir ağaca benzer ki kökü acı fakat meyvesi gayet tatlıdır.

78- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan ism-i fâil, ism-i mef'ûl yapmalı

Atmak, Atılmak, etmek, ötmek, açılmak, saçılmak, içilmek, içmek, basmak, yürümek, aldanmak, aldatmak, unutmak, uyanmak, unutulmak, beğenmek, pörsüme, beklemek, beslenmek, beğenilmek, banmak, satılmak, yapmak, inmek.

(s. 59) Silmek: Silici – Bilmek: Bilici – Okumak: Okuyucu –

İsm-i mef'ûle misal:

Yazılmak: Yazılmış – Okutmak: Okutmuş – Silinmek: Silinmiş –

İhtar: Bunlarda da ism-i fâiller “ma'lûm”, ism-i mef'ûller “meçhûl” masdarlardan gelir.

79- Fâide

İyi yazı yazmak için iyi okumalı; iyi düşünmeli; iyi ifade etmeli.

1- İyi Okumak

İyi okumak, yavaş düşünerek okumakla olur. Yavaş ve düşünerek okunursa kelimelerin, cümlelerin manalarına zihin erer.

İyi kıraat kitapları; insan için en büyük lezzettir. Bu sebeple o yolda kitapları okumayı arzu etmelidir.

2- İyî Düşünmek

- Yazı yazmak istenildiği vakit evvela “ ne yazacağım” diye düşünölmelidir. Bunun için yazılacak fikirleri toplayıp sırasına koymalı, bir kere söylenen şeyi bir daha tekrar etmemelidir.

3- İyî Anlatmak

- İyî anlatmak için kelimeleri iyî intihap etmeli. Her fikrin kendisine mahsus bir kelimesi vardır. Bu cihetle o fikre mahsus olan kelimeyi yazmalı, manası bilinenleri kullanmalı.

(s. 60)– İkincisi “mübalağa ism-i fâil”dir: “mek” i masdarlarda madde-i asliyyeye “ken” ve “mak”lı masdarlarda “gan” ilave edilerek yapılır. Misal:

İtişmek: İtişken,

Çıkışmak: Çıkışkan,

Utanmak: Utangan,

Isırmak: Isırgan.

Eğer, madde-i asliyyenin ahirinde “t” yahut “ş” var ise “gan” yerine “kan” getirilir. Misal:

- Çalışkan, alışkan, sırtkan.

80- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan ism-i fâil yapın.

Gelmek – sevmek – dizmek – kaçmak – bağlamak – çalkalamak – acımak – korumak – bağlamak – dökmek – taşlamak – anlamak – haber almak – ödünç vermek – ağır satmak – mendil sallamak – anlamak – göz

yummak – deniz aşmak – köşede oturmak – ayağa kalmak – diz çökmek – için için ağlamak – duvara dayanmak – kuyuya düşmek – minareye çıkmak.

81- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan “ism-i mef’ûl” yapın.

Sürünmek – dizilmek – bağlanmak – çalkalanmak – korunmak – yağlamak – sallanmak – dokunmak – taşlanmak – saklanmak – söylenmek – aşınmak – kalkınmak – düşünmek – kırılmak – sarılmak – okunmak.

(s. 61)– Üçüncüsü: “sıfat-ı müşebbehe”dir ki, ağızdan işitilip bilinen birtakım sıfatlardır:

“çürük, kırık, deşik, silik, açık, saçık, pişkin, dalgın, düşkün, durgun, çatkın, coşkun” gibi.

82- Temrin

Aşağı cümlelerdeki ism-i fâilleri, ismi mef’ûlleri bulun ve masdarıyla beraber yazın.

Yalan söyleyen kaybeder – çalışmayan aç kalır – şu sallanan baca yıkılacak – işleyen demir pas tutmaz – fenaliğe göz yuman fenalık etmiş olur – kendi kendine söylenene deli derler – hacca giden sevap kazanır – danışan dağı aşmış, danışmayan yolu şaşmış – görünen köy, kılavuz istemez – ilk vuran avcıdır – yuvarlanan toz – kabahat öldürende değil, ölümdedir derler – şu açılan kuyuya kedi düştü – söyleyenden dinleyen arif gerek – arayan Mevla’sını da bulur belasını da!

,83- Temrin

Aşağı cümlelerdeki ism-i fâilleri; ism-i mef'ûlleri bulun ve masdarlarıyla beraber yazın.

Alıcı gözle bak – ödenmiş borç – çalınmış tavuk – verilmiş söz – satıcıyı çağır – düşündürücü eserler makbuldür – düğümlenmiş ip – okunmuş ilaç – tartılmış bir çuval kömür – sönmemiş kireç – el değmemiş kumaş – arayıcı fişnek – hararet söndürücü şurup – yakıcı bir madde – delinmiş çıban – dondurucu bir hava – boyanmış bir gemi – hasta bakıcı bir kadın – sabun, köpürtücü bir maddedir – donanmış bir at.

7- Fİ'L

(s. 62)Geçmiş veyahut şimdiki veya gelecek zamanda vaki bir işin, yahut hal, veya keyfiyeti beyan eden kelimeye “fi'l” denir. Misal:

Yazısını yazmış uyuyor – orada kalacak; dediğimizde “yazmış”, geçmiş zamanda olan bir işi, “uyuyor” şimdiki zamanda olan bir hal; “kalacak”, gelecek zamanda olacak bir keyfiyeti anlattıkları cihetle “fi'l”dirler.

- Her fi'lin bir fâili vardır: Fi'lin gösterdiği işi yapana “fâil” derler ki, daima fi'lden evvel gelir. Misal: Ben “geldim” de gelmek fi'lini yapan “ben”dir, fâildir.

“Balık yüzer” cümlesinde “balık”fâildir. Çünkü “yüzmek” yapan balıktır.

- Fi'lerde üç şahıs vardır: Mütekellim, muhatap, gaip.

Geldim	Mütekellim
Geldin	Muhatap
Geldi	Gâib

- Şahıslar, ya müfret olur. Ya cem'; “Geldim, geldin, geldi” müfrettir. “Geldin, geldiniz, geldiler” cem'dir. Bu halde birinci şahsa:

84- Cümle Terkibi

Aşağıdaki isimlerden beşer kelimeyi birer cümle yapın:

Sahife... - Kalem... - Baba... - Kardeş... - İnsan... - Geri... - Gül... - Bülbül... - Kitap... - Saat...

(s. 63)“Müfret mütekellim”, ikinciye: “müfret muhatap”, üçüncüye: “müfret gaip” denildiği gibi bunların cümlelerinde dahi birinci şahsa: “cem' gaip” derler.

- Fi'lerde başlıca üç zaman vardır: Mâzî, hâl, istikbal.

- Mâzî, geçmiş zamanda olan bir işi anlatır:

“Kaldı, geldi, içmiş, yazmış” gibi.

- Hal, şimdiki zamanda olan bir işi anlatır:

“İçiyor, eziyor, kalıyor, geliyor” gibi.

- İstikbal, gelecek zamanda olacak bir işi anlatır:

“müteaddî, lâzım”

- Benkâğdı kestim, kapıyı örttüm, dediğimizde “kesmek”

85- Kelimelerin Vazifeleri

*Aşağı cümlelere birer fâil bulun. Misal: “kaplan” “fâil” pek yırtıcıdır.
Yazın:*

*... pek yırtıcıdır - ... havada uçar - ... denizde yüzer - ... işler - ...
insanı ısırır - ... işitir - ... görür - ... tat duyar - ... ekin biçer - ... büyür, adam
olur - ... hane yapar - ... kendisinin yuvasını yapar - ... dalgaları yarar - ...
odun keser - ... yulaf yer - ... fazileti sever - ... çamaşır yıkar.*

(s. 64)Fi'l, mef'ûlünsarîh olan “kâğıt” üzerinde olduğu, yani bıçak veya makasın kâğdı kestiği anlaşıldığı için bu fi'l, “müteaddî”dir. “Ben kestim”de fâil“ben”, “kâğdı”mef'ûlünsarîh, “kestim”de fi'ldir. “Kapıyı örttüm”de “örtmek”fi'li doğrudan doğruya kapıya olduğu için müteaddîdir.

Şu halde: “fâilin fi'li bir başkası üzerinde vuku olursa bunun böyle olduğunu bildiren her fâile “müteaddî” denir.

– “Ben uyudum”, “Sen kaçtın” misallerindeki “uyumak”, “kaçmak”fi'llerinin bir başkası üzerinde tesiri yoktur. Böyle fi'llere de “lâzım”fi'l denir.

86- Temrin

Aşağıdaki fi'lerin fâillerini bulmalı:

Ay dünyaya nur verir – köpek kediye salar – köpek tavşanı kovalar – kanun hırsızlara ceza verir – küçük kız başını sallıyor – keklik yavrularını çağırır – yılan yerde sürünür – maymun ağaçlara tırmanır – tavuk yumurtlar – horoz öter – koyun ot yer – ağaç gölge verir – kemancı kemani çalar – çoban koyunlarını sürececek – şu kuzu şimdi bağırarak – öküz bağırır – güneş yazın sabah doğacak.

87- Temrin

Aşağıdaki kelimelere birer “fâil” bularak birer cümle yapın:

Allah – arz – ay – buğday – su – güneş – köpek – at – insan – ot – rüzgâr – saat.

(s. 65)– Müteaddîfi'lerin mef'ûlleri “mef'ûlünsarîh”dir. Misal:

Kırmak: sen “camı” kırdın.

Dövmek: Babam “beni” dövdü.

- Lâzım fillerin mef'ûlleri “mef'ûlün gayri sarîh”dir. Bunlar “mef'ûlünsarîh” almazlar. Misal:

Gitmek: “dükkâna” gittim.

- Fakat fi'l-i lâzımlarda “müteaddî” yapılabilir:

- Bir fi'l-i lâzımı, müteaddî yapmak için: Eğer o fi'lin ahirinde “a” “o, ö, u, ü,” “e” “ı, i” harflerinden birisi var ise “t” ziyade kılınır. Misal:

Atlamak: Atlatmak, Isınmak: Isıtmak, Acımak: acıtmak,

88- Temrin

Aşağıdaki masdarlar müteaddî, lâzım mı?

Atmak – müteaddîdir; zira “taş attım” dediğimizde bu fi’lerin atılan şey üzerine tesiri vardır.

Acımak – lâzımdır, zira “acıdım” dediğimizde bu fi’lin ahirine tesiri yoktur; yazın:

Atmak, etmek, ötmek, açmak, acımak, içmek, uçmak, aramak, uzamak, ayırmak, ummak, örmek, azmak, pişmek, basmak, bakmak, yıkmak, bulmak, bunamak, büyümek, boyamak, çizmek, çakmak, taşmak, kocamak, kırmak.

(s. 66)– Eğer müteaddî yapılacak “lâzım” bir fi’lin ahiri sakîn ise bir “dır (dir – dur)” ziyade edilir: Gezmek: Gezdirmek, durmak durdurmak.

“Dikkat” 1- Akmak, saçmak, sarmak, kokmak, kelimelerinin müteaddîleri akıtmak, sapıtmak, sarkıtmak, korkutmak gelir.

Lâzım Müteaddî

İçmek İçirmek

Uçmak Uçurmak

Artmak Arttırmak

Aşmak Aşırmak

Üşümeek Üşürmek

Batmak Batırmak

Bitmek Bitirmek

Pişmek	Piştirmek
Çıkmak	Çıkarmak
Düşmek	Düşürmek
Şaşmak	Şaşırmak
Doymak	Doyurmak
Dökmek	Döktürmek
Kopmak	Koparmak
Geçmek	Geçirmek
Kaçmak	Kaçırmak

Olur.

- Fi'ller, ya "müsbet"dir ya "menfi".

Kendilerinde bir hal ve keyfiyyetin doğrudan doğruya vukuunu bildiren fi'ller "müsbet"dir. "gelmek", "gitmek" gibi.

(s. 67)– Müspetin aksi manayı veren ve bir hal ve keyfiyyetin vaki olmadığını bildiren fi'ller "menfi"dir "gelmemek", "gitmemek" gibi.

- Müspet bir fi'li menfi yapmak için eğer masdarhaffif ise edat masdardan evvel bir "me", pekil ise bir "ma" getirilir:

Gitmek: Gitmemek – Kalkmak: Kalkmamak - gibi.

- Eğer fi'lin fâili belli ise "ma'lûm"dur. "Kâğıdı kestim." dediğimizde fi'lin fâili bellidir: "Ben"

89- Temrin

Aşağıdaki fi'lere birer fâil bulun.

Hasta çocuğa... bakar - ... asmadınız - ... çalışkan çocuğu ...sever - ... hocası dinleyecek - ... tembel çocuğu döver - ... ot satar - ... saat yapar.

90- Temrin

Aşağıdaki fi'lerin hangi zamana mensup olduklarını gösterin:

Bu tembel şakirt hocasını utandırıyor – Bu merhametli kadın kızlara para verecek – Bu hırsız herkesin malını çaldı – Küçük kardeşim bahçede oynuyor – Tembel olanlar sıkıntı çekiyor – İnsanın fikri okudukça açılır – Bu akşam hoca nereye gidecek biliyorum – Daha dünden gitti yarın da öteki mektebe gidecekmiş – Çalışmayanlar bu hafta izinsiz kalacaklar – güneş sabahleyin doğdu – Akşamüstü battı.

(s. 68) – Eğer fi'lerin fâili belli değil ise “meçhûl”dur. Çünkü “kâğıt kesildi” dediğimizde “kesmek” fi'linin fâili burada ma'lûm değildir.

- Ma'lûm bir fi'li, meçhûl yapmak için edat masdardan evvel bir “l” getirilir ve evvelki harfe icabına göre hareke verilir. Mesela örmek: örülmek.

“Sâitlere riayet daha ziyade münasıptır”

- Eğer “l” yahut sâitlerden biri var ise bir “n” getirilir. Misal:

Bilmek. Bilinmek – istemek. İstenmek – Aramak. Aranmak – Kılmak. Kılınmak – Korumak. Korunmak - Yalamak. Yalanmak – Acımak. Acınmak –

91- Temrin

Bu masdarları müspet ise menfi, menfi ise müspet yapın?

Kalmak: Sevmemek, örmek, düşmek, üzmemek, kurmak, vuruşmak – dökmek – ağlamak, okumak, söylememek, düşünmek, kaçmak, öldürmek, barışmak, kaşımak.

92- Cümle Terkibi

Hasis – birader – tarla – çiftçi – hami – nehir – kasaba – kapı.

(s. 69)– “İstifhâm” sormak demektir. Fillerde bu sormak “mı” lafzı ile yapılır.

Geldim: Geldim mi? = Gidiyor – Gidiyor mu?

Geldi: Geldi mi? = Yazacağım mı?

Gelmiş: Gelmiş mi; = Okursunuz – Okur musunuz?

- “?”İstifhâm işaretidir. Her iki istifhâmfi'linden sonra konur.

Sîga: bir “masdar”ın fi'l haline gelmek için girdiği kalıptır.

- Türkçe sîgalar; “basit” yani sade, ya “mürekkeb” yani karışıktır.

Basit sîgalar dokuz tanedir:

1- Emr-i hazır

2- Emr-i gâib

3- İltizami

4- vücûbî

5- Mâzî-i şühûdî

6- Mâzî-i naklî

7- Muzâri'

8- Hâl

9- İstikbal

(s. 70)– Bir masdardan emr-i hazır sîgasını çıkarmak için edat masdar olan “mek” ve “mak” kaldırılır. Kalan madde-i asliyye emr-i hazır sîgasının “müfret”i olur.

Masdar	Emr-i hazır, müfred
Sevmek	Sev
Kalmak	Kal
Özlemek	Özle
Uzamak	Uza
Yürümek	Yürü
Acımak	Acı

- Müfret emr-i hazırın sonuna bir “n”, “nız” konursa “cem” olur.

Müfred	Cem’
Sevmek: Sev	Sevin, seviniz
Kalmak: Kal:	Kalın, kalınız

- Müfret emr-i hazırların sonunda sâitlerden biri var ise bir “ın” ve “ınız” ilave olunur.

Kelimelerin Vazifeleri

Köpek efendisine sadıktır; yazın:

Köpek... sadıktır – hasis ...haristir – hiçbir kimse... kurtulmaz – anamıza, babamıza... edelim – iyi şakirt... müteyyidir – kitap yapan adama... derler – kitapların basıldığı yere... denir – kitapların kaplarını ve kendisini dikip cilt haline koyana... denir.

(s. 71)Müfred

Ara: Arayın, arayınız

Acı: Acıyın, acıyınız

Yürü: Yürüyün, yürüyünüz

İste: İsteyin, isteyiniz

- Emr-i hazır, mütekellimin muhataba emir için kullandığı sîgadır.

97- Emr-i hazırım müfredi sonuna bir “sun” veya “sin” ilave edilerek “emr-i gâib” sîgası yapılır:

Kalmak: Kalın

Gelmek: Gelin

- Ahirine “ler” ilave olunursa “cem” olur. Misal: Gelsinler, kalsınlar, olsunlar, bulsunlar.

Emr-i gâib sureti

	Müfred	Cem'
Kalmak:	Kalsın	Kalsınlar
Gelmek:	Gelsin	Gelsinler

94- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan “emr-i hazır” sîgalarını yapın.

Bilmek – avlamak – soğumak – beslemek – iyice öğrenmek – hızlı koşmak – bağırıp çağırmak – uslu oturmak.

(s. 72)98- Emr-i gâib sîgası “gâib”e emr-i için kullanılır. Misal:

Hüseyin gelsin, derse çalışın, onlara gitsinler, kaçınsınlar.

95- Temrin

Aşağıdaki misallerden “emr-i hazır”ları bulun

Öğrenmek için çalış, çabala – çocuklar vaktinizi iyi kullanınız – Muallimin nasihatini dinleyin – Kalemî arayın, bulun – Siz mutlaka yatınız – Siz de kalkınız – Buraya gel, vaziyet al – Şuraya git, otur – dur!... – Deme kış yaz, oku, yaz.

96- Fâide

“Emr-i hazırım”ın menfi sureti: “neyh-i hazır”

Müspet

Gel: Gelme

Gelin, geliniz; gelmeyin, gelmeyiniz

Vur: Vurma

Vurun, vurunuz: vurmeyin, vurmeyiniz

Söyle: söyleme

Söyleyin, söyleyiniz: Söylemeyin, söylemeyiniz

Acı: Acıma

Acıyın, acıyınız: Acımayın, acımayınız

Oku: Okuma

Okuyun, okuyunuz: Okumayın, okumayınız

(s. 73)– Madde-i asliyyenin ahirine haffler de bir “e” pekiller de bir “a” ilave olunursa “fi’l-i iltizâmi” müfret gâibi yapılır.

Masdar	Madde-i asliyye	Fi’l-i iltizâmi
Sevmek	Sev	Seve
Kalmak	Kal	kala

- Ba’de zamir-i nisbîler ilave olunarak sîgası yapılır.

Durma koş – Oturma kalk – Vaktinizi boş geçirmeyiniz – herkese aldanmayınız – Eğri yat, doğru söyle – Kimseyi gözetleme – İyiliğin kadrini biliniz, nankör olmayınız – Irza namusa fena gözle bakma – Büyüklere hürmetten geri durmayınız – Ey şeytanlar buraya gelmeyin, def olun.

97- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan “emr-i gâib” sîgaları yapın

Yatmak – oturmak – ezberlemek – yaşamak – yardım etmek – hürmet ve riayette bulunmak – kanunu tanımak – kadrini bilmek – ettiğinden utanmak – af dilemek.

98- Fâide

“Emr-i gâib”in menfi sureti “neyh-i gâib”

Gelsin: Gelmessin İstesin – İstemessin

Gelsinler: Gelmessinler Ağlasın – Ağlamasın

Kalsın: Kalmasın

Kalsınlar: Kalmasınlar

Dikkat et, çocuk düşmesin – Çocuklar; bağırmasınlar – Ne isterse bundan istesin başkasından istemesin – Derslerine baksınlar haylazlık etmesinler – Ucuz vermezse vermesin – Beni düşünmesinler – Ben işimi bilirim – Şuradan şuraya kadar ezberlesinler.

(s.74)(Fi'l-i İltizami) Sîgaları:

Seveyim	Sevelim	Kalayım	Kalalım
Sevesin	Sevesiniz	Kalasın	Kalasınız
Seve	Seveler	Kala	Kalalar

- Bir işin yapılması mütekellimin matlubu olduğu beyan edilmek istenilirse “fi'l-i iltizâmı” sîgası ile ifade edilir.

- Eğer kalan madde-i asliyyenin ahirinde sâitlerden biri var ise hafiflerde bir “ye”, pekillerde bir “ya” ilave olunur.

Kelimelerin Vazifeleri

Mutarıza içindeki masdarlardan iltizâmî sîgası yapmalı

İnsan olduğum için “çalışmak” – Senin pederindir, ona “itaat etmek” – Birbirimizi “sevmek”, birbirimize “muhabbet etmek” – Hava soğuk sobayı “yakmak” – Bugün akşama kadar bu kitabı “bitirmek” – Dünyanın her fenalığına göğüs “germek” – Namussuz yaşamaktan ise “ölmek” – Evvela “kazanmak” sonra “yemek” – O gitti ben de “gitmek”.

<i>Etmek</i>	<i>Gitmek</i>	<i>İşitmek</i>
<i>Ettim</i>	<i>Gittim</i>	<i>İşittim</i>
<i>Edesin</i>	<i>Gidesin</i>	<i>İşitesin</i>
<i>Ede</i>	<i>Gide</i>	<i>İşite</i>

<i>Edelim</i>	<i>Gidelim</i>	<i>İşitelim</i>
<i>Edesiniz</i>	<i>Gidesiniz</i>	<i>İşitesiniz</i>
<i>Edeler</i>	<i>Gideler</i>	<i>İşiteler</i>

Kim kala, kim gide – İşite işite kulağım doldu. Gide gide bir köye vardık – Cenab-ı hakka şükredesiniz – Siz de işitesiniz diye söyledim – Hızlı söyle ki işiteyim – Dağlara gidelim –

(s. 75)

Ödemek	Ödeye
Taşımak	Taşıya
Korumak	Koruya
Yalamak	Yalaya

- Fi'l-i iltizâmi "istifhâm" sureti:

Seveyim mi	Kalayım mı
Sevesin mi	Kalasin mı
Seve mi	Kala mı
Sevelim mi	Kalalım mı
Sevesiniz mi	Kalasinız mı
Seveler mi	Kalalar mı

- Fi'l-i iltizâmi "menfi sureti";

Sevmeyeyim	Kalmayayım
Sevmeyesin	Kalmayasın
Sevmeye	Kalmaya

Sevmeyelim	Kalmayalım
Sevmeyesiniz	Kalmayasınız
Sevmeyeler	Kalmayalar

100- Temrin

Aşağıda masdarlardan “fi’l-i vücûbî” sîgaları yapın.

Mektup yazmak – haber yollamak – postaneye gitmek – telgraf çekmek – cevap, haber, mektup, telgraf almak – telefon etmek – davet eylemek – hatır sormak – kart bırakmak – kart postal göndermek.

101- Temrin

Küre içindeki masdarları münasip fi’l-i iltizâmlara tahvil edin:

Kandil akşamı eve “geç gitmek” – babama “yalvarmak” – sen pis

(s.76) - Emr-i hazırın ahirine bir “meli” ilave olunursa “fi’l-i vücûbî”nin müfret gâibi olur. Ba’de zamir-i nisbîler ziyade edilerek sîgası teşkil olunur. Misal:

Gelmek masdarından “fi’l-i vücûbî” sureti:

Müfret mütekellim	Gelmeliyim
“ muhatap	Gelmelisin
“ gâib	Gelmeli
Cem’ mütekellim	Gelmeliyiz
“ muhatap	Gelmelisiniz

“ gâib Gelmeliler

yerlerde “gezmek” – siz bu derece “ileri gitmek” – biz koşup “yetişmek” – mübarek günlerde büyüklerin elini “öpmek” – bayramlarda “tebriğe gitmek” - büyüklere, küçüklere “iltifat etmek” – biz tembelleri “çalıştırmak” – onlar herkesin işine “karışmak” – bugün mutlaka bize “gelmek” – kardeşleriniz ne yapıyor “öğrenmek”

102- Temrin

Aşağıdaki renk isimlerinden küçük küçük cümleler yapın:

Kırmızı – al – turuncu – yeşil – sarı – beyaz – mavi – pembe – al – lacivert – siyah – tirşe – kavuniçi – fıstığı.

103- Temrin

Aşağıdaki fi’l-i vücûbîleri “masdar”a tahvil edin:

Yaramazlık etmemeli – Şimdi gelmelisin – Okumalısınız – Çalışmalısınız – Okumalıyız – Memlekete yarar adam olmalıyız – Daima nazik, terbiyeli davranmalıyız – Öğrenmek için utanmamalısın – Onlar da biraz insaf etmeliler – İğneyi önce kendine batırmalısın, sonra çuvaldızı başkasına – Haylazların perişan

(s.77)“Fi’l-i Vücûbî” İstifhâm Sureti

-1-

Gelmeli miyim?

Gelmeli misin?

Gelmeli mi?

Gelmeli misiniz?

Gelmeli miyiz?

Gelmeliler mi?

-2-

Almalı mıyım?

Almalı mısınız?

Almalı mı?

Almalı mısınız?

Almalı mıyız?

Almalılar mı?

Karışmak – danışmak – barışmak – görüşmek – birleşmek – değişmek

- Emr-i hâzırın sonuna bir “di” ilave olunursa “mâzî-i şühûdî”nin müfred gâbi olur. Ba’de zamir-i fi’liler ziyade edilerek sîgası teşkil olunur:

	Hafîf	Pekil
Müfred mütekellim:	Sevdim	Kaldım
“ muhatap:	Sevdin	Kaldın
“ gâib:	Sevdi	Kaldı
Cem’ mütekellim:	Sevdik	Kaldık
“ muhatap:	Sevdiniz	Kaldınız
“ gâib:	Sevdiler	Kaldılar

Hallerinde ibret almaliyiz – Aklınızı başınıza düşürmelisiniz – Bir iş yapmalıyız ki sonunda pişman olmamalıyız – Yemeliyim, içmeliyim, eğlenmeliyim, diyen ekseriya yiyemez, içemez, eğlenemez.

104- Temrin

Aşağıdaki fi’l-i vücûbîleri “menfi” yapın:

Gelmeli – Almalısınız – Vermeliyiz – Kaçmalısın – Koşmalılar – Boş durmalıyım – Zihinleri bu kadar yormalısınız – Gürültü etmeliyiz –

Gelmelimesiniz? – Sormalı mıyız? – Çekilip köşeye oturmalısınız – Zevk ve sefa ile vakit geçirmeli –

(s.78)“Fi’l-i Vücûbî” Menfi Sureti:

-1-

Gelmemeliyim	Gelmemelisin	Gelmemeli
Gelmemelisiniz	Gelmemeliyiz	Gelmemeliler

-2-

Almamalıyım	Almamalısın	Almamalı
Almamalısınız	Almamalıyız	Almamalılar

Tahkir etmek – darılmak – üzülmek – sıkılmak – sürmek – düşünmek – üşenmek – çekinmek – davranmak

- Bir işi işlemek için fâiline lüzum gösterilmek icap ederse bu sîga ile ifade-i meram olunur.

“Mâzî-i Şühûdî” İstifhâm Sureti

Geldim mi?	Geldin mi?	Geldi mi?
Geldik mi?	Geldiniz mi?	Geldiler mi?

“Mâzî-i Şühûdî” Menfi Sureti

Gelmedim	Gelmedin	Gelmedi
Gelmedik	Gelmediniz	Gelmediler

105- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan “mâzî-i şühûdî” teşkil edin:

Derse çalışmak – işe gitmek – şarkı söylemek – iyi ahlak öğrenmek – para kazanmak – namus sahibi olmak – sabretmek – koşmak – ilerlemek – sermaye edinmek – elbise giymek – temiz gezmek

(s. 79)– Mâzî-i şühûdî sîgası, mütekellimin geçmiş zamanda gözüyle gördüğü şeyi ifade eder.

- Emr-i hâzırın ahirine bir “ş” ilave olunursa “mâzî-i naklî”nin müfred gâibi olur. Ba’de zamir-i nisbîler ziyade edilerek bir veche ait sîga teşkil olunur:

Müfred mütekellim	Sevmişim
“ muhatap	Sevmişsin
“ gâib	Sevmiş
Cem’ mütekellim	Sevmişiz
“ muhatap	Sevmişsiniz
“ gâib	Sevmişler

- Mâzî-i naklî sîgası mütekellimin geçmiş zamanda olan işi işitmekle bildiğini ifade için kullanılır.

Mâzî-i Naklîstifhâm Sureti

Sevmiş miyim?

Sevmiş misin?

Sevmiş mi?

Sevmiş miyiz?

Sevmiş misiniz?

Sevmişler mi?

106- Temrin

Uyuya kalmak – hayale dalmak – basmak – çarpılmak – doğru gitmek

– yanlış yazmak – unutmak – sayıklamak – bayılmak – nafile uğraşmak – yanılmak – haksızlık etmek – sözlerine kanmak – aldanmak – onunla konuşmak.

(s. 80)Mâzî-i Naklî Menfi Sureti

Sevmemişim	Kalmamışım
Sevmemişsin	Kalmamışsın
Sevmemiş	Kalmamış
Sevmemişiz	Kalmamışız
Sevmemişsiniz	Kalmamışsınız
Sevmemişler	Kalmamışlar

Fî'l-i iltizâmın müfred gâib ahirine bir “yor” ilave olunursa halin müfred gâibi olur. Ba'de zamir-i nisbîler ilave olunarak sîgası teşkil olunur. Misal:

Seveyorum	Seveyoruz
Seveyorsun	Seveyorsunuz
Seveyor	Seveyorlar

Bu sîgayı şu suretle de yazarlar:

Seviyorum	Seviyoruz
-----------	-----------

Seviyorsun

Seviyorsunuz

Seviyor

Seviyorlar

107- Temrin

Aşağıdaki “mâzî-i şühûdî”leri menfi yapın.

Sen gittin – Biz usandık – Karşıya geçtiler – Sözümü dinlediniz – İbret aldı – Bu akşam orada kaldık – Selamımı aldı – Doğrusunu söyledi – Ben, sözlerine inandım – Size uğradı mı? – Hoca ders verdi – Sinemaya gittin mi? – Gittim – Hocayı gördüm – Sizi tanıdım – Sürahide su kaldı – Rüzgâr çıktı.

(s. 81)“Hal” İstifhâm Sureti

Geliyor muyum!

Geliyor musun?

Geliyor mu?

Geliyor muyuz?

Geliyor musunuz?

Geliyorlar mı?

Kalıyor muyum?

Kalıyor musun?

Kalıyor mu?

Kalıyor muyuz?

Kalıyor musunuz?

Kalıyorlar mı!

Çağırarak – güzellik etmek – çene çalmak – laf söylemek – öttürmek – bağırarak

“Hal” Menfi Sureti:

Gelmiyorum

Gelmiyorsun

Gelmiyor

Gelmiyoruz

Gelmiyorsunuz

Gelmiyorlar

“Gelmiyor, gelmiyorsun...”

“Kalmıyor, Kalmıyorsun...”

Söz vermek – sıkmak – bozmak – ağız aramak – yoklamak – anlamak
– sormak –

- Hal sîgası: Şimdiki zamanda olan bir işi beyan etmek için kullanılır.

108- Temrin

Aşağıdaki “mâzî-i naklî”leri masdar haline getirin.

Uyumuş – Sen gitmişsin – Üşümüştür – Lafa dalmışlar – Çok yorulmuşsunuz – Yine bizim muallim kızmış – Sen yine bir pot kırmışsın – Ali’ye iftira etmişler – Mehmet babasının yanında bir çam devirmiş ki...– Bütün gece sayıklamışım – Müdür yanlarından geçmiş de görmemişler – Zühtü dün mektebe gelmemiş mi? – Minareler mahya kurmamışlar mı? – Bizim testi delinmiş, içinde ne kadar su varsa akmış – Süt devirmiş kedi gibi kalmış – Şaka değil, sekiz saat yürümüşüz? Üstünüzden belli toza toprağa bulanmışsınız.

(s. 82)– Fi’l-i iltizâmî müfred-i gâibin ahirine haffflerde bir “cek”, pekiler de bir “cak” ilave olunursa “istikbal” sîgası müfred-i gâibi olur.

Seve Sevecek

Kala Kalacak

Ba’de zamir-i nisbîler ziyade edilerek sîgası teşkil edilir.

Seveceğim Kalacağım

Seveceksin Kalacaksın

Sevecek Kalacak

Seveceğiz Kalacağız

Seveceksiniz Kalacaksınız

Sevecekler	Kalacaklar
İstikbal sîgasının menfi sureti:	
Sevmeyeceğim	Kalmayacağım
Sevmeyeceksin	Kalmayacaksın
Sevmeyecek	Kalmayacak
Sevmeyeceğiz	Kalmayacağız
Sevmeyeceksiniz	Kalmayacaksınız
Sevmeyecekler	Kalmayacaklar

109- Temrin

Aşağıdaki “mâzî-i naklî”leri menfi yapın.

*Ağlamışsın – Pişman olmuşsunuz – Çokça yemek yemişiz –
Dönmüşler – Haber vermişsin – Galata’ya gitmişsiniz, öyle mi? – Doğrusunu
söylemiş – Oraya uğramışız – Size surat etmişler – Yalan söylüyorlar, sizi
görmüşler –*

(s. 83)İstikbal sîgasının istifhâm sureti:

Sevecek miyim?	Kalacak mıyım?
Sevecek misin?	Kalacak mısın?
Sevecek mi?	Kalacak mı?
Sevecek miyiz?	Kalacak mıyız?
Sevecek misiniz?	Kalacak mısınız?
Sevecekler mi?	Kalacaklar mı?

Gececekmişiz – Döneceğim diyordunuz, dönmüşsünüz – İyi davranmış – Hızlı örmüş – Babama söylemişsin – Vazifemi yazmışım – seni hatırlamışlar – Ablan ağlamış, sen ağlamamışsın – Unutmuşlar, uğramamışlar.

110- Temrin

Küre içindeki masdarları “hal”e tahvil edin.

Pederin nereden “gelmek” – Sen nereye “gitmek” – Biz istikbali “düşünmek” – Siz ne “demek” – Asker mızıka “çalmak” – Nereye gitsem “yetişmek” – Kırlangıçlar “uçuşmak” – Piliçlere bakan, çaylaklar “dolaşmak” – Biz bu evden “çıkma” – Siz hangi semte “taşınmak” – Biz bu sene şaha’dâdname “almak” – Alık alık ne “bakınmak”? - Hocamızın bizi “sevmek” – Kuzular “melemek” – Kuşlar “ötmek” – Atlar “kişnemek” – Düdük “çalmak” – Eşek “anırmak” – Siz bu sözden ne “anlamak” – Hava “bozmak” – Renk “atmak” – Yemek “kokmak” – Rubalarımız “eskimek” – Köpekler “havlamak” – Bülbüller “şakıma” – Öküzler “böğürmek” – Ezanlar “okunmak”.

111- Temrin

Münasip menfi “haller” bulun.

Hocamız karşıdan “gelmek” – Biz şimdi eve “gitmek” – Artık ismini ağzına “almak” – Sen deminden beri “susmak” “bir şey söylemek”

(s. 84)– İstikbal sîgası, gelecek bir zamanda olan bir şeyi beyan etmek için kullanılır.

“Söylemek”den: Söyleyeceğim, Söyleyeceksin...

“Aramak”	“ :	Arayacağım,	Arayacaksın
“Tanımak”	“ :	Tanıyacağım,	Tanıyacaksın
“Gitmek”	“ :	Gideceğim,	Gideceksin
“İşitmek”	“ :	İşiteceğim,	İşiteceksin
“Demek”	“ :	Diyeceğim,	Diyeceksin

Gözün oyunda, dersine hiç “çalışmak” – Biz hala “uyumak” – Akşam “olmak” – Neden yüze “bakmak” – Efendiler uslu “durmak” – Zehra geceleri “uyumak” – Pireler rahat “vermek” – Kar var, tramvaylar ve arabalar “işlemek”

112- Temrin

Aşağıdaki isimleri münasip masdarlar bularak “hal” yapmalı:

Hava – rüzgâr – güneş – bulut – şimşek – yıldırım – yağmur – kar – dolu – yıldız – muhatap.

114- Temrin

Aşağıdaki “hal”leri masdara tahvil edin:

İskemlede oturuyor – Mindere mi uzanıyorsun? – Bana neden söz söylemiyorsun? – Siz neden konuşmuyorsunuz? – Cebinde ne var, elini çekmiyorsun? – Çantan nerede biliyor musun? – Sandığı bir türlü açamıyoruz – Sürahiyi dolduruyor musunuz? – Zembil yerine torba getiriyorsun – Hangi fıçıyı boşaltıyorsunuz? – Bağırıp çağırıyor musun yoksa şarkı mı söylüyorsun? – Çalışmadığına pek fena ediyorsun – Geliyorum, geliyorum sizi bulamıyorum? – Galiba benimle eğleniyorsunuz – Sen bana bin dereden su getiriyorsun – Ben ağlıyorum, sen gülüyorsun – Bu çocuklar oynuyorlar mı? – Günden güne akıllanıyoruz – Hafızlar Kuran okuyorlar –

(s. 85)– “Emr-i hâzır”ın nihayetine bir “r” ilave olunursa muzâri’nin müfred gâibi olur.

Oku Okur

Ba’de zamir-i nisbîler ziyade edilerek sîgası teşkil olunur. Misal:

Okurum Okursun Okur

Okuruz Okursunuz Okurlar.

- Ahiri müteharrik olan muzâri’ler böyle tasrif olunur. Lakin ahiri sakinlerde harekelenir, bu hareke ise muhtelifdir.

1- İki heceli masdarlarda üstün gelir. Misal:

Sever, yazar, ezerim, gezeriz.

114- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan “İstikbal” sîgaları yapın:

Ayakta durmak – el çekmek – kabul etmek – yalan söylememek – soğuktan donmak – imana gelmek – memnun olmak – azar işitmek – taş atmak – keman çalmak –

115- Temrin

Aşağıdaki “istikbal”leri masdarlara tahvil edin.

Geleceğim – Söyleyeceğim – İşiteceksin – Göreceksiniz – Alacaklar – Masayı devireceğiz – Acaba biz alim olacak mıyız? – Siz burada oturacaksınız, onlar orada! – Birazdan şerbet dağıtacaklar – Hala yerlerinden kımıldamayacaklar! – Bir gün gelecek; yaptıklarına nedamet getireceksin – Bedava yiyecek, eğleneceksiniz – Daha ne kadar okuyacağız? – Bugün

“Adapazarı”na varacağız – Oyun oynayacağımıza derslerimize bakalım – Şu arsayı satacağım – Kumaşı endaze ile mi ölçeceksin?

(s. 86)Şu Atidekiler müstesnadır:

Vurmak: Vurur – Bulmak: Bulur – Görmek: Görür – Vermek: Verir – Almak: Alır – Bilmek: Bilir – Sanmak: Sanır – Kalmak: Kalır – Çalmak: Çalar – Gelmek: Gelir – Etmek: Eder – Gitmek: Gider.

2- Madde-i asliyyesindeki harflerin üçü birden bir harekeli ise üçüncü harf üstün okunur. Misal:

3- “oturmak”, “yürümek” gibi olan masdarlarda “oturur”, “yürür” olur.

Ürkmek: Ürker – Ölçmek: Ölçer – Sürmek: Sürter.

4- “işitmek”, “ısırmak” gibi olan masdarlarda “işitir”, “ısıtır”, “çevirir”, “devinir” gelir.

5- “kiskanmak”, “kullanmak” gibi masdarlardan “kiskanır”, “kullanır” gelir.

117- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan “muzâri” teşkili.

Yapabilmek – kulaç atmak – uykuya dalmak – ayağa kalkmak – hiddet etmek – abur cubur yemek – elden utanmak – derin derin düşünmek – ağır işitmek.

118- Temrin

Aşağıdaki muzâri’leri masdara tahvil edin.

Elbette gider, gelen cihana – Bir insan kırk senede yetişir, bir günde helak olur – Oğlum, hepsini düşündüm – Ne kahveden hazzederim, ne de

(s. 87)Diğer Muzâri'ler

Öpmek	-	Öperim	-	Öpmem
Atmak	-	Atarım	-	Atmam
Açmak	-	Açarım	-	Açmam
Acımak	-	Acırım	-	Acımam
İçmek	-	İçerim	-	İçmem
Uçmak	-	Uçarım	-	Uçmam
Aramak	-	Ararım	-	Aramam
Almak	-	Alırım	-	Almam
Ölmek	-	Ölürüm	-	Ölmem
Olmak	-	Olurum	-	Olmam
Sürmek	-	Sürerim	-	Sürmem
Sızmak	-	Sızarım	-	Sızmam
Satmak	-	Satarım	-	Satmam
Tıkmak	-	Tıkarım	-	Tıkmam
Çalmak	-	Çalarım	-	Çalmam
Bilmek	-	Bilirim	-	Bilmem
Düşünmek	-	Düşünürüm	-	Düşünmem

çaydan,süt içerim – Sen daima beni gözetlersin – Hem seversin, hem sevdirdirsin – Siz daima namusunuzu muhafaza edersiniz. Çocuk deyip geçme, o her şeyi anlar – Cenab-ı Hak, iyilere yardım eder – Her şey olur biter, kösenin sakalı bitmez – Her derdin olur çaresi, her inleyen ölmez –

Denizde balık, balığı kovalar – Büyük balık, küçük balığı yutar – Büyük para, küçük parayı çeker – Yerin kulağı var, işitir – Allah her şeyi bilir, görür – Sel geçer, kum kalır! –

(s. 88)Fi'l-i Muzâri' "Menfi" Sureti:

Sevmem	Sevmezsin	Sevmez
Sevmeyiz	Sevmezsiniz	Sevmezler
Kalmam	Kalmazsın	Kalmaz
Kalmayız	Kalmazsın	Kalmazlar

Gitmek – işitmek – binmek – dinmek – bağırarak – anlamak – gülmek

- Muzâri' sîgası, icabına göre: Hem hal manasını verir, hem de istikbal.

Fi'l-i muzâri' istifhâm sureti:

Gelir miyim?	Gelir misin?	Gelir mi?
Gelir miyiz?	Gelir misiniz?	Gelirler mi?
Kalır mıyım?	Kalır mısın?	Kalır mı?
Kalır mıyız?	Kalır mısınız?	Kalırlar mı?

- Bilmek – sormak – aramak – açılmak – bulmak – bulamak – içmek – içirmek

(Bu masdarlardan fi'l-i muzâri' istifhâm suretleri yapılacak)

118- Temrin

Aşağıdaki "masdar"ları menfi muzâri yapın.

Allah, nankörler “affetmek” – Tembel çocuk “çalışmak” – Biz seni “tanımak” – Siz bizi “sevmek” – Sen her işe burnunu “sokmak” – O sağırdır, “işitmek” o küçükleri “gözetmek”, büyükleri “saymak” doğru yoldan ayrılan fenalık “bulmak” – Kötü kalpli inşalar “istememek” – Fenaların ettiklerini Allah yanlarına “bırakmak” – Körler “görmek” ama hastırlar – Her kilit, “açılmak” – susuz köpek “havlamak” – Her yerde ot “bitmek” –

(s. 89) Rabt Sîgaları

Rabt sîgaları, manaca diğer bir cümlenin manasına bağlı, merbut olan sîgalardır. Bunlar beş nevi'dir.

- 1- Sîga-i Atfiyye
- 2- Sîga-i Tevkitiyye
- 3- Sîga-i Ta'kibiyye
- 4- Sîga-i İntihâiyye
- 5- Sîga-i İbtidâiyye

119- Temrin

Sıfırlı yerlere münasip fi'l-i muzâri'ler koymalı. Masdarları fi'l-i muzâri'ye tahvil etmeli.

Ben şimdi “gitmek, gelmek” – Pederimin kulakları ağır... - Bu köpek iyi koku “almak” – Siz her zaman “kaçınmak” tedbirsizlik ile kaza üst üste “gelmek” – Zaman insanı terbiye... - Benim dayım keman... - Biz yüze yüze ta uzaklara “açılmak” – Sen sonra pişman “olmak” – Ben yazın mektebe “gitmek”, oradan size “uğramaz” – Biz her gün, yarın için “çalışmak” – Siz erken “davranmak” iseniz, köprüde “buluşmak” – Baktınız ki bir kabahat ediyor, “azarlamak” – Ben seni “sevmek”, sen de beni “sevmek”? – Ben her şeyden “vazgeçmek”, namusumdan “vaz geçmemek” – Ben kimseye bir fiske

bile “vuramamak” – Acaba hocamız derse “gelmemek”? – Sen yemeği “pişirmek”? – Sen böyle söyledikten sonra başkası ne... ? – Dünyamız güneşin etrafında “dönmek” – Güneş de dünyamız vesaire yıldızlarla beraber semada... - Her sabah güneş “doğmak” ama her akşam ay “doğmamak” –

(s. 90) Sîga-i Atfiyye

- Bir masdarın madde-i asliyesinin sonuna “ب, و (ü, u, ı, i b, p)”harflerinden konarak teşkil olunur. Bu “ب, و “ harflerinden “vav” sâittir. “b” sakın yani harekesizdir.

“Görmek”ten: Görüp

“Kaçmak”tan: Kaçıp

Görüp geçti – Bakıp kaldı – Sevip okşadı – Çağırıp para verdi – Yakıp kül etti – Atıp tuttu – Kesip biçti – Gülüp oynadı – Şimdi gelip gidecek – Gider gider beş dakika durup dinlenir – Vurup keser – Oraya kadar gidip dönecek – Sel buraları alıp götürmüş –

- Görülüyor ki bu sîga mana cihetiyle merbut olduğu sîga ne ise kendisi de aynı sîga hükmünde bulunur.

Mesela “Görüp geçti” misalinde sîga-i atfiyye olan “görüp” “geçti” mâzî-i şühûdîsine merbuttur. Kendisi de “mâzî-i şühûdî” hükmündedir. Yani “gördü, geçti” manasındadır. Sakın “Görüp ve geçti”de olduğu gibi iki sîga arasına “vav” koymayın yanlıştır, hatalıdır.

“Bakıp gülmüş” misalinde “bakıp”, “gülmüş” mâzî-i naklîsine merbuttur. Kendisi de “mâzî-i naklî” hükmündedir. Yani “bakmış, gülmüş” manasındadır.

“Şimdi gelip gidecek” misalinde, “gelip”, “gidecek” **(s.91)** istikbal sîgasına merbuttur. Kendisi de “istikbal” hükmündedir. Yani “Şimdi gelecek. Gidecek” manasındadır.

- Diğer sîgalar da merbut olurlar.

- Baktım ki düşünüp duruyor “burada hal sîgasına”
- Ne yapıp yapıp bu parayı vermeliyiz “fi’l-i vücûbî”ye
- Çalışıp çabalayıp bir haftaya kadar bu işi bitirsin diyor...

120- Temrin

Aşağıdaki masdarlardan bir “sîga-i atfiyye” teşkil edin

“yazmak – yitirmek” – “kızmak – gitmek” – “vurmak – kırmak” “yatmak – kalkmak” – “düşmek – kalkmak” – “kaçmak – kurtulmak” – “ağlamak – sızlamak” – “koparmak – taşmak” – “uyumak – kalmak” – “düşünmek – durmak”

121- Temrin

Aşağıdaki cümlelerde “mâzî-i atfiyye”leri bulun. Yanlış var ise düzelt. Hangi sîgalara merbut olduğunu söyleyin

Onlar bu odada tam üç ay yatıp kaktılar – Ahmet deminden beri düşünüp duruyor – Gözünü açıp kapıyor – Sabahta akşama kadar burada oturup durduk – Bu vapur haftada bir gelip gider – Komşuları söylüyorlar, bütün gece okuyup üflüyormuş – Eşyasını satıp savmış, paraları cebine koyup gitmiş – Bu dünya, işte böyle bir dünya, sonuna kadar durmayıp dönecek – Peder, görmeyip geçti ve gitti – Muallim ders verip gitti – Kâğıda bir şeyler yazıp verdi – Küçük Ali korkup uyudu –

(s. 92)“Bakıp bakıp ağlarım” misalinde de “bakıp”lar, “ağlarım” muzâri’ne merbuttur. Yani manaca muzâri’dirler. “Bakarım bakarım ağlarım” yerindedir.

-Bunlarda dikkat edilecek bir hal vardır ki bu sîga ile birbirine bağlanacak iki fi’lin, fâillerinin mutlaka müşterek olmasıdır.

Hoca derse gelip beş sahife “okudum”. Denilmez çünkü buradaki “gelip” fi’lin fâili olan “hoca” gâib yani üçüncü şahıs, “okudum” fi’linin fâili olan “ben” mütekellim yani birinci şahıstır.

“Hoca derse gelip beş sahife okuttu” der isek her iki fi’lin “gelip okuttu” fâili birdir. Müşterektir. Bu sebeple cümle doğrudur.

122- Temrin

Aşağıdaki misallerdeki sîga-i tevkileri bulun.

Yaşadıkça berhudar ol – Sen güldükçe ben ferahlıyorum – Hüseyin seni gördükçe gülüyor – Siz böyle yaptıkça bu iş ileriye gitmez – Onlar çalışmadıkça ben de vermem – Ömrüm oldukça Cumhuriyet’e sadığım.

O inat ettikçe sen de inat et – Mehmet yalvardıkça babası yumuşadı – Rüzgâr estikçe bu ağaç dalları kırılıyor – Ben mülayim davrandıkça o sertleşti – Deniz azdıkça azdı – Sen sağ oldukça o da geçinir – Bizler çalıştıkça vatan ilerler – Yüzüne baktıkça güleceğim gelir – Kahve de kabardıkça kabardı, nihayet taşıtı –

(s. 93)2 – Her hangi bir “mâzî-i şühûdî”nin cem’ mütekellimi sonuna bir “ce” ilave edilirse böyle bir sîgaya “tevkiti” denir.

Okuduk: Okudukça

Güldük: Güldükçe

Sen yedikçe semiriyorsun – İnsan haylazlık ettikçe gözden düşer – Bu sirke durdukça keskinleşir – O bağırdıkça ben sinirleniyorum – Zaman geçtikçe ömrün kıymeti artar – Sıcaklar bastıkça ağırlaşıyor – Büyüdükçe daha güzel olacak.

- Bunlar da “şart” mâzîsi vardır.

Okudukça: okumak şartıyla, okumakta devam ederse

Buldukça bunuyor: Bulmak şartıyla, bulmakta devam ederse... Demek kabilindendir.

- Eskiden “ce” yerine “de” getirilir, “zaman” manası da ifade edilirdi:

Gördük: Gördükde “gördüğü zaman”

Geldik: Geldikde “geldiği zaman” murat olunurdu. Şimdi kullanılmıyor.

- Eskiden bir masdarın madde-i asliyyesinin sonu esre kılınır, masdar hafif ise bir “cek” pekil ise bir “cak” ilave olunur. Gelicek, gidicek, bakıcak gibi “ta’kibiyye” isminde bir sîga kullanılırdı şimdi bu sîga kullanılmıyor.

- Bir madde-i asliyyenin sonuna sakin ise bir esre, müteharrik bir “i” koyup bir “ince” lafzı ilave olunursa “sîga-i intihâfiyye” teşkil edilir.

(s. 94) Gelmek:	Gel:	Gelince
Ağlamak:	Ağla:	Ağlayınca
İstemek:	İste:	İsteyince
Kaşımak:	Kaşı:	Kaşıyınca

Kabahati ortaya çıkınca şaşaladı – Yüzüne söyleyince ses çıkaramadı
– Arkamızdan bağırınca durduk – Ben gülünce o da güldü – Sen gelinceye kadar o gider – Ben gidinceye kadar sen dur – İnsan ölünceye kadar çalışmaya mecburdur – O söyleyince sen sus –

- Şu misallerden anlaşılıyor ki bu sîga bir fi’lin nihayet bulunduğunu beyan etmektedir.

- “Bir fi’l-i iltizâmi”nin müfred gâib soluna “l” getirelerek “sîga-i ibtidaiyye” teşkil olunur.

Geleli çok olmadı – Gideli yarım saat oluyor – Düdük çalalı hanidir sen çalışmayalı gözümde düşüyorsun – Buraya taşınalı rahat yüzü görmedik – Peder vefat edeli valide hasta yatıyor – Cumhuriyet olalı hakkımızı biliyoruz –

Ben düşeliden beri aksıyorum – Ben seni görmeyeli üç sene oldu – Siz o mektubu bana okuyalıdan beri şaşkırdım.

Mürekkebi'ler

- Mürekkebi'ler, "fi'l-i lâ'ne" fi'leri ile yapılır.

- "İdi" fi'l-i lâ'nedir. Mâzî-i naklîsi "imiş"dir. Bundan ma'da bir de sîga-i şartîyyesi vardır ki "ise"dir. Başka sîgası yoktur.

(s. 95)Mâzî-i Şühûdî

İdi İdin İdim İdiler İdiniz İdik

Mâzî-i Naklî

İmiş İmişsin İmişim İmişler İmişsiniz İmişiz

Sîga-i Şartîyye

İse İsen İsem İseler İseniz İsek

- Bu üç sîgadan "idi" fi'l-i lâ'nesiyle yapılan fi'llere "hikâye fi'leri", "imiş" fi'l-i lâ'nesiyle yapılan fi'llere "rivayet fi'leri", "ise" fi'l-i lâ'nesiyle yapılanlar da "şartîyye fi'leri" denir.

Hikâye Fi'leri

"Fi'l-i iltizâmî" hafif harekelisi:

Seveydi Seveydin Seveydim Seveydiler Seveydiniz Seveydik

Ağır harekelisi:

Yazaydı Yazaydın Yazaydım Yazaydılar Yazaydınız Yazaydık

“Seveydi”, “Seve idi”nin “Yazaydı”, “Yaza idi”nin muhafıfidir.

Fî’l-i Vücubî:

Hafîf Harekelisi:

Sevmeli idim	Sevmeli idin	Sevmeli idi
Sevmeli idin	Sevmeli idiniz	Sevmeli idiler

(s. 96)Ağır Harekelisi:

Yazmalı idim	Yazmalı idin	Yazmalı idi
Yazmalı idik	Yazmalı idiniz	Yazmalı idiler

- Bunlar bazen tahfif olunarak: Sevmeliydim, sevmeliydin, sevmeliydi...
Denir.

Böyle tahfif edilenlerin “yazmalıydım” gibi ağır harekelilerinde cem’, mütekellim sonundaki “Kef”, “Kaf”a tebdil olunur.

Yazmalıydık, kırmalıydık, kaçmalıydık gibi.

Hikâye-i Mâzî-i Şuhudî

Hafîf Harekeli:

Sevdiydi	Sevdiydin	Sevdiydim
Sevdiydiler	Sevdiydiniz	Sevdiydik

Ağır Harekeli:

Yazdıydı	Yazdıydın	Yazdıydım
----------	-----------	-----------

Yazdıydılar Yazdıydınız Yazdıydık

Suret-i Diğerle Tasrifi:

Sevdi idi Sevdin idi Sevdim idi

Sevdiler idi Sevdiniz idi Sevdik idi

- Bu surette hafif harekeli ile ağır hareketler beyanında bir fark yoktur.

Hikâye-i Mâzi-i Naklî

Sevmiş idi Sevmiş idin Sevmiş idim

Sevmiş idiler Sevmiş idiniz Sevmiş idik

(s. 97) – Bazen yalnız elifin hazfiyle tahfif olunarak “sevmişti” diye de tasrif olunur.

Hikâye-i Hâl

Seveyor idi Seveyor idin Seveyor idim

Seveyor idiler Seveyor idiniz Seveyor idin

- Bunlar bazen Elif ve Y'nin hazfiyle tahfif olunarak mesela, “seviyordu” denilir ve bu vecihle tasrif olunur fakat cem' mükellimde hafif harekeli de olsa tahfif olununca fi'l-i lâ'nenin “kef”i “kaf”a tebdil olunur. Mesela “seviyorduk”, “yazıyorduk” denilir.

Seviyordum Seviyordun Seviyordu

Seviyorduk Seviyordunuz Seviyordular

Şeklinde tasrif olunur ki şimdi kullanılan bu sîğadır.

Hikâye-i Müstakbel

Sevecek idi	Sevecek idin	Sevecek idim
Sevecek idiler	Sevecek idiniz	Sevecek idik

Hikâye-i Muzâri'

Sever idi	Sever idin	Sever idim
Sever idiler	Sever idiniz	Sever idik

- Bunlar ekseriya tahfif olunarak “severdi”, “severdik” diye tasrif olunur. Ağrı harekelileri dahi bu vecihledir; fakat cem’ mütekellimde “kaf” “kef”e tebdil olunur. Mesela: “yazardık” denilir.

Rivâyet Fi’lleri**Fi’l-i İltizami:**

Seveymiş	Seveymişsin	Seveymişim
Seveymişler	Seveymişsiniz	Seveymişiz

(s. 98) Rivâyet-i Fi’l-i Vücubî

Sevmeli imiş	Sevmeli imişsin	Sevmeli imişim
Sevmeli imişler	Sevmeli imişsiniz	Sevmeli imişiz

- Rivayer-i mâzî-i şuhudî-i sîgası yoktur

Rivâyet-i Mâzî-i Naklî

Sevmiş imiş Sevmiş imişsin Sevmiş imişim

Sevmiş imişler Sevmiş imişsiniz Sevmiş imişiz

Rivâyet-i Hâl

Seveyor imiş Seveyor imişsin Seveyor imişim

Seveyor imişler Seveyor imişsiniz Seveyor imişiz

- Bu da tahfif olunarak “seveyormuş, seveyormuşsun” veya “seviyormuşum, seviyormuşlar” diye tasrif olunur.

Rivâyet-i İstikbal

Sevecek imiş Sevecek imişsin Sevecek imişim

Sevecek imişler Sevecek imişsiniz Sevecek imişiz

- Bunlar da tahfif olunarak “sevecekmiş” diye tasrif olunur.

123- Temrin

Aşağıdaki suallere cevap verin “muallimlerin yardımıyla”.

“Yazı”

Yazı yazmak için hangi alet kullanılır? – İyi bir mürekkep nasıl olur? – Mürekkep konulan kaba ne denir? – Kaç türlü kalem vardır? – Kurşun kalemleri neye yarar? – Kalem ne ile yontarlar? – Kurşun kalemleri neden

yaparlar? – Kurşun kalemi çizgilerini ne ile silmeli? – Cetvel neye yarar? – Ne üzerine yazı yazılır? – Kâğıt neden yapılır?

(s. 99) Rivayet-i Muzâri'

Sever idi	Sever idin	Sever idim
Sever idiler	Sever idiniz	Sever idik

- Bunlar ekseriya tahfif olunarak “severdi” diye tasrif ve bu surette cem’ mütekellimde “kef”, “kaf”a tebdil olunur. Mesela: “yazardık” denilir.

Şartiyye Fi’llerinin Tasrifi

Fi’l-i İltizâmî

Sevse	Sevsin	Sevsem
Sevseler	Sevseniz	Sevsek

Fi’l-i Vücubî

Sevmeli ise	Sevmeli isen	Sevmeli isem
Sevmeli iseler	Sevmeli iseniz	Sevmeli isek

- Bazen “elif”in hazfiyle vaslolunarak “sevmeliyse” diye de tasrif olunur.

Mâzî-i Şühûdî

Sevdi ise	Sevdi ise	Sevdim ise
-----------	-----------	------------

Sevdi iseler

Sevdim iseniz

Sevdik ise

124- Temrin

Yalan Söylemek.

Yalan söylemek nedir? – Yalan söylemek caiz midir? – Yalancılara herkes nasıl nazar eder? – Şahit kimdir? – Doğru söylemeyenlere nasıl muamele ederler? – Yalan şahitliğin neticesi nedir?

(s. 100)Diğer Sureti

Sevdiyse

Sevdiysen

Sevdiysem

Sevdiyseler

Sevdiyseniz

Sevdiysek

Ağır Harekelisi

Yazdıysa

Yazdıysan

Yazdıysam

Yazdıysalar

Yazdıysanız

Yazdıysak

Mâzî-i Naklî

Sevmiş ise

Sevmiş isen

Sevmiş isem

Sevmiş iseler

Sevmiş iseniz

Sevmiş isek

- Bunlar dahi bazı tahfif ile “sevmişse” diye tasrif olunur.

Hâl

Seviyor ise	Seviyor isen	Seviyor isem
Seviyor iseler	Seviyor iseniz	Seviyor isek

Müstakbel

Sevecek ise	Sevecek isen	Sevecek isem
Sevecek iseler	Sevecek iseniz	Sevecek isek

Muzârî

Sever ise	Sever isen	Sever isem
Sever iseler	Sever iseniz	Sever isek

125- Temrin

Yazı ile cevap verin.

İnsanı besleyen gıdaların mühimlerini sayın – Ekmek hangi nebattan yapılır? – Kasaphanelerde bulunan etler hangi hayvanların etidir? – Av eti ne demektir? – Eti yenen hayvanlar hangileridir? – Evlerde bulunan kuşlar hangileridir? – En meşhur balıkları sayın – Meşhur sebzeler hangileridir? – Meşhur meyveler hangileridir?

(s. 101) 7 – EDAT

- Edat, kendilerinde isim gibi, sıfat gibi, fi'l gibi belli başlı bir mana olmayan, fakat başka kelimelerle birleştiklerinde manalı olan lafızlardır.

1- Nidâ Edatları

- Nidâ edatları; “hayret”, “ta’cib”, “teessüf” gibi ahval için kullanılan edatlardır.

- **A! -**

- “Dikkat” için söylenir.

A canım! A kuzum! A yavrum!

- Bazen kendisinden evvel bulunan fâilin manasını kuvvetlendirir.

Misal:

Gider a! Gelir a! Baksan a!

- Ta’cib için de kullanılır. Misal:

A, ne çabuk geldi!

- **Ah! -**

- Teessüf için kullanılır. Misal:

Ah! Ne olurdu! Ah! Ben bunu bilmiyordum!

(s. 102) - Ay! -

- Ta'cib için kullanılır. Misal:

Ay! Ne vakit geldin! Ay! Sen burada mısın!

- Oh!-

- Meserret için kullanılır. Misal:

Oh! Pek hazzettim. Oh! Pek âlâ olmuş.

- Haydi! -

- Ta'cil, yani acele ettirmek için kullanılır. Misal:

Haydi! Gidelim. Haydi! İşimize bakalım.

- Ey! -

- Nidâ içindir.

Ey bana bak!

- İhtar için de kullanılır.

2- Tembih Edatları

128- Tembih edatları, karşısındaki adamın dikkatini celb için kullanılan edatlardır.

- İşte -

- Tasdik için kullanılır. Misal:

İşte insanlık budur. İşte derse böyle çalışmalı.

(s. 103) – Bazen işaret için kullanılır. Misal:

İşte kalem! – İşte dediğim kâğıt budur!

- **Hele-**

- İkaz ve tembih içindir. Misal:

Hele söylediği söze bak. Hele şunun kıyafetine bak. Hele şu beladan kurtulduk.

- **Ha -**

- Dikkat içindir. Misal:

Dinle ha! Git ha!

3- Ta'lil Edatları

- Bir sebep beyan eden edatlardır.

- İçin.

Senin için geldim. Başın için merhamet et.

- Ne için? "Niçin" – İstifhâm için kullanılır. Misal: ne için geldiniz?

- Zirâ

Ben dersime çalışacağım, zirâ adam olmasını arzu edenlerdenim.

- Çünkü

Bu kalem iyidir; çünkü karşıdaki adam bir fikir veriyor.

(s. 104) – Üzere “Edat-ı İstilâ”. Misal:

Bugünlerde rahat üzereyim.

Üzerine, üzerime, üzerine, üzerlerine, üzerlerinize, üzerimize.

Onun üzerine ne lâzım? Üzerimize vazife olmayan şeylere karışmayalım.

- Masdarların ahirine gelirse “sert” manası verir. Misal: Gelmek üzere, gitmek üzere.

- Eğer.

- Şart için kullanılır. Misal: Eğer derse çalışmazsam mektepten kovarlar.

- Eğer ki.

Bu da şart içindir. Misal: Eğer ki mâde böyle ise de tashih etmenizi rica ederim.

- İken.

- Hal beyan eder. Misal:

Ben sana hürmet ederken sen bana adavet ettin.

“Giderken, “gelirken”, “çalışırken” kelimelerinde olduğu gibi de yazılır.

-İle.

- Birlikte manası verir. Misal: **(s. 105)** Bunca senedir onun ile yaşadık.

- Vesatet manası verir. Misal: Çakı ile kesti.

- Yardım manası verir. Misal: Kalem ile yazdı. “Kalemi ile, kalemiyle, kağıdı ile, kağıdıyla da yazılır.”

Ama:

- İstidrak, yani bir şeye ayrışabilmek manasını verir. Misal: Ben bunu yapardım, ama başım ağrıdı.

- Ancak:

Misal: İnsan ancak çalışmak için yaratılmıştır.

- “Fakat”, “lakin”, “ama” lafızları dahi bu manadadır. Misal:

Bu böyledir; fakat biraz yanlış.

Fikriniz değerlidir; lakin biraz mübalağalı.

Paranı israf edersin ama sonradan sıkıntı çekersin.

- Belki.

- İhtimal manası verir. Misal:

Belki çalışır, belki usanır.

- Üst taraftaki sözü bırakıp alt taraftaki söze işaret eder. Misal:

(s. 106) Ona buna değil, belki bana dokunur.

De:

- Edat-ı zarftır. Misal:

Evde, odada.

Den:

- Edat-ı ibtidadır.

Evden geliyorum. O şehirden geçtim.

Diye:

Ümit manasını verir. Misal:

Bu işi yaparsınız diye rica etmişim. Söz anlarsınız diye söylemişim.

4- Nefyi Edatı

- Edat-ı Nefyi kelimenin manasına menfilik veren edattır.

Hiç – Hiçbir cihetle söz dinlemedi, hiç çalışmadı.

5- Teşbih Edatları

Edat-ı teşbih, bir şeyin diğer şeye benzetmek için kullanılan edatlardır.

Gibi:

Elmas gibi, kuzu gibi, nar gibi.

2- Sanki:

Sanki söz söyledi, sanki imtihan verdi.

(s. 107) – “Güya” dahi bu manadadır. Misal:

Güya çalıştı, güya söz anladı.

Atıf Edatları

- Cümleleri birbirine rabt etmek için kullanılan edatlardır.

Ve

- İki cümleyi birbirine bağlar. Misal:

Falan geldi ve sonra gitti.

- Lüzumsuz yere “ve” kullanılmamalı. Hem de istimal etmemeye çalışılmalıdır. Onun yerine münasip mahallerde “,” kullanılmalıdır.

Dahi – De

Bunlar da atıf içindir. Misal:

Dün de yazdı, bugün dahi yazdı.

Hem

Misal:

Hem geldi, hem gitti.

Hem kadı, hem davacı.

Hem kel, hem fodul.

Ya – Yahut

Bunlarda atıf için kullanılır. Misal:

- Ya bunu söyle yahut borcunu ver.

Yoksa

Atıf için kullanılır. Misal:

Derse çalıştın mı, yoksa çalışmadın mı?

Gerek

Bu da atıf için kullanılır. Misal:

- “Gerek dinlesin, gerekse dinlemesin.” Gibi ki dinlemesi ile dinlememesi bir demektir.

İstifhâm Edatları

- Sormak için kullanılan edatlardır.

Hangi

- Bir şahıs, bir şeyi sormak için kullanılır.

Hangi efendi derse çalışmıyor? Hangi kalemle yazdın!

Kim

- Şahıs sormak için kullanılır.

Kim geldi, kim söyledi.

Ne

Bir şeyi sormak için.

Ne yaptı? Ne söyledi?

Kaç

A'dâd sormak için.

Kaç kişi geldi, kaç kişi gitti?

(s. 109) Hani

“Nerede” manasındadır.

Hani benim kalemim? Hani benim fesim?

“Bunlar edat olmaktan ziyade mübhemat veya mübhem sıfatlardır.

İşaret Edatları

- Bir şeye, bir kimseye işaret için kullanılır.

- Bu, o, şu

“Bu” yakını, “o” biraz uzağı, “şu” daha uzağı göstermek için kullanılır.

Bu çocuk, o kitap, şu bahçe gibi.

- Bura, ora, şura bir mahal beyan eder.

Bura neresi? Ora bataklık. Şura deniz mi? Gibi.

“Bunlar da edat olmaktan ziyade bir şeyi tayin edici sıfatlardır.”

Bunların da dört hali:

Bura	Burayı	Buraya	Buranın	Burası
Buralar	Buraları	Buralara	Buraların	“
Şura	Şurayı	Şuraya	Şuranın	Şurası
Şuralar	Şuraları	Şuralara	Şuraların	“
Ora	Orayı	Oraya	Oranın	Orası
Oralar	Oraları	Oralara	Oraların	“

- “Böyle”, “Şöyle”, “Öyle”, dahi bir hal göstermek için kullanılır. Misal:

(s. 110)Böyle ağaç görmedim. Şöyle bir hayvandır ki... Öyle olmaz.

8- Cümle

“Güneş parlaktır.”, “Ateş yakar.” Birer “kaziyye”dir. Kaziyye: Bir hükmün ifadesi demektir. “Güneş parlaktır” dediğimizde biz bir hükmün yani güneşin parlak olduğunu anlatmak isteriz. Şu halde bir fikri, bir hükmü “kaziyye” yapmadan anlatmayız.

- Cümle: Bir fikri, bir hükmü tamamen anlatan söze denir. “Güneş, bugün gayet yakıcıdır.”, “Ateş yakmak yalnız insana mahsus bir zeka eseridir.” Gibi.

- Cümleler, bir veya müteaddit kaziyyelerden yapılabilir.

Her cümle “fâil”, “fi’l” ve “mef’ûl”lerden teşkilidir. “Ali mektebe gidiyor.” Dediğimizde burada “Ali” fâil, “mektep” mef’ûl, “gidiyor” fi’ldir. Böyle cümlelere “cümle-i fi’liyye” denir.

- Her cümlede daima fâil ile fi’l bulunmaz. Mesela “Güneş parlaktır” cümelesinde güneş bir fi’l sahibi değildir. Yani burada “fâil” değildir.

126- Temrin

Aşağıdaki misallerde cümle-i fi’liyyeleri bulun. Fi’l, fâil, mef’ûlleri ayırın.

At dereye doğru koşuyor – Siz bana söylediniz – Ahmet bir kitap yazmış⁷ – Erikler sararıyor – Biz onlara yardım ettik – Türkler artık çalışıyorlar – Size yalan söylediler – Ali çarşıya gidecek – Türkler dünyaya varlıklarını bildirdiler – Güneş otları kuruttu.

(s. 111) İsimler ve sıfatlardan ve bir de “dır”dan teşkil eden böyle cümlelere “cümle-i ismiyye” denir. Bunlar da fâil, mef’ûl, fi’l yerine “mübteda”, “haber”, “edat-ı haber” vardır. “Güneş parlaktır.” Misalinde güneş “mübteda”, parlak “haber”, “dır” edat-ı haberdir.

⁷ Bu sözcük metinde *پارمیش* şeklinde yazılmıştır. Hatalı şekilde yazılmış olduğu kanısıyla bu sözcük yukarıda “yazmış” şeklinde aktarılmıştır.

- Her cümle-i fi'liyede fâil bulmak için fi'lden evvel:

- Kim?

Veya:

- Ne?

Getirilerek sorulur.

127- Temrin

Aşağıdaki misallerde bulunan cümle-i ismiyyeleri söyleyin “mübteda, haberle beraber”.

Ay yuvarlaktır – Deniz dalgalıdır – Hava çok sıcaktır – Rüzgar şiddetlidir – Kiraz, vişne kırmızıdır – Bu çiçek pek ziyade zariftir – Gül naziktir, kokuludur – Annem meraklıdır – Arslan sevimli, korkunç hayvandır –

128- Temrin

Aşağıdaki misallerde bulunan cümle-i fi'liyye ve isimleri ayırın.

Kış buraya erken geliyor – Yazın çiçekler açar – Bu minare öteki minareden kısadır – Bugün muallim bana darıldı – Bir türlü derse çalışmıyorum – Vatan, candan kıymetlidir – Türkler cesur, alicenap bir millettir – Bu çocuk her gün ağlar – Bahçedeki erikler olmuş – Hava gittikçe kararıyor.

(s. 112) Mesela: “Mehmet, Hakkı’yı dövüyordu” dediğimizde: “Kim dövüyordu?” Diye sorulur. Bu suale verilecek cevap “Mehmet”dir. İşte “Mehmet” burada “fâil”dir.

Keza “Su akıyor.” Dediğimizde; “Ne akıyor?” diye sorulur. Bu sualle de “su” cevabı verilir. Burada da “su” fâildir.

- Türkçe cümle ve kaziyelerde evvela fâil veya “mübteda” söylenir. Sonra mef’ûl veya mef’ûller veya haberler daha sonra fi’l ve fi’ller veya “edat-ı haber” söylenir.

Fâil	Mef’ûl	Fi’l
Balık	denizde	yüzer
Mübteda	Haber	Edat-ı Haber
Taş	yerinde	ağırdır

Fâiller	Mef’ûller	Fi’ller
Balıklar, kurbağalar	Denizde, gölde	Yüzer, gezerler

Mübteda	Mef’ûller	Fi’ller
Taş, demir	Ağır, dayanıklıdır	dır

- Fâil, Fi’lin bildirdiği işi yapan olduğu halde mef’ûl, yine fi’lin bildirdiği işi veya hali iyice bildirmeye yarar kelimelerdir.

- Mef’ûl iki kısımdır:

Mef’ûlün bih sarîh

Mef’ûlün bih gayri sarîh

(s. 113) – “Mef’ûlün bih sarîh”ler, sonlarına sâit “ı” gelmiş olan bildiğimiz mef’ûllerdir.

“Ali torbayı götürdü.” Misalinde “torbayı” mef’ûlün bih sarîhtir. Şu halde mef’ûl “mu’arefe”dir. Yani bellidir.

- Mef'ûlün bih sarîhler daima mef'ûl bih edatı olan "i" almazlar. Aldıkları zamanlarda "nekre" yani meçhûl olurlar.

Ali birkaç at götürdü.

Misalinde birkaç at, nekre bir mef'ûlün bih sarîhtir.

- Mef'ûlün bih sarîhler isimlerden, sıfatlardan isim işaretlerinden yapılıır.

İhtar:

Şu halde görülüyor ki isimlerin cümlelerdeki vazifesi:

1- Fâil veya mübteda olmak

2- Mef'ûl veya haber olmak

- Sonları sâit "e", "de", "den", "ile" alan isimler "mef'ûlün bih gayri sarîh"dir.

(s. 114) -Hasan yine "mektebe" gitmedi.

- Pederim "evde" yatıyor.

- Sizi dört "gözle" bekliyordum.

- Bu kemanı şu "dükkândan" aldım.

- Ben bunları yalnız "sizin için" aldım.

Misallerindeki "mektep", "evde", "dükkândan", "gözle", "sizin için" birer mef'ûlün gayri sarîhtir.

Türkçede mef'ûller, daima fi'llerden evvel gelir.

9- Mütemmimat Cümleler

- Bir ibare arasında fâil ve mef'ûllerden mâ'dâ cümlelerin manasını tamamlamaya hizmet kelimelerde bunlar ki bunlara “mütemminat cümle” denilir. Bunlar: “temyiz”, “hâl”, “zarf” namlarıyla üç tanedir.

- Temyiz: Ahirine “ce” edatı gelerek cümlelerin ifade etmek istediği asıl manayı etrafıyla meydana çıkarıp bildiren kelimedir.

“Bu kumaş metanetçe o kumaştan aşağıdır.”

129- Temrin

Aşağıdaki cümlelerden temyizleri bulun.

Babam yaşça senin babandan küçüktür – Bu hayvanlar renkçe bir, boyca ayırdır – Bu bahçenin toprağı kutça sizin bahçenin toprağından iyidir – Ahmet’in kalpçe, kıyafetçe, boyca babasından hiçbir farkı yoktur – Bu sürü a'dâd itibariyle çok ama öteki sürü de besi nokta-i nazarından kıymetli – Milletler,

(s. 115) Denildiği zaman bu “ce” edatı iki kumaş arasındaki farkı misalde olduğu gibi “metanet” ile meydana çıkarıp bildirir. Yani cümle: Bu kumaş, o kumaştan aşağıdır.

- “ce” edatı gibi “itibariyle”, “nokta-i nazarından” terkipleri de temyiz hizmeti görür.

“Avrupa medeniyet itibariyle Asya'nın fevkindedir.”

Ve

“Türkler şecâat nokta-i nazarından diğer kavimlerden ayrılırlar.”

Misallerinde olduğu gibi

Hâl:

Cümledeki fâillerin veya mef'ûllerin halini bildiren kelimedir.

Bu kelime, ekseriya “sıfat” olur:

“Bizim çocuk bu gün mektebe isteksiz gitti.” Misalinde “isteksiz” kelimesi fâil olan “bizim çocuk”un,

Medeniyetçe, terbiye ve ahlakça birbirlerinden ayrılırlar – Ali yaşça kardeşinden küçüktür, fakat vücutça büyüktür – Hüseyin tahsilce Hasan’dan yüksektir – Muharebeler insaniyet nokta-i nazarından makbul değildir – Hristiyanlık tarihçe Musevilikten sonradır – Müslümanlık din nokta-i nazarından Hristiyanlığa, Museviliğe fâiktir – Türklük bizce mukaddes bir millettir – Köylüler, ahlakça şehirlilerden daha saftırlar – Yunanlılar Anadolu’ya kahpece saldırdılar idi. Fakat Türklerin kahramanca hücumlarıyla perişan oldular – Cumhuriyet insanlığın idaresi, terbiyesi, ilerlemesi nokta-i nazarından saltanattan elbette bin kat iyidir.

(s. 116)“Bugün hastayı daha dalgın gördüm.” Misalinde de “dalgin” mef'ûl olan hastanın halini bildirir.

- Bazen mükerrer bir isim cem' olur:

Bu koyun sürü sürü nereye gidiyor?

Ali Bey deste deste para sayıyordu!

Misallerindeki “sürü sürü”, “deste deste” isimleri gibi.

- Bazen de mükerrer sıfat olur:

“Efendiler ikişer ikişer geldiler, dörder dörder gittiler.”

- Bazen de mükerrer sıfat olur:

“Ali Bey mahzun mahzun söyledi.”

“Bana baktı, gizli gizli güldü.”

Misallerindeki “mahzun mahzun”, “gizli gizli” gibi.

130- Temrin

Aşağıdaki misallerden halleri ayırın.

Aliyi bugün pek şaşkın gördüm Hüseyin aptal aptal gidiyordu – Babam bu sabah işine isteksiz gitti – Annem hasta hasta yemek pişirdi – Ben bu gece eve yorgun geldim – Siz böyle ikişer ikişer nereye gidiyorsunuz? – Çocuklar birer birer gelin – Bu sabah tren vagon vagon kavun getirdi – Sarraf paket paket para veriyordu – Size demet demet çiçek getirdiler – Çorbayı sıcak sıcak içtim – Cevdet bir köşeye çekilmiş için için ağlıyordu – Kargalar bağıra bağıra bir tarafa gittiler – Yanan geminin tayfaları yüze yüze karaya çıktılar – Askerler şimdi buradan bölük bölük geçtiler –

(s. 117)– ZARF

Cümlede fi'lin, sıfatın manasını tamamlayan kelimedir. “Senin oğlan pek yaramazdır.” “Bu resim çok bozulmuştur.” Misallerindeki “pek”, “çok” kelimeleri birer zarftır.

Zarflar zaman, mekan, kemmiyet gösterdikleri gibi tasdik ve şüpheyeye, nefiy ve inkara hizmet eden nev'ileri de vardır.

Mekân gösteren zarflar: Aşağı, yukarı, içeri, dışarı, uzak, yakın, ileri, geri.

Zaman gösteren zarflar: Şimdi, demin, yarın, dün, öbür gün, henüz, sonra, erken, geç, sabah, gece, daima, arada, ekseriya, karîben, mukaddemâ, evvelce, az evvel...

131- Temrin

Aşağıdaki misallerde “hal ve tarz” gösteren zarfları arayın.

Birden bire düştü, bayıldı – Muallim o derecede hiddetliydi ki – Müdür verin dedi, derhal verdiler – O böyle istedi idi, siz böyle yapmışsınız – İyi söyle iyi işit – Sende olan bende var – Rıza efendi ansızın geldi – Gayet fena yapılmış bir fotoğraf – Sen değil hatta hocan bile bunu bilmez.

132- Temrin

Aşağıdaki misallerde kemmiyet gösteren zarfları bulun.

Okkaca bu biraz eksiktir – O bana pek pahalıya mal oldu – Bu, bundan daha azdır – Bu kanepede çok eskidir – Bu hayvan fazla yorgundur – Haşım gayet kurnaz bir çocuktur –

(s. 118) – Kemmiyet gösteren zarflar: Az, biraz, çok, fazla, ziyade, pek, gayet, hep...

- Tasdik ve şüphe gösteren zarflar: hay hay, hakika, elbet, evet, ihtimal, belki...

- Nefiy ve inkâr gösteren zarflar: Asla, kat'â, hayır, hiç, değil...

- Hal ve tarz beyan zarflar: Öyle, böyle, şöyle, dahi, de, iyi, fena, çabuk, ansızın, hatta o derece, birden bire, derhal...

133- Temrin

Aşağıdaki misallerde “mekan” gösteren zarfları bulun.

Burasına yukarı, orasına aşağı mahalle denir – Bu fotoğraf pek yakın alınmıştır – Kiler daha içeridedir – Ahmet atlamada hepsinden ileri düştü – Bu evin pencereleri pek yukarı düşmüştür – Bu binanın bahçesi geridedir –

134- Temrin

Aşağıdaki misallerde “zaman” gösteren zarfları bulun.

Pederim şimdi geldi, şimdi gitti – Seninle yazın köprüde buluşalım – Dün gelmedin nerede idin? – Öbür gün imtihan olacağız unutma – Sabri Bey henüz yataktan kalkmadı – Erken yat, erken kalk – Sabah sabah ne bağırıyorsun? – Daima gönlüm sizinle beraberdir – Bu işi sonra görüşürüz –

Az evvel gelmeli idiniz – İbrahim ile görüşür idiniz – Bu mesleyi mukaddemâ biraderinize açmıştım.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ahmed Rasim'in *Yeni Sarf Dersleri* adlı eserlerini, yazıldığı dönemin özelliklerini de aktararak Türkçe eğitimi açısından değerlendirdiğimiz ve metin çevirlerini verdiğimiz bu çalışmada ortaya çıkan sonuçları ve önerilerimizi şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Çalışmamıza konu olan bu kitaplar, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkçe eğitimi *kıraat, sarf, inşad, tahrir, yazı* gibi ayrı ayrı dersler şeklinde ele alan anlayışın ürünü olmakla birlikte kitaplarda dil bilgisi öğretiminden başka Türkçe eğitiminin *okuma, yazma, konuşma* gibi başka alanlarına da hitap eden yönler olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte kitaplarda öğrencilere çeşitli konularda öğüt veren didaktik cümlelerin de bulunduğu görülmüştür.

2. Kitapların, aynı dönemde, aynı yaş gurubuna hitaben yazılan *Resimli Sarf Dersleri (Midhat Sadullah)* gibi kitaplar yanında daha ağır bir anlatıma sahip olduğu, kitapların görsellerle desteklenmediği görülmüştür.

3. 1924 İlk mektepler Müfredat Programı'ndaki, dolayısıyla çalışmamıza konu olan kitaplardaki sarf dersleri konularının, günümüz ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf dil bilgisi konularıyla kıyaslandığında bugünkü seviyenin üzerinde olduğu görülmüştür.

4. Kitaplarda kullanılan 156 adet dil bilgisi terimi tespit edilmiş ve bu terimler, çalışmamıza konu olan kitaplardaki kullanım şekillerinden hareketle açıklanarak verilmiştir. Bu terimler daha önceki dönemlerde kullanılan terimlerle hemen hemen aynı oldukları, Arapça ve Farsça kimi dil bilgisi yaklaşımlarının Cumhuriyet'in ilk yıllarında da varlıklarını sürdürdükleri görülmüştür.

5. Çalışmamıza konu olan kitaplarda kullanılan bazı Osmanlıca dil bilgisi terimlerinin karşıladıkları kavramlar açısından aynı terimlerin daha eski dönemlerdeki kullanımlarından çeşitli farklılıklar içerdiği görülmüştür. Bu sebeple Osmanlıca dil bilgisi terimleriyle ilgili yapılacak çalışmalarda bu

terimlerin kullanıldıkları dönemin özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

6. Kitaplarda konuların anlatımı sırasında, *1924 ilk mektepler müfredat programı*'nda bulunan "Sarf derslerindedaima misallerden kaidelere gidilecektir." talimatına uygun olarak *tümevarım* yaklaşımının uygulanmaya çalışıldığı görülmüştür.

7.Kitaplarda alıştırmaların konulara dağılımı konusunda çeşitli aksaklıklar olduğu görülmekle birlikte konuların sınıflandırılmasında ve aşamalı olarak ilerlemesinde günümüze yaklaşan bir anlayışın var olduğu görülmüştür.

8.Kitaplarda sözcüklerin *İsim, sıfat, zamir, mastar, fiil, edat* olmak üzere altı ana guruba ayrıldıkları görülmüştür (1924: 13).

9. Kitaplarda Ahmed Rasim'in konuların daha iyi anlaşılması adına yer yer öğretmenlere dersin anlatımıyla ilgili tavsiyeler verdiği, bu tavsiyelerin dönemin ve Ahmed Rasim'in dil bilgisi öğretimi anlayışını doğrudan yansıtması açısından önemli olduğu görülmüştür.

10. Çalışmamız sırasında Cumhuriyet Dönemi'nin Harf İnkilabı'ndan önceki zamanlarında okullarda okutulan derslerin içerikleri ve kullanılan ders kitaplarıyla ilgili çalışmaların hayli az olduğu görülmüştür. Türk eğitim tarihi açısından oldukça hayati önem teşkil eden bu dönemle ilgili daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahmed Rasim (1909). *Yeni usul mu'allim-i sarf*. Tefeyyüz Kütüphanesi, İstanbul
- Ahmed Rasim (1924). *Yeni sarf dersleri (Beşinci sınıf ikinci kısım)*. (2. basım), Kanâat Kütüphanesi, İstanbul
- Ahmed Rasim (1926). *Yeni sarf dersleri (Dördüncü sınıf birinci kısım)*. (3. basım), Kanâat Kütüphanesi, İstanbul
- Ahmed Rasim (2005). *Gecelerim ve falaka*. (1. basım), ABC Yayınları, İstanbul
- Aktaş, Ş. (1989). Ahmed Râsim. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (cilt: 2, sayfa: 117-119). TDV Yayınları, İstanbul
- Akyüz, Y. (2013). *Türk eğitim tarihi (M.Ö. 1000-M.S: 2013)*. (25. basım), Pegem A Yayıncılık, Ankara
- Aslan E. (2011). The first primary school curriculum of the turkish republic: "1924 İlk mektepler müfredat programı". *Elementary Education Online*. 10(2), 717-734.
- Aslan, E. (2010). Türkiye cumhuriyeti'nin ilk ders kitapları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 35 (158), 215-231.
- Çocuk gelişimi ve eğitimi bilişsel gelişim. (2014). *Mesleki Teknik Eğitim Programlar ve Öğretim Materyalleri*. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara
- Ergün, M. (1985). *Atatürk devri türk eğitimi*. Türkiye Sanal Eğitim Bilimleri Kütüphanesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi (22.05.2014 tarihinde <http://www.egitim.aku.edu.tr/ata1.htm> adresinden alınmıştır.)
- Gürel, Z. Temizyürek, F. ve Şahbaz, N.K. (2007). *Çocuk edebiyatı*. (1. basım), Öncü Kitap, Ankara
- Hamarat, Z. (2010). *Ahmed Rasim'in eserlerinde istanbul folkloru*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- KARASAR, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (11. Basım). Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul
- Kavcar, C. Oğuzkan, F. ve Sever, S. (2005). *Türkçe öğretimi*. (8. basım), Engin Yayınevi, Ankara
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumları Yayınları, Ankara

- MEB, (2009). *İlköğretim türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (1-5. sınıflar)*. Ankara
- Özby, M. (2006). *Türkçe özel öğretim yöntemleri 1*. (1. basım), Öncü Kitap, Ankara
- Özby, M. (2007). *Türkçe özel öğretim yöntemleri 2*. (2. basım), Öncü Kitap, Ankara
- Özby, M. Balcı, A. Kurudayıoğlu, M. Onan, B. Dolunay, K.S Temizkan, M. Ensar, F. Şahbaz, N.K. Baş, B. Erdem, İ. ve Zorbaz, Z.K. (2012). *Türkçe eğitimi açısından dil bilgisi öğretimi*. (1. Basım). Pegem A. Yayıncılık, Ankara
- Şahbaz, N.K. (2005). *Tanzimat'tan cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar (1839–1928) türkiye'de ilkokuma ve yazma öğretimi*. Doktora Tezi, Gazi ÜniversitesiEğitim Bilimleri EnstitüsüTürkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara
- Tanzimat'tan bugüne edebiyatçılar ansiklopedisi (c. 1)*. (2010). (3.basım), YKY Yayınları, İstanbul
- Temizyürek, F. ve Balcı, A. (2006). *Cumhuriyet dönemi İlköğretim okulları türkçe programları*. (1. basım), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Tevhidi Tedrisat Kanunu, (1924).<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/110.html>adresinden 05.05.2104 tarihinde alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı	Recep
Soyadı	KILIÇ
Doğum Yeri ve Tarihi	Elbistan / 16.07.1984
Uyruğu	T.C.
İletişim Adresi ve Telefonu	5068631846
Eğitim	
İlköğretim	Özel Ceyhan İlköğretim Okulu
Ortaöğretim	Elbistan Anadolu Lisesi
Yükseköğretim (Lisans)	İnönü Üniversitesi
Yükseköğretim(Yüksek Lisans)	Pamukkale Üniversitesi
Yabancı Dil	
İngilizce – ÜDS –İlkbahar Dönemi - 2012	63.750
Mesleki Deneyim	
2008-2014	Türkçe Öğretmeliği